

planinski vestnik

3 1965

VSEBINA:

O PROBLEMATIKI PLANINSKE PROPAGANDE	
Tine Orel	97
TRNOVSKI GOZD SE JE ZBUDIL	
Ludvik Zorzut	100
ZAKAJ HODIMO V GORE?	
Janko Mlakar	101
KARNIJSKE ALPE IN KARNIJA	
Dr. Viktor Vovk	106
JUŽNI GREBEN AIG NOIRE	
Franc Ekar	109
PLANINSKI STRAŽARJI	
Ludvik Zorzut	111
ŠTIRJE SRCNI MOZJE	
Franc Ceklin	112
DOLOMITI	
Ciril Praček	118
PRVIČ ČEZ STENO	
Joža Čop, mlajši	121
SMUK NA PLAZU	
Joža Vršnik	122
BIVAK	
Tone Grušovnik	123
PESEM MARTULJSKIH SLAPOV V OBJEMU	
MEGLE	
Vidic Stanka — Prešeren Marica	124
VITISI IZ ZASAVSKE PLANINSKE TRANSVER-	
ZALE KUMROVEC-KUM	
Jože Vršnik	
ALPE — ENKRAT DRUGAČE	
Albin Černač	125
NEKAJ MISLI O GORNIŠKI TERMINOLOGIJI	
Dr. Vladimir Škerlak	128
LJUBČEK, VRNI SE	
Ludvik Zorzut	131
DRUŠTVENE NOVICE	132
IZ PLANINSKE LITERATURE	133
RAZGLED PO SVETU	136
TOM G. LONGSTAFF O JULIJSKIH ALPAH	137
GORNIŠKI IZRAZI	
Dr. Vladimir Škerlak	144
NASLOVNA STRAN: PRED STARTOM	
Foto Marjan Bizjak	

»Planinski Vestnik« je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga PZS - urejuje ga uredniški odbor. Odgovorni urednik: Stanko Hribar; glavni urednik: Tine Orel. Revija izhaja dvanaajstkrat na leto. Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Planinska zveza Slovenije, Ljubljana / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvorčakova 9, p. p. 214, telefon 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina je din 1200.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 300.— (naročnina za inozemstvo din 2000.—) / Tekoči račun revije pri Narodni banki 600-14-608-10 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odповedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odповedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto.

poštnina plačana v gotovini

planinski vestnik

marec • letnik 65.

Komunalno prometno in turistično podjetje »TRANSTURIST« Škofja Loka je dne 3. julija 1964 dalo v obratovanje

nihhalno žičnico na Vogel v Bohinju

Žičnica ima dve gondoli s kapaciteto po 20 oseb in obratuje skozi celo leto neprekinjeno

od 1. 4. do 30. 9. vozi vsako uro od 8. do 20. ure
od 1. 10. do 31. 3. pa od 8. do 17. ure, v nedeljah
pa od 8. do 19. ure

Če se zbere več kot 10 potnikov, pelje žičnica takoj.

Povratna karta za domačega turista znaša 600 din, za inozemskega pa 1200 din.

ZZ SKUPINE DOMAČIH ALI TUJIH TURISTOV IN ČLANOV PLANINSKIH ORGANIZACIJ JE 20 % POPUSTA. ŠOLSKE GRUPE IN OTROCI DO 10 LETA STAROSTI IMAJO 50 % POPUSTA.

600 m od gornje postaje nihalne žičnice je že v obratovanju smučarska vlečnica v dolžini 790 m z višinsko razliko 750 m in kapaciteto 500 potnikov na uro.

Poslužujte se hitrih, udobnih in poceni storitev, ki vam jih nudi

»TRANSTURIST«

Škofja Loka

O problematiki planinske propagande

Tine Orel

Konec l. 1964 in v začetku letošnjega je propagandna komisija PZS sklicala propagandiste planinskih društev na posvet. O sestanku primorskih in gorenjskih društev smo že poročali, naj zabeležimo še sestanek v Mariboru, kjer so se v začetku decembra 1964 zbrali zastopniki koroških društev in društva mariborskega koordinacijskega področja, dalje sestanek sredi decembra v Novem mestu za Spodnje Zasavje in Dolenjsko ter v Celju 10. I. 1965 za gornje Zasavje in celjsko koordinacijsko področje.

Kakor v Tolminu smo se tudi v naštetih krajih navzoči dotaknili skoraj vseh problemov, ki jih po navadi ugotavljamo pri propagandi. Skoraj po vseh društvi se propaganda »mačehovsko« obravnava, skoraj nobeno društvo nima za propagando določenih proračunskih sredstev ali pa so tako majhna, da se nanje ne veže in ne more vezati trden delovni program. Sicer pa se je tudi propagandni komisiji PZS večkrat zgodilo, da proračunskih sredstev ni izrabila. Marsikje se odborniki sprašujejo, kaj je pravzaprav naloga propagande, kako in ob čem naj se propagandni odsek organizira in spodbuja pri delu. Res je tudi, da propaganda od dolgovoznih sej in sejanj nima nobenega haska ali pa zelo zelo malo, treba se je pač

lotiti dela z voljo in znanjem in ga uporabljati iz dneva v dan pri konkretnih nalogah. To terja svoj čas, tudi žrtve in mnogo nevidnega in nepriznanega dela. Res je tudi, da tako splošna in posebna, še posebej pa komercialna propaganda terja precejšnja sredstva, ki bi se morala avtomatično natekati (žal se v mnogih primerih iz planinskih, gospodarskih postojank ne nateče dovolj niti za redno vzdrževanje!). Če bi hoteli izpolniti vsaj najvažnejše propagandne naloge, bi morali dobiti ne samo za to delavoljnih in sposobnih ljudi, ampak tudi precejšnja sredstva. Naj omenim, kaj smo spričo nujne modernizacije v propagandnih metodah dolžni narediti pri filmski propagandi. Že več let nismo zmogli narediti dobrega dokumentarnega filma, ki bi prenesel sodoben kriterij, da ne govorim o celovečernem filmu, na katerega naša filmska podjetja najbrž niti ne pomislijo ne, saj se splošno ugotavlja, da je te vrste planinski film v brezizhodni zagati. Pa recimo, da je dokumentarni planinski film za naš slovenski kulturni fond zazdaj prevelika naloga, in pomislimo na črno-belo fotografijo, v kateri so naši fotografi pred 30 leti v svetu nekaj pomenili in si še po vojni pridobivali najlepša odličja: naša črno-bela planinska fotografija spričo naglice razvoja in napredka ne dohaja več sodobnih dosežkov v pogledu tematike in fotografske režije, brez katere si danes dobrega posnetka ne moremo več misliti. Natečaj PV za tako, dinamično fotografijo bi bil skoraj ostal praznih rok, če se ga ne bi bili udeležili tudi nekateri fotografi iz hrvatske republike.

Več kot značilno je, da naš RTV v l. 1964 ni pokazal dovolj razumevanja za planinske oddaje. V l. 1963 je bilo izvedenih 16 samostojnih oddaj, v sezoni 1964/65 pa je bilo rečeno, da naj se s 3—4 minutami vključujemo v turistično oddajo. Pri tem naj pri-
pomnim, da bi morali tudi za redakcijo take

skromne oddaje bolj sistematično skrbeti in posvetiti temu več sredstev, ki bi omogočala vsaj skromno kvaliteto. Spriči neverjetne obveščevalne vrednosti TV smo naravnost nerodni, brez besed. Poskrbeti bi morali za redno televizijsko oddajo in seveda tudi zanjo nekaj tvegati.

Moč tiska v propagandni dejavnosti se na videz dovolj upošteva, vendar premalo mislimo na propagandno in vzgojno delo z mladinskimi in pionirskim tiskom. Premalo je naša propaganda posegla po šolah vseh stopenj. Šola v naravi, športni dnevi, ekskurzije, pomladanski izleti, sodelovanje s počitniško zvezo, vse to so priložnosti za pridobivanje mladine in njeno vzgojo. Članstvo v APD pa bi po vzoru klasičnih AAC pri drugih narodih lahko bilo priznanje, s katerim bi se nagrajevalo delo za napredek materialne in duhovne kulture našega planinstva.

Letos se bomo spominjali 20. obletnice osvoboditve. Primorska in gorenjska društva so na sestanku v Tolminu predlagala, da bi naj jo planinci počastili z velikim planinskim taborom v Lepeni. Spriči dose-danjega našega pomanjkljivega zanimanja za planinske probleme Gornjega Posočja bi bilo dobro, če bi ta proslava dobila zares vse-slovenski in jugoslovanski značaj. Planinske kulturno prosvetne, jubilejne in družabne prireditve so gotovo važno propagandno sredstvo, ki ima lepo izročilo in ki ga ne gre zanemarjati.

V našem planinskem leposlovju že desetletja vidimo dragoceno vzgojno in propa-gandno čtivo, posebej dragoceno zato, ker se ne vsiljuje, ampak prepričuje in pridobiva s tem, da prikazuje lepo, mikavno snov v lepi, čestokrat umetniški obliki in je s tem del naše nacionalne kulture. V tem pogledu imamo nekaj pokazati, vseh priložnosti pa le ne izrabimo, kakor bi bilo treba. Ko se je nedavno od nas poslovil avtor »Belega ma-cesna« Juš Kozak, velik ljubitelj slovenskega gorskega sveta od Bohinja do Pohorja, ali se je kdo od nas spomnil, da bi mu v pla-ninskem okolju prižgal neugasljivo nagrobno luč npr. z njegovim »Bohinjskim pastora-lom«?

Ali smo kaj storili za to, da bi naše planin-ske pisatelje, glasbenike in likovnike obliko-vanje planinske snovi še bolj zanimalo, ali smo dovolj poskrbeli za propagando njihovih del, reprodukcijo, publiciteto, razstavo, ali smo kdaj resno pomislili na literarni in film-

ski natečaj, na sistematičen odkup likovnih del s planinsko tematiko?

Naša vodniška literatura bi morala vendar že enkrat sistematično nadaljevati svoje planinsko — turistično informacijsko dejavnost tam, kjer je nehal pokojni vele-zaslужni Badjura. Sodelovanje z založbami in s TZS bi moralo potekati po trdnem pro-gramu, ki naj bi »izvozil« med potrebami in možnostmi in bi dobro pretehtan pomenil štart na dohajanje tega, kar smo v 25 letih zamudili. V l. 1964 se je zganilo, vendar ni nikjer videti organa, foruma, komiteja, ki bi zaradi skromnih sredstev, s katerimi lahko računamo, avtoritativno, smotno, pametno odredil, urejal in usmerjal to delo. Tu ne bi smelo biti nič prepuščeno naključju, saj ne gre za ustvarjalno, ampak zgolj tehnično — informacijsko literarno dejavnost, v kateri nam ni treba začeti z Adamom in Evo ali z željo, da bomo »odkrivali Ameriko«, ampak imamo pred seboj samo dolžnost, da pri in-formaciji zadenemo sodobno potrebo in ji damo sodobno tehniko.

S planinsko in vodniško literaturo je v zvezi naše glasilo, ki bi mu seveda radi dali čim bolj moderno obliko in opremo, čim boljši izbor vsebine, čim sistematičnejši ob-zornik in društveni bilten, predvsem pa po-večali število naročnikov. To je med sloven-skimi glasili sicer kar častno (v l. 1964 čez 5600), vendar glede na stanovitno rast član-stva zaostaja, da ne rečemo stagnira. Pri vsebini moramo spregovoriti o mladih piscih. Pred leti smo odprli rubriko »Mladi pišejo«, vendar se ni obnesla. Niso bili določeni kri-teriji niti ni bilo jasno, komu je namenjena in katere starosti naj bi bili sotrudniki. Za l. 1965 predlagamo mladinski komisiji, da nekajkrat na leto v okviru društvenega gla-sila izda svojo mladinsko prilogo, ki bi zajela leposlovje, obzornik in informacije. Nima smisla, da mladinska komisija trati svoje moči z izdajo ciklostilnega mladinskega almanaha, če je PV oz. če hoče biti PV zares glasilo PZS z njeno MK vred. In to PV mora biti, o tem ni dvoma. Samostojno mladinsko glasilo bi bilo upravičeno le, če bi PV pred mladino zapiral vrata in bi mladina le zunaj tradicionalnega našega glasila mogla izraziti svoje poglede, ideje in izpolnjevati svoj kul-turni planinski program.

Propagandno in vzgojno vrednost ima lahko moralno nagrajevanje zaslužnih planincev, ki se pri nas v glavnem izraža z

značkami raznih stopenj. PV bi moral od društev dobiti biografije vsaj odlikovancev z zlato značko z izčrpno utemeljitvijo. Taka javna utemeljitev v društvenem glasilu bi imela ne samo vzpodbuden značaj, ampak bi se sama po sebi prizadevala za to, da bi pri odlikovanju ne prišlo do kakršnegakoli avtomatizma ali celo do »inflacijskih« tendenc.

L. 1964 je pomenilo prelomnico v našem delu za inozemske odprave. Vsem, ki jim je planinstvo srčna zadeva, se je odvalil kamen od in s srca. Vrednost tega dela je delovni program propagandne komisije še v l. 1963 navajal kot neizpolnjen sen, med drugim tudi orientacijo na napolnzanstveno naravo našega ekspedicionizma, s pomočjo katere bi dvignili kulturni nivo ekspedicij in vsega našega planinstva. Leto nato je komisija za inozemske odprave s svojim vztrajnim, rekel bi, fanatičnim delom že zabeležila

S poti I. jugoslovanske himalajske odprave na Trisul 1960. Marjan Keršič-Belač: »Dekle iz vasi Ghes pod Himalajo«. Dalmatinski marmor, 1964

prepričevalne uspehe. Tudi propagandna zamisel o tem, da naj bi vsako odhajanje v tuje gore pomenilo nagrado za delo pri MK, AK in v drugih komisijah, je v l. 1964 načelno prodrla. Čaka pa nas seveda mnogo organizacijskega in vzgojnega dela, če bomo hoteli sprejeta načela, objavljena v PV konec l. 1964 in v začetku l. 1965, uresničiti. Zaveštno vodstvo teh stvari jemlje čas in ljudi, ki so v vodstvu, tudi duhovno stalno zaposluje in jih sili k izbojevanju nepopularnih odločitev, brez katerih pa razmer sploh ni mogoče popraviti. Kaj dela in skrbi pomeni samo pregled nad vzponi, ki so podlaga za klasifikacijo in kategorizacijo alpinistov! Koliko dela bo treba opraviti tudi za nazaaj, saj se po l. 1950 ni vodila centralna kartoteka vzponov. Manjka torej gradivo za nadaljevanje »Našega alpinizma« iz l. 1932, saj eklektični plezalski vodnik »V naših stenah« ne predstavlja tega, kar smo kot propagandisti dolžni dati opusu slovenskega alpinizma in ga propagandno izrabiti. Izdaja drugega dela »Našega alpinizma« s tehnično kolikor mogoče popolnim zapisom vseh vzponov od l. 1932 do l. 1964 je eden od prvih pogojev za renesanso slovenskega alpinizma, vsaj toliko pomemben kot trdnější organizacijski in vzgojni prijem v AO in uspešno, stanovitno delo komisije za ekspedicionizem. Ali ni več kot značilno, če smo imeli pri izboru naše himalajske ekspedicije 1965 presenetljive težave, občutek, da nam manjka sposobnih vodij, da nam manjka zrelih starejših alpinistov, ki bi jim bilo članstvo v ekspediciji res nagrada za večletno požrtvovalno delo v AO in v naših stenah? In vendarle »odhajajoča« generacija naših plezalcev iz desetletja po vojni ni še toliko stara, da bi morala oditi, ne da bi se ji bil izpolnil sen vsakega alpinista, biti blizu kje tretjega tečaja na našem planetu! Ni je bilo na »ranžirnem« prostoru, nismo je znali obdržati v akciji in iz nje skovati trdnjšo podlago za naš alpinistični razvoj v sedanosti in bodočnosti.

Morda pa le še ni prepozno. Če bomo prihodnja leta zares poglobili delo naših ekspedicij in jim dali znanstveno-raziskovalne cilje, potem bomo po naših inštitutih morali poiskati alpiniste, ki so pred desetimi leti brez resne opreme premagovali najtežje

vzpone v naših stenah in to v najresnejših zimskih okoliščinah. Do omike in izobrazbe ne prideš preko površnih informativnih tečajev ali brskanja po tekoči literaturi in leksikonih, ampak z resnim, stanovitnim napotkom. (Marx je dejal, da je ni bolj strme poti na svetu, kot je pot do izobrazbe). Pri izboru za take ekspedicije bomo morali misliti tudi na to.

To razmišljanje o propagandnih problemih nehotе posega na druga področja planinske organizacije. Najboljša propaganda je seveda dobro blago, ki se samo ponuja. Vendar je spričo konkurence in spričo človeških psihotehničnih zakonitosti propaganda (reklama) potrebna, vedno bolj značilna za sodobno prakso na svetu in bo njena nujnost vsak dan večja, ker je število najrazličnejših za človeka mikavnih pojavnosti vedno več. Propaganda mora zadeti tisto, kar je najbolj učinkovito, kar najbolj ustreza, kar najprej prebije »fronto« človekove inertnosti, vzbuja pozornost in človeka spravi k dejavnosti, za katero nam gre. Samo od sebe pa nič ne gre. Zato nas ne sme uspavati noben statistični podatek o naraščanju števila članstva ali obiska po kočah. Mislimo moramo na šibke točke v našem delovanju, na neizpolnjene naloge v naših delovnih programih, na tisto, kar se nam zdi najvišji, najtežje dosegljivi cilj.

Ker so nam te stvari vsem pred očmi, naj bi te besede nobeden ne zameril, češ da to pomeni vmešavati se v dejavnost delovnih področij, ki so zunaj akcijskega radija propagande. Načeli smo jih prav zato, ker so mnogi zastopniki društvenih propagandnih odsekov izrazili željo, da se o delu propagande večkrat javno spregovori, da bi bilo celo dobro za društveno uporabo napisati kratek propagandni vademecum in da bi bilo dobro, če bi PZS posvetovanja propagandistov bolj pospeševala.

Pri planinski propagandi gre namreč tudi za uspeh našega turizma in njegove ekonomike. Planinstvo se je po vojni uveljavljalo bolj kot telesno-vzgojni, športni in kulturni faktor, manj pa kot turistično pomembna organizacija, čeprav se je v nekaterih PD čutila potreba po vključitvi v turistično gospodarstvo in turistično propagando. Poleg tega se je od planinstva popolnoma ločilo smučarstvo, ki pomeni intenziven razvoj planinstva pozimi (ob vertikalnem prometu izgublja smučarstvo fizično in etično vrednost naporenega vzpona; ni čudno, če

smučarska glasila po svetu tožijo, da moderna smučarija gorá nič več ne »doživlja«. — Doživlja le tisto, kar ima moderni človek dosti in preveč v dolini — brezobzirno in blazno naglico s čelado in varnostnimi naočniki na glavi!). Ker se je smučarstvo razvijalo v športno tekmovalno smer, je planinstvo, v primeri s stanjem pred vojno, izgubilo precej svojih psiholoških osnov za zimsko dejavnost, s tem pa so se oslabili tudi psihološki pogoji za zimski turizem v gorah. In tako planinstvo za zimsko turistično sezono ni prispevalo toliko, kolikor bi s svojimi 160 kočami in s svojo vsebino lahko. Zimski alpinizem brez smučanja pa je omejen na zelo ozek plezalski krogi.

Močno povečan interes za naš smučarski svet tudi v inozemstvu terja, da se planinska propaganda najožje poveže s splošno in komer-

Ludvik Zorzut

Trnovski gozd se je zbudil

(Ob martinovanju zamejskih planincev na Lokvah)

Ni vājšlo* sonce izza Čavna,
ni vstala luč z Vipavskega.
V Dolini, kje so polja ravna?
Ni šla meglica z Jézera.

Kje Kúcelj je, kje Mrzovec,
tam zadať, kje je skrit Golak?
Kje brhka Tisovec, Poldanovec?
Na góro pal je siv oblak.

Kako obraz mu je zlató-rumen
kot da je legla nanj bridkost?
Ga pestro kleše mojsterca Jesén:
zasanjaj je Trnovski gozd.

Smo iz Gorice, veš, te stare,
pokaži nam jesenske čare,
boš ti počival v zimskem snú.
Planinci smo, ki brez mirú
divjamo zdrážení na vse strani,
ki nam po žilah pluje južna kri.
Mi danes čez planoto mimo tvojih vrat
veselega Martina prišli smo iskat
Glej, tvoje smreke, jelke, bukve še bedijo —
hajd z nami na Martino vo gos-tijo!

Kdo móti mu tihoto in skrivnost?
Joj! Se v veseli noči je zbudil
Trnovski gozd.

* vājšlo = izšlò

cialno turistično propagando. Večje upoštevanje planinskih osnovnih sredstev v ekonomiki turizma je nujno, če hočemo okrepiti njihovo vlogo v razvoju naše zimske sezone in zimskega dopusta sploh. To upoštevanje bi se moralo tudi poznati v proračunskih sredstvih, ki so PZS dodeljena. Če bo za l. 1965 držal faktor 9 na realizacijo v l. 1964 (100 : 109), potem bo dejavnost planinske organizacije in s tem tudi njene propagandno-vzgojne dinamike močno oslABLJENA.

Že gospodarska osnova planinstva terja, da se planinstvo v naši družbi močnejše uveljavi. Poleg tega pa gre tu za resnično množično organizacijo (v l. 1964 je število članstva, ki je članarino plačalo, znašalo 65 100).

V vsem tem res ni nič novega, ničesar, kar že ne bi bilo izgovorjeno tu in tam. Če to ponavljamo, delamo to samo z enim jasnim namenom: Da bi se dela v planinski organizaciji oprijelo čim več sposobnih in prizadevnih ljudi, ki bi ji priborili tak družbeni pomen, kakršen ji po pravici gre.

Zakaj hodimo v gore?

Janko Mlakar

Pokojni planinski pisatelj Janko Mlakar je nekaj dni pred smrtjo spis »Zakaj hodimo v gore« izročil Ivu Marselu, znanemu planincu in smučarju, kljub visokim letom še vedno delavnemu odborniku najštevilnejšega našega društva PD Ljubljana-matica. Spis objavljamo v spomin popularnega pisatelja, čigar humor je desetletja vedril naše planinstvo, tov. Marselu pa se iskreno zahvaljujemo. Op. ured.

Star pregovor pravi: »Gora ni nora, nor je kdor gre gor.« Švicarski gorjanci trde: »Ljudje gredo do 1500 m visoko, krave do 2000 m, koze do 2500 m, še višje pa norci.« In zakaj obsojajo planince tako ostro? Ker stojijo na stališču, da gre pameten človek v gore samo tako visoko, dokler ima še upanje, da bo

kaj koristnega dobil. Ko je prišel Saussure v Chamonix in vprašal, če je bil kdo že na Mont Blancu, so se mu ljudje rogali, češ da imajo ledu in snega dosti in še preveč v največji bližini, in ga jim torej ni treba iskati na Mont Blancu. Saussure jih je pa kmalu prijel od prave strani in je obljubil tistemu, ki bi prišel na ta vrh, lepo nagrado. Te se je polakomnil mlad mož po imenu Balmat in jo dobil. Tudi danes se najdejo še ljudje, ki se posmehujejo planincem, kadar jih vidijo, kako pridejo na postajo trudni in zdelani, včasih tudi premočeni, češ kaj imajo od tega če lazijo po gorah, torej še dandanes, ko je planinstvo tako razvito, da se morajo včasih triglavski »romarji« postaviti na grebenu v vrsto in čakati, da gredo lahko naprej.

Zelo bi bilo zanimivo, če bi kak časnik svojim bralcem obojega spola zastavil vprašanje, zakaj hodijo po planinah, seveda če bi ti odkrito odgovorili. Marsikdo je planinec, ker je to nekaj modernega, drug hodi po gorah zaradi družbe, kaka po zakonu hrepeneča zastopnica nežnega spola išče po planinah mladeniča, ki bi jo rešil samskega stanu, kak zakonski mož pa, da bi se za nekaj časa znebil svoje boljše polovice in se nekoliko oddahnil od zakonske sreče. V tem predavanju pa nimam namena razmotrivati vzroke, iz katerih hodijo ljudje po planinah, marveč hočem samo povedati najprej, zakaj hodimo v gore, potem pa kako se moramo v gorah vesti.

Ena najdragocenejših dobrin je zdravje. Njegovo vrednost pa spoznamo navadno šele takrat, ko ga izgubimo. Zato pravi neki poljski pesnik in po njem je ponovil Cankar: »Domovina, ti si kakor zdravje.« Po domovini zahrepenimo šele v tujini, po zdravju pa v bolezni. Gotovo pa je, da si človek v gorah zdravje okrepi in utrjuje, da ga tako hitro ne izgubi. Telo in sploh vsa telesna konstitucija se tako okrepi, da lahko kljubuje boleznim, ki so za marsikoga, ki gleda gore od spodaj, gostilne pa od znotraj, smrtno nevarne. Res je, da kmečki človek, ki je najtesneje zvezan z naravo, ki je od nje odvisen, ki se giblje večinoma na prostem, ne potrebuje za zdravje gora; vse drugače pa je to pri človeku, ki večino svojega življenja prebije med štirimi stenami, naj si že bodo pisarniške, šolske, delavniške ali tovarniške. Človek ni stroj, treba mu je počitka. Odpočiti si pa morata duša in telo. Svoje dni si je eden ali drugi odpočival v gostilni, v veseli

družini, to pa tako korenito, da naslednji dan ni mogel na delo in je naredil, kakor so pravili »ta plavga«. Koliko pametneje je, če si išče delavni človek oddiha v planinah! Tam se naužije svežega zraka, katerega je skozi ves teden pogrešal. Okrepi se mu srce, pa tudi tiste mišice, ki pri njegovem delu niso prišle v poštev. Res, s telovadbo se tudi krepí telo, toda hoja po gorah je še boljša, ker delujejo tu vse telesne moči, to pa ne v zaprtem prostoru, marveč na prostem, v naravi in v najboljšem ozračju. — Znano je, da gredo s potom škodljive snovi iz telesa. Zato se mnogi poslužujejo takoiimenovanih parnih kopeli. Planinec jih ne potrebuje, ker preliha že na svojih turah dosti potu. Navadi se pa tudi raznih vremenskih neprilík, zato se ne meni dosti ne za dež ne za sneg. Celo

Levo Josip Wester, desno Janko Mlakar. Na Jalovcu leta 1939.

Foto St. Stubhar

toča ali babje pšeno ga ne moti. Navajen je potu in dežja, vročine in mraza, zato se pa tudi doma tako hitro ne prehladi, kakor tisti, ki se vsakega klanca izogibajo. Nekoliko sapice, pa je že prehlad tukaj. Zdravniki pravijo, da se celo polomljene kosti planincem rajši celijo. Sicer pride človek s ture večkrat ves zdelan, lačen in žejen, kako mu pa potem tudi tekne vse, jed in pijača, in kako sladko se spi! Naslednji jutro se pa zbudi svež in odpočit in gre vse drugače razpoložen na delo, kakor tisti, ki je vso noč prekrokal in še je pozno ponoči ali zgodaj zjutraj bolj ali manj nadelan prizibal domov, kjer ga pa ni čakala krepka večerja, marveč največkrat krepko pridiga iz ust staršev ali ljubeznive zakonske polovice.

Veliko gorja na svetu izvira od tod, ker se ljudje ne znajo premagati, kar je včasih res

težko zlasti zanj, ki se ne vadi v premagovanju. No, za te vrste vajo imaš v gorah dosti prilike. Prideš žejen do studenca, pri katerem hočeš počiti. Najrajši bi takoj pil, toda pamet ti pravi, da si preveč razgret. Zato se premagaš in počakaš, da se nekoliko ohladiš. Noge ti že odpovedujejo službo in vsak kamen te vabi, da bi sedel nanj in se odpočil. Treba je včasih močne volje, da greš naprej in se tako odpoveš užitku, ki bi ga imel pri odpočitku. V koči nisi postrežen, kakor si doma navajen, ne dobiš jedi in pijače, katero želiš, moraš ležati na trdi postelji ali na slami, stisnjen med dvema sosedoma, ne moreš spati, ker drugi smrče, včasih moraš celo prenočiti v hotelu »Pod milim nebom«, če te noč na prostem zaloti; vse to ti da dovolj prilike za premagovanje. Če se tega navadiš, ne boš doma takoj godrnjal, če ne najdeš pri zajtrku časopisa poleg kave, se ne boš razburjal, če ne bo takoj kosila na mizo, ko sedeš, boš laže prenašal otroški jok, ki ti ne pusti spati.

Človeku je prirojen čut za lepoto. In kje najdeš več lepote kakor v planinah? Skoraj za vsakim ovinkom se ti odpre nov svet, nove slike, kakor ti jih noben umetnik ne more pričarati na platno. Kako lep užitek imaš, ko sediš že nekoliko utrujen na mehkih zelenih tleh in se oziraš po dolinah, skozi katere se vijejo reke in potoki, podobni srebrnim trakovom, kjer se bele med njivami in travniki vasi in naselja, ko zreš na gore, na zelene planine, od koder se sliši pozvanjanje pasoč se živine, na širna snežišča, na strme stene, ki te vabijo in obenem tudi groze. Kako se ti odpočije uho od čeztedenskega trušča in šuma v tem nebeškem miru! Kakšen užitek imaš šele, ko stopiš na vrh in se ti odpre prost razgled na vse strani, pa tudi zadoščenje, če je bila pot težavna in utrudljiva. Seveda mora imeti človek smisel za lepoto. Nek planinec je prišel v kočó klicat svojega tovariša, češ da se je meglá razblinila in da je prekrasen razgled. Ta pa pokaže na krožniku golaža in na vrček piva ter pravi — »To je zame najlepši razgled.«

V gorah se nam množi tudi ljubezen do domovine. Ljubimo jo tem bolj, čim bolj jo spoznavamo, kajti česar ne poznaš, tega tudi ne moreš ljubiti. Kdor jo gleda samo iz avta ali vlaka, je še ne pozna. Vsa njena lepota se nam razkrije šele v gorah. Ali ni sramotno, če kdo ne ve imen niti tistih gora, ki jih ima vsak dan pred očmi. Ali ti ni nerodno,

če te tujec vpraša, kako se ta ali oni vrh imenuje, mimo katerega se na vlakcu peljeta, pa moraš priznati, da ga ne veš? Na ljubljanskem Gradu je nekoč neka družba turistov občudovala Kamniške planine in vprašala Ljubljancana, ki je sedel na klopi, kako se imenujeta Kočna in Grintovec, pa ni vedel. V zadregi se spomni na tvrdo konfekcijske trgovine, ki je bila v takratni Prešernovi ulici in pravi: »O, to vam pa lahko povem. Ta široka gora na koncu je Gričar, ona ostra poleg nje pa Mejač.

V gorah se vadimo tudi v takoimenovanih družabnih, socialnih čednostih. Malokdo hodi po gorah sam, marveč si poišče večjo ali manjšo družbo. Tu ima mnogo prilike, da se vadi v postrežljivosti, v vljudnosti, potrpežljivosti itd. Včasih prideš v položaj, da res deliš zadnjo skorjico s tovrstom, zadnji požirek osvežujoče pijače, zadnjo cigareto. Tako tovarštvo je ravno nasprotno sebičnosti, ki misli samo nase in vidi samo sebe, sebičnosti, ki je tako na gosto posejana v nižavi. Gore naj nam bodo kakor svetišča, ki ga ne smemo skruniti s prostaškim vedenjem. Kadar greš ponoči ali v ranem jutru skozi vas, ne budi ljudi iz spanja, katerega krvavo potrebujejo po vročem delavniku, s kričanjem in tuljenjem. Pa če prideš tudi višje gor, kjer ni obljudenih krajev, se preveč ne skazuje v vriskanju in ukanju! Saj ne greš na novačenje. Ako se ti srce širi od veselja, ne misli, da boš počil, če se ne dereš in tako kališ mir in plašiš divjačino. Svoje dni si po naših planinah videl cele trope gamsov, dandanes pa hodiš lahko skozi ves teden po gorah, pa ne ugledaš rogatega glave, če slučajno ne srečaš domačih koz. Sicer je res, da so jih že v prvi svetovni vojni veliko postreljali; kar jih je ostalo, jih pa prepode »planinski vriskači«.

V gorah ne delaj škode! Ne delaj si bližnjic po nepokošenih travnikih in njivah! Če te pa kmečki človek podučí, da travnik ni avtocesta in njiva ni kolovoz, se nikar ne pri- tožuj čez kmečko neuvidevnost, ki ne razume turizma!

Če te ustavi na potu lesa, jo odpri in za seboj zapri! Veliko jih je, ki menda ne vedo, da so lese za to, da ne more živina na obdelani svet, in jih ne zapirajo. Morda se pa prištevajo govedom in kozam, ki včasih leso z rogmi odpro in odprto puste.

Kamenje, ki leži na stezi, pusti tam, kjer je, in ne misli, da je zato tu, da ga planinci

Ivo Marsel, vselej v najboljših letih

mečejo tistim na glavo, ki hodijo za njimi, ali pa na pašnik, kjer se pase živina. Ne ljudje ne živina nimajo čelad na glavi, da bi bili zavarovani pred takimi izstrelki. Planinskih cvetic, zlasti zaščitnih, ne trgaj! Eno ali drugo lahko vtakneš za klobuk, če ga imaš; najbolje pa storiš, če jih pustiš rasti. Ti jih nisi ne sejal, ne sadil, ne plel, ne gojil, zato jih pusti živeti. Ne bodi kakor »planinski voluhar«, ki vse potrga, kar vidi, da potem z ovelimi cvetkami markira pot, po kateri hodi.

Joža Cop mlajši, gl. str. 121

Počitek na mehki travi ali ob studencu je prav prijeten. Pusti pa take lepe prostorčke v stanju, v katerem jih najdeš. Zato ne odlagaj tam olupkov, ogrizkov, čikov, konzervnih škatelj, papirja in drugih tem podobnih neprebavljivih stvari, čeprav ni nikjer napisano: »Odlagati smeti je tu pod kaznijo prepovedano.«

Na planini se rajši ti ogni kravi, kakor da jo naženeš s palico, cepinom ali kamenjem. Zapomni si, da ima krava večjo pravico hoditi po planini kakor ti. Krava je domačinka, ti si pa tujec, krava hođi po svojem, ti pa po tujem.

Če stopiš v stan, ne misli, da si lahko surov, če je planšarica stara in grda, vsiljiv pa, če je mlada in lepa. Mleko jej z isto spodobnostjo, kakor bi sedel za pogrnjeno mizo in ga zajemal s srebrno žlico. Planšarice ne nadleguj, čeprav te ne vidi tvoja mati, žena ali nevesta. Če si pa le preveč siten in neslan, se ne pritožuj, če jo dobiš z zajemalko ali se ti na glavi razbije latvica, ker je zadela v trd predmet. Pri odhodu se lepo zahvali za postrežbo z besedo in plačilom! Ne posnemaj tiste dične družbe, ki je na Belski planini nekoč izpraznila več latvic mleka, med smehom in krikom razmetala posodo in žlice po travi in se poslovila kakor znana »Mica Kovačeva, k' je piva, pa nič pvačova«.

Pošten planinec ve, da mora v gorah tujo lastnino spoštovati, da sta vlom in tatvina tudi v gorah prestopek ali celo zločin. So pa tudi taki, ki tega ne vedo, oziroma se tega ne zavedajo. Vlomijo v stan, pokurijo drva ali deske, katere je lastnik pripravil, da bi prekril streho, in odidejo, potem ko so nekaj dni gospodarili v tujem, kakor bi bili v svojem, ne da bi mislili na kako odškodnino za porabljene stvari. Prav nič se ne zavedajo, da so zagrešili vlom in tatvino, zaradi katere bi bili lahko pred sodnijo obsojeni na zapor. V nekem opisu svojih tur pripoveduje pisatelj o tovarišu, da je našel na neki planini udobno pastirsko kočo, ki je bila dobro založena z jedačo in pijačo, pa brez žive duše. Fant si je dejal, da so mu to pripravile gorske vile in se je poslužil vseh dobrot. Spočit in okrepcan je nadaljeval svojo pot. Tu sreča gozdne delavce, ki so se vračali z dela. Takoj se mu je posvetilo, kdo so bile tiste gorske vile. Ob tem spoznanju je pospešil svoj korak in jo junaško odkuril. Vse to je pa opisal pisatelj v tonu, kakor da je

njegov tovariš naredil dober dovtip, ne pa kradel.

Svoje dni so plačevali planinci po planinskih zavetiščih račun, preden so odšli iz koč, čeprav so morda dalj časa v nji bivali. Danes pa vidimo tu in tam v kaki koči ali domu napis: »Prosimo, takoj plačati.« Tak napis je sramota za planinstvo, ker kaže, da hodijo po planinskih kočah tudi taki, ki posnemajo »Mico Kovačevu«. Prav tako je sramotno, žal pa potrebno, da moraš včasih izročiti oskrbniku planinsko legitimacijo, ki ti jo šele vrne, ko se prepriča, da nisi odeje »sunil«. Poštenje je v gorah še toliko bolj potrebno, ker se osebna lastnina ne more v planinah tako zavarovati kakor doli v dolini.

Kar se tiče vedenja v planinskih zavetiščih veljajo zanje najmanj isti predpisi, pisani ali navajeni, kakor za navadne hotele in restavracije. Zato ne naznanjaj svojega prihoda z vriskanjem, zlasti še, če prideš v kočo pozno v noč ali zgodaj zjutraj. Pokliči, kolikor mogoče tiho oskrbnika in ko greš na ležišče, imej čevlje v rokah, ne pa na nogah. Če si oženjen in prihajaš pozno ali pa zgodaj domov, si itak tega navajen. Kadar si prepoten, se v spalnici preobleči, potem šele pridi v obednico. Znojno srajco na sebi sušiti ni prijetno in tudi ne koristno. Nikar ne misli, da je vonj, ki ga razširja prepoteno perilo, posebno pripravno dezinfekcijsko sredstvo za čiščenje zraka, ki je v planinskih obednicah večkrat težak in z dimom prepojen.

Če hodiš po gorah v kopalni obleki, se vsaj takrat obleci, ko prideš do koč ali preden stopiš v obednico. Ni dostojno, če sedeš za mizo pol nag, kakor bi se hotel kazati, češ pogledajte me, kake mišice imam in kako se mi sveti koža od potu, kakor bi bila polakirana. V Union ali k Slonu bi se gotovo ne upal v taki uniformi. Ali za planine ni dostojnost umestna?

Bilo je — to pa še pred vojno — na nekem zborovanju, kjer so obravnavali vprašanje, kako bi se pijančevanje in drugo, kar je s tem v zvezi, omejilo, če že ne zatrlo, ko je nekdo omenil, da se po nekaterih planinskih kočah gode reči, ki bi spadale v takomenovane javne hiše. Mož je gotovo pretiraval. Res je pa, da hodijo nekateri, zlasti mladi parčki, zato po planinah, da se v prosti naravi bolj prosto spolno izživljajo. Godi se menda še danes, da planinke silijo v moško

spalnico, čeprav je v ženski še dovolj prostora. Na Kredarici se je — še pred vojno — neka planinka vrinila med dva fanta, češ da jo bosta ogrela. Ko sta se ji pa fanta umaknila, ju je oštela, zaradi njunega nekavalirskega vedenja. Ker se pa dobe po kočah tudi kavalirski fantje, ni čudno, da se ponoči meša med smrčanje tudi cmokanje.

Nekam čudno je, da se v planinskih zavetiščih ne znajo vesti celo taki, ki bi te imeli za neolikanega, če bi te videli, da si nesel prikuho z nožem v usta. Pride v obednico, pa zasede kar dva prostora, ker misli, da mora tudi nahrbtnik sedeti. Pripeti se tudi, da trije ali štirje planinci obojega spola zasedejo mizo, pri kateri je prostora za 8 ali še več, in se prav nič ne brigajo za to, da so pri sosedni mizi gosti stlačeni kakor sardine. Človek mora biti včasih res skoraj nevljuden, če hoče dobiti skromen prostorček. Zato ne smatraj sebe in nahrbtnik za zakonski par, razne zavitke in aluminijaste škatle pa za svoje otroke. Nahrtnik pusti po možnosti v spalnici in vzemi iz njega le najpotrebnejše, na primer denarnico in drugo, o čemer veš, da vplivajo magnetično na tuje prste. Na ta način se boš lahko zadovoljil z enim stolom, oziroma z enim sedežem na klopi. Kadar pospraviš dobrote, ki si jih bil prinesel s seboj v obednico, pospravi še ovitke in ostanke, zavij jih v največji papir in izroči oskrbniku ali strežnici, da jih odnese k drugim odpadkom. Ne posnemaj tistih, ki mislijo, da je obednica najpripravnější prostor za odlaganje smeti.

V občevanju z oskrbnikom in njegovo služničadjo mora biti planinec vljuden. Prava oblika se kaže v vljudnem vedenju do preprostih ljudi, ne pa v klečeplazenju pred višje stoječim. Če nisi takoj postrežen, misli, da nisi sam in da ne umrješ od lakote in žeje, ako nisi takoj postrežen. Sicer je pa itak bolje, da se nekoliko odpočiješ, preden začneš urejati svoje notranje zadeve. Na Žalah leži nek planinec, ki je umrl v najlepši moški dobi, to pa zato, ker ni znal čakati. Ko je stopil v koč, je še z nahrbtnikom na hrbtu zaklical oskrbniku: »Kozarček slivovke, pa hitro, hiittroo!!« Ko je dobil zahtevano, je, ne da bi prej poduhal ali poskusil, izlil vso vsebino kozarčka naravnost v želodec. Takoj na to je grožno zakričal. Ker je hotel oskrbnik hitro postreči, je zgrabil v polmraku steklenico z očetno kislino in z njo napolnil kozarček. Nepočakanega planinca so spravili

v Ljubljano v bolnišnico, pa je bila vsaka pomoč prepozna.

Dostojen planinec se drži hišnega reda in ne krajša tovarišem bolj ali manj zaslužene počitka. Planinska zavetišča niso domovi šumnega in razuzdanega razveseljevanja, za katero ne velja policijska ura, marveč domovi, kjer se spočiješ v krepkem spanju od ture in si nabereš novih moči za pot, ki jo nameravaš nastopiti naslednji dan. Če prideš pozno v skupno ležišče, ravnaj tiho, da ne zbudiš tistih, ki že spe. Morda smrčiš? Potem se vlezi na desno ali na levo stran, ne pa vznak, da boš vsaj nekoliko omilil glase svoje saksafona, katerega imenuješ v navadnem življenju nos.

Jožica Trček, gl. str. 121

Zoper današnjo mladino se slišijo različne, včasih prav ostre pritožbe, češ, da je podivjana, objestna, predrzna, da ne pozna nikake olike itd. Žal, da so take in podobne obtožbe precej upravičene. Res, da se najdejo posamezna dekleta in fantje, ki odstopijo starejšemu svoj sedež v električni ali v vlaku, res je pa tudi, da bo taka vljudnost pri mladih ljudeh kmalu izjema. Kajti navadno ti sedi tak mladenič na klopi, kakor bi bil nanjo prikovan. Če ga pa opomniš, naj se umakne komu, ki težko stoji, bodi pripravljen, da dobiš prav robat odgovor. V planinskih kočah ni nič bolje. Pride trop mladih ljudi v koč ali dom, pa se ti vedejo, kakor bi bili gospodarji. Zasedejo mizo in se ne umaknejo nikomur, čeprav bi še ta ali oni lahko prisedel, če bi se nekoliko stisnili. Če jim pusti oskrbnik, si izberejo tudi na skupnem ležišču

najboljši prostor. Dandanes je koča večkrat prenapolnjena, pa se zgodi, da se morajo stari osiveli planinci zadovoljiti s trdim ležiščem na tleh v obednici, medtem ko se v spalnici mladina zabava. Morda je take in podobne brezobzirnosti krivo to, ker se preveč ali napak poudarja enakost vseh ljudi. Komaj 17 let stara deklina je nekoč odgovorila nad 70 let starega moža in ga pri tem tikala, čeprav sta se prvič videla. Ta ji je pojasnil, da ne trpi, da bi njega, že sedemdesetletnega, tikala in je odšel naprej. »Prijazna deklina« pa je kričala za njim: »Sedaj smo vsi enaki in te bom tikala, magari če si star 80 let.« Seveda, če se enakost tako pojmuje, potem nima starost nikjer prednosti pred mladostjo razen v smrti. Naša mladina bi se lahko, kar se tiče spoštovanja starih ljudi, učila od Špartancev. Bili so to vojaški narod in so sloveli pri svojih sosedih kot manj kulturni in surovi in vendar, kako je njihova mladina stare ljudi spoštovala! Če je na primer mlad človek v gledišču sedel in prišel starejši, se mu je takoj umaknil s sedeža. Morda se pri nas mladina boji, da bi se ne pregrešila zoper demokratizem, če bi bila vljudna.

Neki pesnik opeva v svoji pesmi lepoto planin in veselo življenje na planinah. »Na planinah greha ni«, pravi. Življenje v lepih čistih višavah naj bo lepo in čisto kakor gore. So pa, ki te besede tako razlagajo, kakor bi bilo v gorah vse dovoljeno, tudi to, kar je doli v nižavi prepovedano, kar se splošno smatra kot grdo, podlo, nesramno, da, kar se kaznuje kot zločin, in se včasih s svojim prostaškim vedenjem celo ponašajo. Taki pač bolje store, če ostanejo doma, kakor da razkazujejo po planinah svojo nevzgojenost.

Hodimo radi v naš lepi gorski svet, da se naučimo svežega zraka, si utrjujemo zdravje, krepimo telesne moči, si tešimo hrepenenje po lepoti, da si širimo obzorje in spoznavamo svojo domovino. Nastopimo pa povsod zoper nedostojnost, surovost in nepoštenost in se trudimo po svojih močeh, da izgine iz naših planin vse, kar je grdo, podlo in nevredno pravega planinca.

PLANINSKI AFORIZMI

Roditi se kot alpinist ni nič posebnega, ne navadno pa je, če se kot alpinist postaraš.

Najtežje je plezati čez gore — papirja.

Vsak vzpon je lahek, dokler ga ne plezam sam.

Dr. A. Černik, Praga

Karnijske Alpe in Karnija

Dr. Viktor Vovk

Daleč na zapadu ali severozapadu se belo svetijo veliki Kadorski Dolomiti, na jugovzhodu se izrazito odsvita značilno potegnjeni sivi Kanin s svojim ledenikom, a čez vse zbujajo v tem razgledu naše občudovanje Poliški Špik, ki je odtod videti resničen gigant, pravi veljak med vsemi gorami. Ta Poliški Špik! Špik nad Policami, Bojec, po Findeneggu Bramkofel, drugače nemški še Ballitzenspitzen, Italijani ga zdaj pišejo Jof di Montasio, pri domačinih Furlanih je še zmerom Montaž, kot izgovarjajo oni ime svoje velike gore. »Montas« ima zapisano beneški zemljevid iz l. 1792, ko je pa že pred njim, l. 1780, bila tudi v Benetkah natiskana karta po imenu Capellaris, tako se je pisal njen avtor, ki je bil Furlan, po priimku sodeč, po činu pa cesarsko kraljevi pokrajinski inženir. Na tej karti se piše gora, ki je v besedi, *Monte Polizen*¹¹, in prav to ime je približno v istem času zanj uporabljaj tudi slavni Hacquet.

Poliški Špik, med vsemi največji, najimenitnejši, najveličastnejši. Od koderkoli se nam pokaže, povsod ga v najširši okolici vidimo prvega. Čez vse velik in lep je iz Dunje. Po Dunjski dolini pelje zdaj v Rudni vrh lepa, kakih 14 km dolga vozna cesta. Čim višje si prišel, tem mogočnejši stoji pred tabo Poliški Špik, »das erstaunlichste und entzückendste Bild der Julischen Alpen«, je rekel Kugy, ko ga je od ondod občudoval, neizrekljivo lepa, v vseh Julijskih Alpah najbolj zamakljiva podoba. Visoko v Dunji je vasica Plekice po imenu. Po zadnji vojni so tam nekje zgradili novo šolo, pa kaj, ko ni zanjo več otrok, ker s starši vred so se v zadnjih letih odselili iz hribovite, revne, vendar za

¹¹ Olinto Marinelli: »I monti del Friuli nelle carte geografiche del secolo XVIII«, separat iz revije »In Alto«, Tolmezzo, 1929, str. 7-10.

nas, planince, zelo lepe, zelo zanimive, živo pisane doline. Ali takrat je bilo prebivalstvo še doma. Šel sem na Plekice prenočit. Pa nisem zaspal. Bilo je o polni luni in mi je ostal nepozaben takratni Poliški Špik, ki se je vso noč svetil v dotlejši še nikoli videnem soju. Lep dan se je naredil in sem stopil še na Rudni vrh, znani preval (1392 m), ki veže dolini Zajzero in Dunjo. Še poldrugo uro hoje je od tam na Krniško Glavico¹², znameniti planinski izlet v grandioznem gorskem okolju. Na prej navedeni karti Capellaris je ta gora zapisana z imenom *Monte Ruden-verch* in še v novejši italijanski literaturi pišejo, da so ji tudi Slovenci iz Zajzere rekli samo Rudni vrh¹³. Če je tako, potem so verjetno imenovali sedlo, ko je tudi v Dunji živel slovenska beseda, *Vrh Dunje*, in je bilo Rudni vrh ime le za goro, Krniško Glavico po Tumi. Saj se preval v slovstvu in v turističnem svetu imenuje »Sella Somdogna«, kar bi bil natančen prevod iz slovenskega »preval Vrh Dunje«. Vendar gora bodi Rudni vrh ali Krniška Glavica ali kako drugače, čudovit je z njenega vrha razgled vse naokoli, predvsem v divje severne stene Montaza, ki onstran široke Krnice z razsežnih snežišč kipi v višino.

Lepe februarске nedelje sem iz Ukev pred dnevem krenil na pot. Lagodno so mi smučil drsele skozi dolino Zajzero. O prvem svitu sem bil pri vojaškem pokopališču, še nekoliko pota naprej, pa se je svet zbleščal v osončenem ivju in skoz zimsko meglico se je sredi svojih lepih sosedov prikazal Viš z zlato krono na temenu. Srce začne utripati močnejše, ker kmalu se bo željnemu očesu odkril še Bojec, Montaz, ki ga komaj tam zagledamo, kjer se cesta osukne v jugozapadno smer, nekako nad močilom po zemljevidih »Sorgente Sabuata«, pri Ovčanih *Zablata* v prijetno zvonečem krajevnem narečju. Tam šele se ti razgrne vsa prekrasna vrsta zapadnih Julijskih Alp, veličastna podoba, ki moraš daleč po svetu bloditi, če bi ji iskal podobne ali celo enake. V Rudnem vrhu se v blaženem miru odpočijem na stop-

nica planinske koče Rifugio Grego. Potem gre navzdol po Dunjski dolini. Sproti sem se nazaj oziral v zasnežene pečine Poliškega Špika. Sonce je prijetno prigrevalo. Ustavljaj sem se v skromnem češčenju, on je pa stal visoko, Bojec, kralj nad veliko dolino. Ko da bi se za zmerom poslavljaj od njega. A ure so neopazljivo minevale in tako se mi je pripetilo, da sem prišel nad vas, ko je čez znameniti železni viadukt že s postaje odgrmel vlak, za tisti dan zadnji, ki bi me bil mogel prepeljati iz Dunje čez Tabelj in Trbiž do Rateč na meji. Resnično daleč mi je bila tisti večer Ljubljana...

In sem hodil na montaške ogledе iz Rezijske skozi strme gozdove v greben. *Tam za Belo pečjo*, kjer je pred davnimi leti stala Kaninska koč, se je do danes ohranil njen pod, nekakšna kamnita ploščad. Tam rad poseadam. Imenitne gore so na vse strani, Kanin za hrbtom, Prestreljenik na desni, Žrd na levi. Onstran Reklanske doline, na severu, stojijo Strma peč tu in Višnja gora tam, prav v sredi Poliški Špik, ki strmi s svojimi belimi pečmi iznad prostranih Montaških planin v neizmerno višino.

Ali ste bili na Lipniku, takole v jeseni? Iz Lužic v Kanalski dolini se zarana napotiš v hrib za krajem potoka, ki diši po žveplu, zato mu pravijo Nemci Schwefelbach, prof. Melik mu ve tudi za ime »Žvepleni potok¹⁴«, pred mnogimi leti sem pa slišal Vuščana pripovedovati, da se je še ob prelomu stoletja tisti vodi reklo *Smrdečica*. Ko prideš v Dol, na mično Veliko planino, zdaj Casera Biéliga, prisije izza Rabeljskih gora prvo sonce in obžari veličastno postavo Poliškega Špika, ki se onstran Dunjske doline mogočno dviga v sinje nebo. Ob tem ostrmiš, ko da kaj takšnega še nisi doživel. In zgoraj, na vrhu, se ponovno razglej. Sredi daljnih obzorij se ponosno postavlja on, ki ga nobeden drug ne prekaša ne po postavi ne po lepoti, Špik nad Policami, ki razkriva tvojim očem svoja strahotna, vendar hrepenenje zbujajoča ostenja. In na sestopu, postoj še na Slovenski planini, spodobno se poslovi od njega, preden se polnega srca spustiš v strmo, ob ugašajočem soncu žarečo bukovino. Doma si se bal samote, za turo si si družbe iskal. Tam gori si pa spoznal, da je prav samota v gorah pravi vir resnične sreče in dušnega miru. On, ki je bil s tabo, Poliški Špik, ti je po tihem razodel skrivnosti, ki jih ne boš pozabil.

¹² To ime je ugotovil Tuma (*Imenoslovje* str. 10), višino pa je zapisal 1891. Oboje sta po njem povzeli jugosl. specialka (list Tolmin) in zemljevid »Julijske Alpe« od PZS. Potočnik je ta vrh poznal z imenom »V Glavah« z višino 1892 m (*Vojvodina Koroška*, I. zvezek, str. 28). Do prve svet. vojne je čez vrh potekala meja med avstrijsko Koroško in Italijo. Pri Nemcih mu je »Köpfach« ime, Italijani pišejo »Jof di Somdogna«, zadnje čase z označo višine 1889 m.

¹³ Tako zlasti Mauro Botteri: »Guida alpinistica delle Alpi Giulie Occidentali«, Videm, 1956, str. 111.

¹⁴ Anton Melik: »Slovenski alpski svet«, str. 353.

Tržaška koča na Doliču. V ozadju Jalovec, Mangrt

Foto Jurij Zupan

Iz sanjarjenja o Poliškem Špiku me je prebudilo prepevanje financarjev iz kasarne. Peli so glasno, skoro kričeče, šalabarasta pa je bila pesem po besedilu. Kmalu smo bili na prostornem dvorišču pred veliko stavbo. Petje je utihnilo, ko so nas zagledali. Pierija so poznali, k nama dvema pa je pristopil službujoči in rekel za dokumente. Za njim pa pride marešalo in onega nadere: »Kaj si tako oštoren, mar bi jih bil vprašal, če so lačni in žejni!« Prinesli so nam pletenko vina, pijača se je nam kar prilegla in prvi kozarci so bili zduškoma prazni. Smo se pokrepčali, nakar se je Pieri poslovil, da se vrne domov. Zdaj je marešalo želel vedeti, odkod midva s Stankom, in kam. Midva prostosrčno, da sva turista in da sva prišla sem opraviti nekaj gorskih tur, polezla da bova jutri na Veliki Koritnik, pojutrišnjem na Zermulo in da nama mogoče še kakšna druga misel šine v glavo. On se popraska za

ušesi: »Hm, ne vem, kako bo to šlo!« Da so vsi novi v tej coni, je hitel pripovedovati, da so komaj sem prišli z drugih meja, od Švice, Francije, iz Libije, da ne poznajo tukajšnjih predpisov in navad. Tisti čas je bila za postopanje po mejnih gorah potrebna tako imenovana carta di turismo alpino, posebna plinarska izkaznica. Te izkaznice so izdajale, in verjetno jih še danes izdajajo, teritorialno pristojne prefekture, za ta del Karnijskih Alp bi jo bila tedaj nama izdala videmska. Prve čase sem pisaril za izkaznico v Videm, Belluno, Trident, Bolzano. Nikoli nisem od koga prejel kak odgovor. In smo potem okoli hodili pač brez tiste karte. Zmerom je šlo po sreči, veliko pomaga človeku znanje jezika. Naposled je komandant rekel, da bova na eno od okoliških gora jutri lahko polezla, »za drugo se bomo pomenili pri večerji, pojta se zdaj sprehodit, če sta pri volji«.

(Se nadaljuje)

Južni greben Aig Noire

Franc Ekar

Južni greben Aig. Noire je eden velikih skalnih grebenov v Mont Blancovi skupini. Prvič ga je preplezala dva Nemca l. 1930. Poskušal je tudi dobro poznani — znameniti alpinist dr. Willo Welzenbach; priplezal je le do tretjega stolpa, ki nosi njegovo ime (3355 m). Plezalec dr. Paul Preuss je dosegel l. 1913 z italijanskim spremljevalcem prvega od petih stolpov Pic Gamba (3069 m). Četrti stolp je Pte. Brendel in zadnji — peti stolp Pte. Bich. Še danes uživa greben slavo in velja za enega od mogočnih, najdrznejših plezalnih vzponov.

Od sedla Col des Chasseurs južno od Pic Gambe sili v višino črni južni greben z višinsko razliko nad 1000 m. Dosega sem in tja stopnjo VI in je izredno eksponiran.

Prvi pogled na mogočni vertikalni greben Aig. Noire nas je očaral in zamikal. Toda po uspelem vzponu preko grebena Peuterey smo se ob koncu sestopanja z observatorija Vallot ponovno srečali z vablljivim grebenom ter se odločili, da se podamo še proti tem stolpičem. Smer do zavetišča Noire je kaj pisana, saj poteka med šumečimi slapovi, za spremembo so tolmuni, srečuješ se s kamini, previsi, prečkami, nato še z oporno držo in še z drugimi položaji. Vendar so vsi ti problemi miniaturne oblike, nekako do četrte stopnje. Še nenavezani se spoprimemo s strmim snežiščem in samo še čakamo, kdaj nas bo zadel kak kamnit izstrek. S snegom hitro opravimo in prestopimo v skalno steno. V začetku kamin, v katerem najdeš zbirko koncev pomožnih vrvic, konzervnih škotel, povrhu pa tudi kaj uporabnega, npr. avstrijsko vponko. Milan zavije iz kamina v plati, s Tomažem pa nadaljujeva, dokler nama previsni svet ne zapre poti. Izstopiva v lažji svet, kjer naju

Milan čaka še pred težjimi detajli. Tu se navežemo. Sprva gre kar dobro, toda po nekaj raztežajih nam previsni bloki ob Pic Gambi zapro pot. Ker nam je čas skopo odmerjen in smo trije v navezi, se nam zelo mudi, tako da za fotografiranje ni časa. V trdnem upanju, da smo v pravi smeri, še dokaj hitro napredujemo. V sredi plati je zarisana majhna špranja, v kateri se komaj najdejo oprimki za konce prstov. Nadaljuje se nekoliko proti levi, odkoder se nam prikaže južna stena tretjega stolpa Pte. Welzenbach. Tu se začne prvo solo potovanje nahrbtnika čez previsne detajle. Dosežemo rezino grebena. Pod nami razpoke razbitega ledenika Frêne, ledenika Brouillard, med njima pa koča Gamba, v kateri smo dobili liter vode za škatlo tunine. V Val Veni nas moti majhno jezerce, usta so suha, vode, snega nikjer — sonce pripeka, žeja pa neusmiljeno narašča. Bližamo se tretjemu stolpu Pte. Welzenbachu. Ker smer poteka bolj vzhodno v jugovzhodni steni tretjega stolpa in ker je sonce že precej nizko, smo se znašli v senci. Nam tudi ta stolp ni prizanesel in je izkoristil naše zadnje kalorije. Milan išče nadaljni prehod, medtem pa tudi Tomaž že pride. Nekaj metrov previsoko smo, zato malo višje prečimo po gruščnati polički. Na vrsti so zopet gladke plati, ki preidejo v previsen kamin. Prvi pobere precejen del plezalnih pripomočkov. Na mestih, kjer so klini neobhodno potrebni, so jih prej pustili že naši predhodniki. Po dveh dolžinah pridemo v lahek teren, kjer se telo popolnoma sprosti. Znajdemo se med granitnimi bloki na vrhu Pte. Welzenbach. Pred nami so vsi trije grebeni Mont Blanca, Brouillard, Innominata in naš znanec Peuterey z Mont Blancom na čelu. Obleženi so že v škrlatno barvo za lahko noč. Tudi mi pripravljamo bivač. Podse damo vrvi in drugo plezalno opremo. Položimo se tesno drug ob drugem; pod glavo denemo čevlje, v nahrbtnik noge, pokrijemo se še z bivačvrečo in tako smo pripravljeni na boj proti mrazu in noči. — Osvetli nas mesečina, zvezde nam mežikajo. Tisoč metrov pod nami je igra narave že sredi predstave, odmevi grmenja in pokanja ledu prihajajo do nas. Prav tako v še močnejši obliki grmijo kamniti plazovi z grebena Innominata na razjarjeni ledenik Frêne. Čakamo, kdaj se bo zamajal še naš koničasti vrh — toda tedaj smo že sredi sanj. Proti jutru nas prebudi mraz.

Na vzhodu se še zlati nebo, mi smo pa že skoraj pripravljeni za skorajšnji odhod. Končno se pred nami prikažejo obrisi rezin grebena. Ne smemo zamuditi minute, zato takoj pričnemo z nadaljevanjem. Prestopamo iz bloka v blok. Na vrsti je petintridesetmetrski spust. Zvežemo obe vrvi, ki ustrezata dolžini spusta. Milan že preizkuša vzdržljivost klina in že izgine v globini. Tomaž gleda bolj postrani na majavi klin, vendar se preda usodi. Končno se še jaz spustim za njima. Pred koncem se moraš z nihanjem zapeljati nekaj metrov proti desni — od koder sestopiš na udobno sedelce.

Čeprav pridemo do klina, ugotovimo, da smo v napačni smeri. Slab začetek. Spustimo se nekaj metrov navzdol, prečimo in se znajdemo pred vstopom četrtega stolpa Pte. Brendel. Za daljše ogledovanje ni časa. Takoj naskočimo navpični steber.

Po treh dolžinah opravimo s prvim delom stebra. Greben se nekoliko zravna, nato pa preide v drugi del stebra — Brendel, ki prav tako ne štedi z mesti gornje težavnostne stopnje. Žeja nas že od prejšnjega dne ni zapustila in nas danes še bolj muči. V ustih je samo še nekaj bele, suhe slin, v grlu nas boli, vode ali snega pa nikjer.

Zagledamo se v navpične gladke plati in majhno zajedo, ki predstavlja najtežja mesta smeri. V razkoraku prestopiš v peti stolp, se prilepiš in napreduješ s pomočjo trenja dlani in majhnimi oprimki, ki razjedajo konce prstov. Razveseliš se prvega klina, nato še drugega. Od prvega klina vodoravna prečnica, ki se izkaže, ko si že mimo, da je preplezljiva. Ko si čezno, zmanjka vrvi. Na stojišču je prostora komaj za enega. Od tu naravnost navzgor. Vrste klinov vseh narodnosti, vmes lesene zagozde — vendar je vse

Planine sončne, ve moj raj... (Simon Gregorčič)

Foto J. Dolničar

to bolj za oči kot za resno uporabo. Tomaž si je hotel enega izbiti za spomin — pa ga je izpulil brez težav in dal v vponko med »kroparje«. Klini se redčijo, v poštev pridejo le še zabiti v zagozde — vendar so lesene zagozde že dokaj strohnele. Ekspoziranost ne popusti,

Ludvik Zorzut

Planinski stražarji

(Slovenskemu planinskemu društvu v Gorici)

*Veliko let je že? Imamo izročilo,
ko se zjasnila so goriška nam vremena,
ko po planinah vrgli smo semena:
Planinsko društvo nam se je rodilo.*

*Je raslo nebogljeno, samo záse.
A kamor naš pogléd v vrhove seže,
krepko pognalo je mladike sveže
in zdaj zori v napredne, mirne čase.*

*O, kdaj že iz Gorice v hribu, v skali
markac'je vzpletale so se v strmíne
čez Bánjšice, Trnovsko, v krne, čez kanine,
ki so jih naši predniki zaznamovali.*

*Drevesce mlado zdaj — če ga vetrovi
izkoreninijo, iz zemlje rahle,
mu razpršijo liste z veje usahle,
se posušijo zdravi mu sokovi?*

*V zamejstvu varno oporišče svoje
postavilo si je, ga budno varje,
loveč vse bliske, grome skoz viharje,
v planinah še vesele si zapoje.*

*In križem kražem na poti brezkončne,
se ne meneč za mejo, blok, ograjo
samó, da górske sapice pihljajo,
nas vodi kvišku le v višave sončne.*

*Ko Matica planinska svoje dete
pritiska nežna si na tople grúdi,
napija se otrok te gorske čúdi,
hodeč še k njej na bratovske posete.*

*In smo na Kuclju zgodaj v prvi zarji
razvili prapor naš, da plapolal je
v prekaljenem zanosu v širne dalje
in danes spet smo tu pod njim — stražarji.*

*O, nismo vsi, nam rana je boleča —
ni Nandeta, predsednika med nami,
zamrl mu vrisk, odmev je za gorámi,
najlepši šopek mu: planike, svišča, sleča.*

*Koliko let je že? Plamté kresovi
svetleč nam v strmi pot čez rúte, rávne.
Skoz lepe právljice, spomine davne,
blesté goriški višnjevi vrhovi.*

ampak se nadaljuje v previsno zajedo. Potem težave začasno popuste. Nadaljujemo po naloženih granitnih blokih. Sonce neusmiljeno pripeka.

Približamo se zgornjemu delu zadnjega stolpa, ki ima za nameček še nekaj težjih detajlov. Smo zopet na izrazitem grebenu, od koder slišimo glasove kričavih turistov izpred koč Gambe. S skrajnimi naporí premagujemo zadnja mesta, kjer pridejo ponovno v poštev vsi plezalni rekviziti. Zavijemo po delikatni polički, ki nas pripelje do zaželenega snega, iz katerega v kapljicah izteka hladna tekočina. Trenutno ne čutimo niti žeje, saj se skušamo premagati, da ohranimo še zadnje sile za zadnje raztežaje.

Še vedno se sliši trenje vrvi. Poleg naju sta dve majhni krpi snega. Tajava ga kar v rokah, včasih pa kar nehote uide košček ledene snega v razpokana in izsušena usta. Vendar to nič ne zaleže. Končno smo vsi trije 30 m nižje na majhnem sedelcu, koder prenehajo težave »Črnega« grebena. Na vrhu kip Madone, pod njim črna vpisna knjiga, v kateri ni moč zaslediti jugoslovanskih imen.

Kakšna sprememba! Upadlih lic, pretegnjenih mišic, izmučenih od žeje in napora smo veseli, še bolj pa srečni.

S pičlo odmerjenega vrha Aig. Noire se začnemo spuščati po normalni smeri, ko se prično svetlikati prve zvezde. Sestopimo dve sto metrov nižje in se ustavimo na robu navpične južne stene Noire, kjer je primeren prostor za bivakiranje. Odločimo se, da ostanemo drugo noč na prostem, kajti sestopati v noči po težavnem in neznanem svetu in brez svetilk bi bilo tvegano. V neposredni bližini šumi močan vodni curek. Kaj vabljive so lučke, ki se prižigajo v dolini Aoste. Ne uide nam tudi noben avion, ki skoro vsako uro premoti gorsko tišino. Zvezde se skrivajo za temnimi oblaki in le sem pa tja zagledaš tropo nemirnih zvezdic. Pred očmi se oživljajo spomini na gore v domovini, spominjamo se znancev, domačih, gornikov, deklet.

Tema je še, ko se na skrajnem vzhodu že vzdiguje zlatorumena zavesa in odkriva temno noč. Počasi se začnemo premikati po granitnih blokih.

Prvi slovenski vzpon po severni steni Aiguille Noire je za nami. Pa bo vedno z nami, za vselej.

Franc Cekin

Jasen, vroč poletni dan.

Z večernim soncem ožarjene gore so naglo tonile v naraščajoče morje modrikastih senc. Te so v podoljih globoko zasekanih dolin temnele in se prelivalo v večerni mrak. Nad temačnimi dolinami so bledele barve gora. Na najvišjih vrših je večer ugašal pojemajoče zarjane luči, z drugo roko pa na nebu s trepetajočim svitom prižigal roje zvezd.

S svežim dahom nočnika, čigar kreпка sapa je vela z gora, je noč hladila razgreta čela četvorici vračajočih se mož in poživiljala njih utrujeni korak.

Na skalnatem temenu najvišje gore, ki je daviše deviška vstala v sončni dan, pa se je skozi temnačni pajčolan noči belila sveža sled rudarskega kladiva, ki je v triglavske skale in v našo planinsko zgodovino za vedno vklesalo imena »štirih srčnih mož«: Luka Korošec, Matevž Kos, Štefan Rožič, Lovrenc Willomitzer.

Štefan Rožič
(1739—1802)

Vas Savica, rojstni kraj Štefana Rožiča, je eno izmed starejših bohinjskih naselij. Omenjena je že v najstarejšem, še neobjavljenem urbarju briksensko-blejskega gospodstva iz leta 1253:

»Dalje je na Savici 11 činžnih kmetij, od katerih plačuje vsaka po enega prašička in spomladi ovco z jagnjetom pa davek v žitu in mesu.« (Državni arhiv, München. Brix. Hochstiftsliteralien, fasc. 174. — Podatek dr. Milka Kosa).

Izsek iz blejskega urbarja iz l. 1253

agno et strum annone ⁊ carnum. It̃ in xabix. xi. Calili
be quoy quilibz soluit. i. vntorischn̄ et unū onem m ve
re cum agno ⁊ strum annone ex carniū. It̃ in vultis

ist sehr zu ändern, was sehr schön, davon hat das
was für die neuen Tassen vorgebracht.

Izsek iz radovljiškega urbarja iz l. 1579

Na eni izmed teh kmetij, katerih število se skozi več stoletij ni spremenilo, so gospodarili Štefanovi predniki.

Priimka Rozič v urbarjih iz 15. stoletja še ni zaslediti, kajti ti navajajo pri kmetih v Bohinju skoraj zgolj le imena: Michel, Janus, Jacob, Jure, Gerne, itd. (Podatek dr. Milka Kosa).

V naslednjem stoletju se že srečamo z Rožiči. Med kmeti na Savici, blejskim podložniki, je omenjen tudi Luka Rožič — ded Stefanovega pradedu Janeza. (Urbar radovljiškega gospodstva iz leta 1579, stran 536. Državni arhiv SRS, Ljubljana).

Plodni Rožicev rod se je naglo širil. Med podružniki (untersassen) na Bistrici in na Kamnjah sta že leta 1602 imenovana dva Rožiča. Na Savici sedi na veliki kmetiji Jakob Rožič; nekoliko kasneje pa prevzame sosedno, prav tako veliko Matučevo kmetijo, Tomaž Rožič. (Urbar blejskega gospodstva iz leta 1602, str. 279, 290 in 294. Državni arhiv, Bozen. Italija. – Podatek dr. Milka Kosa).

Zdi se, da je bil Tomaž Jakobov brat.

Trinajst let kasneje Jakoba ponovno najdemo med savinskiimi gruntarji. (Urbar blejskega gospodstva iz leta 1615, str. 199. Škofijski arhiv, Briksen. Italija. — Podatek dr. Milka Kosa). Služil je od »cele« kmetije. Poleg določenih denarnih davščin so v urbarju natančno navedene tudi njegove dajatve v naravi (v žitu, drobnici, siru, jajcih, itd). Na leto je bil dolžan opraviti dve vozni tlaki. Kot njegovi predniki in drugi podložniki že sto let sem, je tudi Jakob plačeval predpisani »puntarski davek« kot občo kazen za udeležbo njegovih pradedov v velikem slovenskem kmečkem uporu leta 1515.

Za Jakobom — leta 1629 je še živel — je kmetijo nasledil Tomaž (Urbar blejskega gospodstva iz leta 1635. Škofijski arhiv, Brixen. — Podatek dr. Milka Koša).

Prišli smo v obdobje, ko se je moč opreti tudi na — prav tiste čase vpeljane — matične knjige prastare župnije Srednja vas v Bohinju. V sedmih desetletjih 17. stoletja (1630—1699) je bilo v Bohinju rojenih (vsaj) 25 oseb s priimkom Rožič. Od teh na Savici 11, na Kamnjah 9, na Koprivniku 1, v neimenovanem kraju (najbrž na Brodu) pa 4. V istem razdobju je živel v vasi Kamnje (vsaj) 7 zakonskih parov, na Savici 4, na Koprivniku 1, druge (najbrž na Brodu) pa 5 parov. Besedo »vsaj« dodajam zato, ker poročne knjige datirajo šele od leta 1653; rojstne knjige, iz katerih se dá povzeti primke Rožič bodisi pri starejši ali botrih, pa so za prvih štirideset let nepopolne, oziroma jih za čas od 1633 do

1643 sploh ni. Slednje navajam po zapisniku župnika J. N. Kumra na prvi strani kopije rojstne matične knjige te župnije (1628—1705), kjer pravi, da se je (leta 1840) »zelo trudil, da bi našel vse stare krstne zapiske od dozdevne ustanovitve fare 1617 dalje.«

Ded Štefana Rožiča — Gregor, sin Janeza in Neže — je bil rojen na Kamnjah; prav tako tudi njegova sestra Marina in brat Jurij. Rojstni kraj starejšega Gregorjevega brata Janeza pa ni natanko znan. Omemba v matični knjigi, da je bil rojen na »območju podruž. cerkve sv. Magdalene«, kamor je poleg Broda iz vasi Kamnje spadalo tudi naselje Savica, dopušča različne domneve.

Ne glede na dejstvo, da je družina Janeza Rožiča v času Gregorjevega rojstva in še dobro poldrugo desetletje kasneje prebivala na Kamnjah, se po temeljitem pregledu vseh ohranjenih matičnih (rojstnih, poročnih in mrljskih) knjig za razdobje enega stoletja, dá skoraj za gotovo reči, da je bil Janez brat gruntarja Tomaža Rožiča, omenjenega v urbarju iz leta 1635. Tomažu se je sicer (1630) rodil sin Janez, dve leti za njim še hčerka Katarina, vendar teh dveh kasneje ne najdemo. Verjetno ju je vzelo že v mladih letih. Vse kaže, da je stric Tomaž na stara leta izročil hubo nečaku Gregorju — ali pa da jo je le-ta kot najbližji (moški) sorodnik, s privoljenjem Bleda podedoval. Domneva je oprta na trdnih tleh, zakaj 1683. leta, morda tudi prej je bil Gregor že na Savici. In prav na Savici, pri hiši (št. 5), kjer se še danes pravi pri »Rožiču«, so bili tudi rojeni Gregorjevi otroci. Za njimi se je v naslednjih dveh stoletjih pod to streho zvrstilo še pet rodov Gregorjeve krvi: od Štefana, člana prve triglavske odprave — tja do zale Neže in njenih sestrâ pred sto leti.

Gregorjev drugorojenec je nosil njegovo ime. Ko je oče Gregor (1707) umrl, je veliko »Rožičevo kmetijo prevzel sin Gregor. Prva žena, Marjeta Smrekar s sosednjega Broda, je že po šestih letih zakona umrla in ovdovalemu Gregorju pustila triletnega sina Antona. Da najde sinu drugo mater, »Rožičevi« domačiji pa novo gospodinjno — mati je resda še živela, a je imel čez sedem križev — je 37-letni vdovec Gregor že v predpustu naslednjega leta pripeljal k »Rožiču« drugo ženo — Elizabeto Cerkovnik, »Spotčovo« z Žlana, h. št. 40. Mlada Špela mu je ogrela dobrih dvajset tednov ohlajeno zakonsko posteljo, in mu v naslednjih osemnajstih letih skupnega življenja dala pet otrok — poslednji je bil Štefan.

Nič posebnega se ni zgodilo tistega zimskega dne. Kot ponavadi — tisto leto kar 112-krat — je segla roka po zajetno knjigo živih in jo odprla. Prasketajoče gosje pero je hitelo prek togega, nepopisanega lista:

»Dne 22. decembra 1739 je bil krščen od Mateja Travnâ ob jutranji zori rojeni Štefan Rožič (Roshiz), zakonski sin Gregorja in Elizabete s Savice.

Botra sta Matevž Saboden in Marija Bonča. Vpisal tukajšnji župnik Sebastijan Pogačar.«

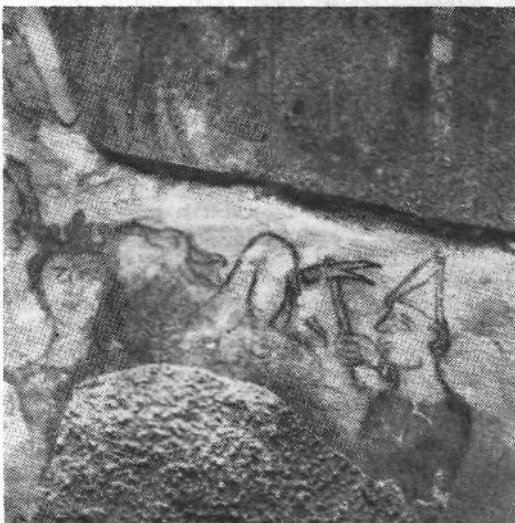
(Rojstna matična knjiga župnije Srednja vas v Bohinju, stran 94 in 95. Nadškofijski arhiv, Ljubljana).

Zanimivi zapiski župnika Pogačarja v tamkajšnji župnijski kroniki nam v marsičem osvetlijo Bohinj v času okoli Štefanovega rojstva. Pogačar, ki je prišel v Srednjo vas v aprilu 1737 in tam ostal pet let, je kmalu po prihodu zapisal:

»Zvonik cerkve sv. Janeza ob jezeru so začeli zidati eno leto pred mojim prihodom, in sicer zelo nerodno. Ne stoji namreč na pravem mestu. Širina ni v pravem razmerju z višino in cerkvijo.

Ta trud se ne more nadaljevati, ker je zmanjkalo denarja. V mesecu avgustu so z delom prenehali in ga bo težko obnoviti, tako da bi bil zvonik dokončno dograjen.«

Slikarja v vznožju najstarejšega Krištofa na zunanji strani cerkve sv. Janeza ob Jezeru

Nekoliko kasneje med drugim zapiše in potoži:

»Presvetlemu cesarju plačuje župnik v imenu fare za obnovitev trdnjave v Temešvaru in Belgradu letno 7 florintov in 20 krajcarjev. Ta davek (za protiturško obrambo) se pobira že deset let, in je zdaj podaljšan za novih pet let. Zdej smo v tretjem letu nove petletke. O nesrečni časi, v katerih vlada *dativ*!

Zraven tega je bila ukazana župniku davščina 10 florintov (od dohodkov iz župnijske posesti). Mislim, da je to preveč in nesorazmerno z dohodki, ki so po sebi majhni. Toda, kdo se bo pritoževal proti patentom, ki jih mogočnjaki z močjo uveljavljajo?« Pogačar na koncu resignirano doda: »Audi, vide, solve, et tace, si vis vivere quietus in pace.« (Poslušaj, glej, plačaj in molči — če hočeš živeti v miru).

Kasneje nadaljuje:

»Nikakor se ne sme trpeti, da bi duhovnik rodbine Pittoni na Bistrici, ki je podložen župniku, imel ob nedeljah in praznikih mašo isto uro, kakor je pri fari ali bližnjih cerkvah. Tako se je zgodilo prvo nedeljo v juliju 1738. S tem nastopajo spori.«

»V juliju 1738 je bil končan zid novega zvonika pri sv. Janezu in začasno pokrit. Zvonik so začeli graditi v aprilu 1736. Doslej je stal 362 florintov in 40 krajcarjev. Porabili so ves denar cerkve in darove sovaščanov.«

Rojstvo trojčkov je redek dogodek:

»3. avgusta 1738 popoldne je rodila žena Antona Prežlja* v Srednji vasi trojčke, dve deklici in dečka. Vse so slovesno krstili.«

Pri zimskem romanju Bohinjcev na blejski Otok ni šlo brez preprirov:

»Procesija bohinjske fare na Bledu, doslej na dan pred Božičem, je bila leta 1738 prenesena na praznik sv. Mihaela, da se preprečijo zoprní prepíri z neprijetnimi Tržičani glede prednosti pri pobožnostih.«

Vremenske neizgode so bile v Bohinju — leto za letom — stalen gost:

»18. 10. 1738, na dan sv. Luke, je 24 ur brez presledka deževalo. Z gora je nateklo toliko voda po obeh dolinah, da sta bili obe poplavljeni v veliko škodo njivam, travnikom, fužinam, žagam in mlinom. Vsa pota so razdejana, mostovi odneseni. Ostal je le most pri Sv. Janezu.«

Tudi »ofer« bohinjskih rudarjev priča o prastarem bohinjskem železarstvu:

»Na dan sv. Barbare 1738 so rudarji na posebnem darovanju, kakor je bilo že davno v navadi, zbrali (denar) za mašo na ta dan. Župnik pa je odločil, da se denar v naprej ne sme pobirati.«

Muzika ima prečudno moč nad človekom. S priljubljenimi »vižami« v ušesih so Bohinjci pri vsakoletnih velikih darovanjih segli globlje v žep:

»6. 1. 1739. Godce-piskače, ki med darovanjem med mašo o Božiču, ob Novem letu in o sv. Treh kraljih godejo, more župnik odstraniti, čeprav darovanje (zaradi igranja) zraste. To darovanje je bilo nekdanje veliko. Zdaj pa ni tolikšno, da bi se plačala pogostitev in 4 libre, ki jih plačuje župnik godcem za nagrado.«

»Za Veliko noč 1739 je padlo snega za dve pedi v dolini, v gorah dvakrat toliko, tako da niso mogli ljudje k maši.«

Skrivnostna svetloba nočnega sija pred dobrih 220 leti je Bohinjcem nagnala strah v kosti:

»29. marca 1739, na samo Veliko noč zvečer ob 8., smo videli na nebu rdeč sij, ki je spričo tolikega snega delal vtis krvave pokrajine. Ljudje so bili prestrašeni, kaj naj to pomeni?«

»18. aprila 1739 — tri tedne po Veliki noči — je padel nov, obilen sneg.«

»V novembru 1739, pred sv. Elizabeto, je padlo tudi v dolini nad dve pedi snega.«

»V decembru je obilen dež raztopil ves sneg.«
»1739 za sv. Miklavža ni bilo človeško mogoče priti na Bistrico opraviti božjo službo zaradi ogromne poplave. Podrti so bili mostovi na Bistrici, na Savici in tudi pri Stari Fužini. Prav tedaj na Bistrici umrlo Jero Smukavec so morali 7. decembra nesti po vsej Spodnji dolini čez most pri Sv. Janezu in dalje čez most, ki se imenuje *Vogarske most** nad Staro Fužino, in jo pokopati pri sv. Martinu.«

»16. 4. 1740, na Veliko noč, je padlo snega v dolini za eno, v gorah za dve pedi.«

»3. maja je sneg spet padal, takoj pa ga je odpravil hud dež med silnim grmenjem, da so se ljudje čudili.«

»8. maja je spet padel v ravnini za ped visok sneg. Enako 17. maja v obeh dolinah. Živina je mukala, ker ni imela pašne.«

Kakor danes, so tudi pred stoletji prav tako srbele pete:

»Na sv. Rešnjega telesa dan (1740) so se fantje in dekleta iz Srednje vasi škandalozno obnašali in spet javno plesali, kar je bilo prejšnje leto odpravljeno. Dobra dekleta niso bila zraven. Tudi ne fantje in dekleta iz drugih vasi.«

Pogačar z očitnim zadovoljstvom ugotovi, da je nameravani ples »šel po vodi«:

»Na dan sv. Jakoba (1740) je na Bitnjah blejski valpet razglasil, da smejo plesati; novi oskrbnik pa je poslal darove za godce. Ali nebo je ples preprečilo z obilnim dežjem, ki je trajal do noči naslednjega dne.«

Umetnostnim zgodovinarjem je Pogačar zastupil tale ocirek:

»Avgusta 1740 so na Nemški rovt pripeljali z Otoka z Bleda oltar sv. Ane in ga dodali oltarju sv. Ahaca.«

In spet o vremenu — pokojni planinski pisatelj Janko Mlakar je dejal o Bohinjski kotlini, da je »kahla angelov« — ki je s svojo muhavostjo Bohinjce trlo dan za dnem:

»12. okt. 1740 je snežilo v Bohinju od 8. zjutraj do večera, nato je bil dež, naslednji dan pa spet sneg, v gorah do tri pedi.«

»19. okt. 1740 je padel nov sneg in pritisnil je hud mraz.«

»4. in 13. novembra je spet močno snežilo, in 16. vnovič dolgo in močno.«

»Za sv. Miklavža 1740 ni bilo mogoče iti maševat na Bistrico zaradi nalivov, vetrov in poplav.«

(Drobci iz kronike župnije Srednja vas v Bohinju. Nadškofijski arhiv, Ljubljana).

Roka bakalarja teologije, ki nam je zapustila gornja pričevanja o zgodah in nezgodah Bohinja iz tistih dni, ki je zapisala prvo sled za življenjsko potjo Štefana Rožiča — prav ta roka je kmalu zatem vpisala ženo saviškega »Rožiča« v knjigo mrtvih.

Štefan je bil šele 16 mesecev star, ko mu je umrla mati. V drugo ovdovelemu »Rožiču« je pokojnica zapustila kopico osirotelih otrok. Najstarejša, Uršula, je bila šele v štirinajstem letu.

* Anton Preželj, p. d. »Mruž«, h. št. 12, je bil kosež (»edling«).

* = »Hudičev most« nad Staro Fužino.

Obsežna »Rožičeva« kmetija* ni mogla ostati brez gospodinj, otroci ne brez ženske roke. Zato je že leto dni kasneje Gregorjev najstarejši sin Anton pripeljal v hišo nevesto, ki mu je naslednje leto rodila hčerko Ano. Ko je pri »Rožiču« shodil novi rod, in je vse kazalo, da bo ob svojem času za ostarelim očetom Gregorjem prevzel domačijo prvorojenec Anton, je ta — star šele 26 let — umrl. Mladi vdovi Mariji ni kazalo ostati pri hiši za dekle brez »lona«. (Kasneje je umrla pri sorodnikih pokojnega moža na Brodu). Za kuhalnico je morala prijeti osemnajstletna Štefanova sestra Uršula.

Ob priletnem očetu in doraščajočih sestrah, ki so zorele za možitev so mlademu Štefanu tekla otroška leta. Pri delu na velikem gruntu, ki je čakal njegovih rok, seve, ni kaj prida zalegel, kvečjemu pri paši. In prav o pašnih in gozdnih pravicah te kmetije nas pouči tale zapis:

»Gregor Rožič s Savice — zemljak — ima pravico do gradbenega lesa in drv v srenjskih gozdovih: Storeč raven, Za gradcam, Velika raven, Lisec in Vogel skupaj s sosedu in več soseskami. Pašo za živino ima na gmajni od bistriškega polja do Ukanca na levi strani; onstran Save, na desni pa od bistriškega mostu do ribolovnega jezua v bližini Sv. Janeza. Potem pa v svojih planinah: Lisec, Osredki,

Poljana in Suha. Od teh plačuje blejskemu gospodstvu letno 4 goldinarje nemške veljave.« (Zapis v rustikalni fasiji gospodstva Bled iz leta 1749. Blejski arhiv v Drž. arhivu SRS). Štefan je imel deset let, ko je pisar gosposke na Blejskem gradu zapisal v veliki reformirani urbar pod št. 930: »Gregor Rožič, sin Gregorja, služi od cele kmetije (činž... in plačuje (skupaj) 5 goldinarjev in 51 krajcarjev.« (Urbar blejskega gospodstva iz leta 1749, stran 614. Državni arhiv SRS).

Pet let pozneje.

Na ukaz cesarice Marije Terezije je bilo v Avstriji izvršeno prvo ljudsko štetje.

V orumenelem sešitku (brez platnic) z naslovom: »Popis duš, ki spadajo v župnijo Bohinj v vojvodini Kranjski v škofiji ljubljanski, po krajih, po gospodstvih, imenih, spolu in starostih«,* je v vasi Savica med 14 družinami popisana tudi »Rožičeva«:

»Gregor Rožič (Rosizh) vdovec 62, Marija hči 22, Helena 18, Štefan 15.«

(Kapiteljski arhiv, fasc. 119, Ljubljana.)

Pri hiši so bili tedaj samo štirje. Uršula se je prejšnje leto omožila na Polje. O Štefanovem dve leti starejšem bratu Jakobu — razen rojstnega zapisa — ni tedaj in ne kasneje ničesar najti.

V letu 1754 — v času, ko je Štefan Rožič na Savici že zapuščal deška leta, ko sta v Jereki

* »Rožičeva kmetija je imela (leta 1749) trinajst njiv s 15 in pol merniki posetve. Travnikov je imela enajst (Pri Savi pod vasjo, Pod ovčjo mujo, V Kraju, Opata, Brda, Modenca, Na vrtu, na Brdu in Dobravi ter dva v Policah — bila sta zapeskana) in pa košnjo na ozarrah okoli njiv.

* Popis nima ne seštevka prebivalcev po posameznih vaseh ne skupnega števila tedanjih Bohinjcev. Pisan je v latinskem jeziku. Zaradi primerjave s kasnejšimi in sedanjimi demografskimi podatki bi zaslužil podrobnejšo obdelavo.

v naselju	oseb			število hiš
	moških	ženskih	skupaj	
Nomenj	63	80	143	37
Lepence	27	32	59	
Bitnje	31	28	59	
Nemški rovt	95	82	177	23
Ravne	54	40	94	13
Bistrica	264	261	525	84
Stara Fužina	204	217	421	67
Studor	83	103	191	37
Brod	49	50	99	17
Savica	36	49	85	14
Laški rovt in Ribčev laz	58	71	129	23
Kamnje	67	75	142	31
Polje	26	22	48	
Žlan	13	16	29	
Podjelje	72	65	137	22
Koprivnik	95	109	204	35
Gorjuše	112	108	220	33
Jereka	56	67	123	24
Češnjica	199	221	420	79
Srednja vas	163	153	316	55
Skupaj	1772	1849	3621	614

in na Koprivniku še bosopetila ali pa cokljala 10 letni Matevž Kos in tri leta mlajši Luka Korošec — je bilo po omenjenem ljudskem popisu:

(Stevilo hiš je povzeto po zapisu župnika Pogačarja — neke v letih 1737—1742 — na koncu mrliške matične knjige župnije Srednja vas v Bohinju za razdobju 1737—1767.) Dobro poldrugo leto kasneje sta se Štefanovi sestri Helena in Marija pripravljali na možitev. Kazalo je, da bodo pri »Rožiču« prejši slej brez gospodinje.

Oče Gregor je bil tedaj že v sivih letih. Čeprav »gre v tretje rado«, so dvakratnemu vdovcu upognjena pleča branila, da bi k sedmim križem vzel nase še zakonski »križ«. Življenje je uperilo kazalec na »ta mladega«. Zgodilo se je nekaj nenavadnega.

Obvarovan »tiga nevarniga, Bogu inu ludem zuperniga, ponočniga vasovanja...« (»Zvesti tovariš«, III. izdaja, l. 1760, str. 189), je mladoletni Štefan v eni sami — poročni — noči preskočil vsa fantovska leta. Od večrajšnjih deških iger in pobalinskih norčij — se je davi ob ženskem krilu znašel v zakonski postelji. 9. februarja 1756 je Štefan Rožič — star šele 16 let in poldrugi mesec — že dobil življenjsko družico, »Rožičeva« hiša pa z njo novo gospodinjjo, 19 letno Nežo, hčer Lovrenca Vidica s Savice.

Še ne osemnajstleten je bil Štefan že oče. Do svojega petindvajsetega leta je še trikrat užival v očetovskem ponosu.

Trije otroci so Štefanu umrli v otroških letih; ostal mu je le najstarejši sin, Andrej. Ob prvem vzponu očeta Štefana na Triglav (1778) je imel Andrej že skoraj 21 let.

Z doraslim sinom v hiši, ki je prijel za vsakršno delo, je Štefan zmogel zraven kmetovanja opravljati tudi lovsko službo za gosposko na Blejskem gradu.

Štefanova nenavadno rana ženitev in zelo zgodnje očetovstvo kažeta na njegovo izjemno hitro rast in predčasno zrelost. Vse to dopušča verjetno domnevo, da je narava polnoletnemu Štefanu naklonila izredno veliko postavbo, če že ne kar orjaško rast.

Opravljanje težavne in zahtevne službe blejskega lovca v bohinjskih gamsjih revirjih* je trejalo človeka izrednih sposobnosti.**

S svojo drznostjo in prebrisanostjo — prva je izpričana z njegovo udeležbo pri prvenstvenem vzponu na Triglav, slednja pa znana po ustnem izročilu — je bil korenjaški Štefan tej službi najbrž kos, za gotovo pa bohinjskim divjim lovcem manj kot gosposki v sobanah Blejskega gradu.

* Gamsja lovišča je imel Bled »v Krmi, na Kleku in v Bohinjskem gorovju.« (Popis divjačine v blejskih lovskih revirjih — prvi iz leta 1609, drugi pa iz 18. stoletja. Blejski arhiv v DAS).

** V aprilu ali začetku maja 1748 so radovljiški podložniki iz Stare Fužine napadli blejskega lovca Stefelina in njegove spremljevalce. Pri Sv. Duhu ob jezeru — v 18. stoletju je ta kraj večkrat imenovan »Na jugo« — so Fužinarji vzeli Stefelinu gamsa in pet krogel. (Blejski arhiv v DAS, fasc. 25).

Štefanove življenjske stopinje so nas pripeljale k divjemu lovu.

Bohinjcu, rojenemu sredi gora in vraslemu vanje, je že izza davnih dni v krvi silovita, nezadržna lovška sla.

Pisane srednjeveške priče (v Drž. arhivu SRS) nam povedo, da te sle razni blejski plemenitniki Kreigi nikoli niso mogli do kraja zatreči, četudi je v spore okoli lovskih pravic v Bohinju posegel sam cesar Maksimilijan. Tega elementarnega nagona bohinjskega človeka, ki korenini v prabitnih lovskih pravicah svobodne, predfevdalne dobe, tudi pozneje ni bilo moč zadušiti.

Kljukasti paragrafi črnožolte Avstrije so to slo še podžgali. Tujcu-zakupniku so za prgišče goldinarjev dali vso pravico do lovskega izživljanja — Bohinjcu, prežetemu od lovske strasti, pa priložnost, da je ob tem požiral sline. Sla ga je nagnala v skrajnost — prelevil se je v »raubšica«. Venomer preganjan je kljuboval vsem zalezovanjem avstrijskih žandarjev. Tudi kundaki bivše Jugoslavije mu niso mogli do živega.

In danes? Je divji lov v Bohinju izkoreninjen?

Njegovi ostanki še žive.

Vsesani v miselnost človeka, ki ga delo često privede v gore, vabljliva priložnost pa spelje

Rožičeva dekleta

na kriva pota, žive ti ostanki še dalje — z nepojmljivo zagrizenostjo.

Dokaz: V enajstem letu po osvoboditvi, ko so lovske družine v Bohinju zbrale okoli sebe že na stotine udov zelene bratovščine, je roka postave privlekla iz raznih skrivališč tolikšen kup orožja, da bi se z njim oborožil partizanski bataljon. Prenekateri bohinjski fantje in možje so se znašli pod ključem, tragično preminuli lovec Gašperin pa legel v prerani grob.

Leta 1781 se je Štefanov sin Andrej že poročil — in dve leti kasneje je 44-letni ded Štefan že pestoval vnučka Andreja. Tri izmed sedmih Štefanovih vnukov so že v detinskih letih pobrale koze. O petorojenem, Janezu, kasneje ni sledu. Matija, rojen na pragu 19. stoletja — samski »stric« pri hiši — je za dve desetletji preživel brata Matevža, gospodarja pri »Rožiču«.

Štefanu je žena umrla v letu, v katerem je padla pariška Bastilja.

Po podatku v seznamu davčnih zavezancev, ki datira med leti 1790—1792 (Blejski arhiv v DAS), je Štefan Rožič, vpisan kot »cel kmet« (1 Hübler), plačeval blejski gosposki od grunta 3 goldinarje in 11 krajcarjev davka.

Sedanja Rožičeva hiša na Savici

Trinajst let po ženini smrti je prišel tudi Štefanov čas. V mrliško matično knjigo župnije Srednja vas v Bohinju (za leta 1784 do 1812) je župnik Jožef Mulej vpisal: »28. julija 1802. Štefan Rožič, posestnik s Savice štev. 5, star 64 let.« Vzrok smrti: »na zaprtju« (an Verstofung).

Štefanov vnuk Matevž je imel enega samega potomca, Janeza. Rojenemu devetnajst let po pradedovi smrti, je bilo Janezu sojeno, da poživi Rožičev rod, ki je usihal na plodnosti. Leta 1851 se je poročil z Marijo Rozman, »Rožmanovo« z Raven nad Bistrico, h. št. 7. V naslednjih letih sta se v usodnem srečanju sestala v »Rožičevi« hiši neumljivo naključje in bolezen. Rožičev rod, katerega smo skozi stoletja spremljali, je bil zapisan pogubi. Janezu in Mariji Rožič, ki sta čakala sina — učakala ga nista nikoli — se je v razdobju 15 let rodilo šest otrok, šest brhkkih deklet.

Kot upapoln obet zro s še ohranjene (reproducirane) fotografije (iz leta 1885) mladostni obrazi »Rožičevih« deklet. Zraven sedečih, najmlajših sestrá, je vitka, visokorasla Neža z zalim, lepo oblikovanim obrazom in rahlo zastrtim, ponosnim pogledom, kot razcvetel nagelj, ki čaka fantove roke, da ga utrga. — Žal — tedaj so nad »Rožičevo« hišo že plahutale temne peruti zlokobne bolezni. Čeprav je njihova mračna senca legla šele na obraz v sredini stoječe Špele, so cvetoča dekleta, rojena za življenje — labodji spev Štefanove krvi.

Vse je pobrala jetika.

Njeno pogubno kal je prinesla v hišo mati. Prvo je ugrabila najstarejšo, Marijo; dve leti za njo je pokopala tudi mater. Kasneje je segla po tretji, Elizabeti; pet let za njo pa utrgala najlepši cvet »Rožičeve« hiše, Nežo. Ostalim trem, ki so se resda omožile, je zlovesča senca bolezni sledila v zakon in ga kaj kmalu razdrla.

Helena se je omožila na Polje k »ta Zgornjemu Spanu«. Pri njej je zadnja leta svojega življenja bival njen oče Janez — poslednji moški potomec Štefanove krvi. Umrl je leta 1903; pet let za njim je jetika vzela njegovo hčer Heleno. Njeni potomci še živijo. Najmlajšo, Franco — ta je vzela Poláka z Broda — je jetika spodkopala že po devetih letih zakona. Tudi njeni potomci še žive.

Uršula, peta po vrsti, je kot »domišarica« ostala doma. V začetku leta 1890 se je poročila z Lovrencem Zupanom, pd. »Jamrovim« z Nomenja, h. št. 28. V devetih mesecih se jima je rodil sin Janez. Devet mesecev zatem je tudi Uršula podlegla pogubni jetiki. Ko pa je tri mesece za materjo smrt ugasnila slabotno brlečo življenjsko lučko tudi Uršulinem edinčku Janezu — je z njim vred pri »Rožiču« na Savici ugasnil tudi Štefanov rod. Zet Lovrenc se je kasneje v drugo poročil. Umrl je l. 1951. Pri »Rožiču« na Savici gospodari sedaj njegov rod.

83-letni Lovrenc Zupan mi je tri leta pred svojo smrtjo, poleti 1948, še vedel povedati mrvico o Štefanu Rožiču, ki se je v ustnem izročilu dedovala iz davnih dni:

»Pr' teje hiš' je biv nekdej — pa to j' b'lo že davno — an stric Štefan, k' je biv jagr, pa še hud (strasten) jagr. Vstreljeno divjač'no j' nosov gosposk' na Bled. Je biv kunšten (prebrisan). K' je šov na Bled, se j' obov stare, že strgane škornce (škornje), da so mo potle' tam dal nové.

T'le pr' hiš' so jmel še ano z'lo staro jagrsko puško. Jest s'm je še vidov, pa je zdej ni več. Seve, k' je leta 1905 hiša pogoreva.«

(Se nadaljuje)

Vsem, ki so mi kakorkoli pomagali pri izbiranju gradiva za sestavek o triglavskih »štirih srčnih možeh« — iskrena zahvala.

Prav posebno zahvalo sem dolžan akademiku, zgodovinarju dr. Milku Kosu: ravnatelju Državnega arhiva SRS, Jožetu Mačku, uslužbenki te ustanove, Mariji Verbičevi; ravnatelju Nadškofijskega arhiva v Ljubljani, dr. Maksu Miklavčiču; dr. Ivanu Pintarju, zdravniku v Ljubljani; maticarjema v Bohinju: Stresu in Martinu Kavčiču, ter že pokojnemu Francu Fistru, bivšemu župniku v Srednji vasi v Bohinju.

F. C.

Dolomiti

Ciril Praček

Pri vsaki organizaciji je nekaj smole, tako se je držala tudi organizacije našega izleta že kar od začetka smola. Odšli smo brez vsake literature, brez zemljevidov in podobne opreme. Odšli smo na slepo. Fičko je treba priznati, da je pridna žival, da ne rečem kar strašna žival. Otovorili smo ga s preko 100 kg prtljage v obliki vseh potrebnih in nepotrebnih malenkosti, ki jih vlačijo alpinisti s seboj. Toda fičko se ne da kar tako. Dirjal je z ostalimi avtomadi (nomadi pravzaprav ne smem reči, pogruntati bo treba kaj sodobnega) po gorskih cestah brez oddiha in tulil v breg verjetno od jeze, da ga mučim tako neusmiljeno.

Trije smo prestopili italijansko mejo v Rategah: Mihela, Marjan in jaz. Pozno popoldne, v torek. Okolica Mangrta mi je posebno všeč, zato smo se namenili utaboriti nad prvim Belopeškim jezerom. Čeprav sredi avgusta, je bila noč hladna zaradi dežja, ki je pričel ponoči brenkati po razpetem platnu. Jutro je bilo čemerno, toda megle so se počasi dvigale in razpuščale; še preden smo pospravili, je posijalo sonce. Še dvakrat sem v naslednjih dneh ugotovil, da ima »der Dumme Glück«, kajti tudi oba naslednja dneva smo imeli ponoči dež in podnevi sonce. V sredo, četrtek in petek sem se torej veselil

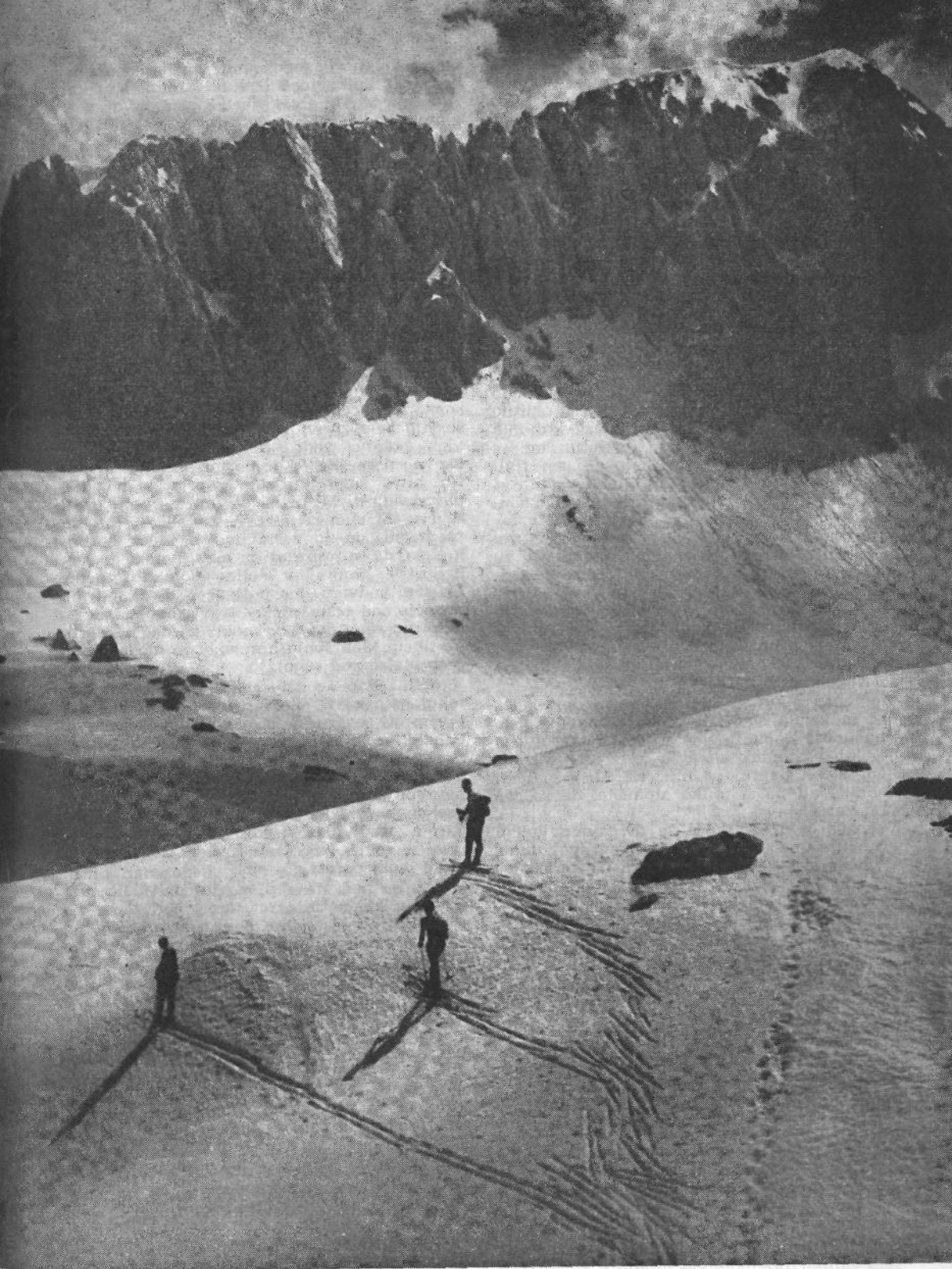
kot »der Dumme« lepih dni, v soboto in nedeljo sem se pa tolažil, da morda le nisem »der Dumme«, toda za to me je neusmiljeno pral dež.

V sredo smo potovali do treh popoldne. Prve dolomitske čeri se pokažejo v svoji pravi dolomitski obliki pred sedlom Mauro (Passo di Mauro). Za volanom sicer v glavnem hipnotizira cesto, toda v kotih očee le ujameš kak poblsk na vrhove, ki režejo čisto nebo s svojimi ostrimi škrbinami. In takrat se ti nekaj zgane v srcu, prešerno bi zavrnil od veselja, najraje bi pognal s polnim plinom navzdol po cesti, da bi ja prej dosegel zaželeni cilj. Izza sedla Mauro je kaj kmalu Auronzo, kraj, ki leži ob vznožju treh Cin. Zazajena reka tvori umetno jezero ob dolgem mestu, ki se v ozki dolini ne more razvijati v širino. Iz Auronza drži cesta med gozdovi vse bolj navzgor, pod silnim Sorapisom se prične strmi vzpon proti Misurini. Že tu vidiš, kaj bi se lahko imenovalo alpinistično-turistična veleindustrija. Neprestano prihajajo zajetni avtobusi, množice izstopajo, se podajo na sprehod okoli jezera, kupujejo razglednice in podobno, ponovno zasedejo prostore in potujejo. Nepretrgane kolone potujejo čez sedlo Misurino (1760 m), tisoči in tisoči avtomobilov. Mnogi izkrcajo tudi alpiniste. Ti imajo naslednje vidne rekvizite: rdeč pulover, rdeče nogavice, brado (ali pa vsaj nekaj mahu po licih), plezalni oprtnik in na njem čelado. Nekoč si imel na oprtniku kot znak super-alpinista vrvi, danes je tu čelada. Alpinisti, pozor! Brez opisanih rekvizitov ne hodite v skale, ker ste v tem primeru čisto navadne ničle. Rdeče nogavice in pulover so zaradi barvnih posnetkov, brada ti da potrebno častitljivost in tudi vsi himalajci so jo do danes še vsi imeli, zakaj bi jo naj nosili samo himalajci; čelada pa pove že od daleč (kakor tabla »Hud pes«!), da prihaja po poti super-alpinist. No, v tolažbo naj vam povem, da sem v enem tednu, oziroma v štirih dneh, ki sem jih preživel v Dolomitih, videl tudi pravega gorskega vodnika, ki je bil otovorjen kot mezeg (»mazga« se lepše sliši), ki je imel prave pravcate strgane hlače, do kraja »zmahane« čevlje in tisti pravi planinski korak, prožen, mehek, sicer utrujen in zibajoč, toda na prvi pogled pristen.

Više gori, pri koči Auronzo, vidiš še več takih pravih alpinistov, pred katerimi se lahko odkriješ, pa čeprav imajo rdeče nogavice na nogah.

Prvi bežen vtis, ki ga dobiš, ko se pripelješ do Misurine, je za naše predstave nepojmljiv promet, ki se razvija po teh gorskih cestah. Večina teh cest je dediščina prve svetovne vojne, ki se je tudi v Dolomitih odigravala po svoje.

Utaborili smo se pri zgornjem Misurinskem jezeru, ki je dokaj manjše od spodnjega, dolgo morda 200—250 m in široko okoli 50 m in predvsem mnogo bolj čisto od spodnjega. Začuda je tudi toplejš, tako da se na višini ca. 1800 m v sončnem vremenu lahko še koplješ v njem. Jezerce se čudovito prilaga okolici. Ob njem drži cesta naprej proti koči

Trije s podaljšanimi stopali rišejo sled pod Ržjo

Foto L. Baebler

Auronzo pod Tre Cime di Lavaredo, na višino ca. 2400 m. Tik nad jezerom proti jugo-vzhodu se dviga skupina Cadin, proti jugu Sorapis, proti zapadu pa Monte Cristallo. Vse blizu 3000 in nad 3000 m.

Do večera smo se ravno dobobra utaborili in z nočjo je zopet deževalo. Toda ne tisti mirni pohlevni dež. Praskalo in grmelno je, bliski so se prepletali tako pogosto, da je bilo neprestano svetlo. Sotor je bil k sreči postavljen v bregu. Zjutraj so se zopet vlačile ob vrhovih čemerne megle, toda počasi se je nebo očistilo. Pozno dopoldne, ob enajstih šele, smo odrinili kar na slepo skozi gozd proti skupini Cadin. Marjan je kupil prejšnji dan zemljevid, sam sem si kupil specialko Cortinskega področja in jo junaško pozabil vzeti s seboj.

Nekaj minut od taborišča smo odkrili še eno majhno jezerce, v katerega teče čista pitna voda, ki nam je pozneje služila za kuho in pijačo. Kar po planinskem instinktu me je zanašalo po lepem gozdu in kmalu smo bili na stezi, ki se je vila proti novi planinski koči tržaškega planinskega društva na višini ca. 2400 m. V poldrugi uri smo prispeli v lagodni hoji po lepi stezi do te kočice. Koče sem se izognil, ker mi je znano, kako drage so planinske usluge v inozemstvu. Toda brat ni vzdržal, da si ne bi ogledal nove kočice. Hitro je našel poznanstvo, gorskega vodnika in smuškega učitelja. Imela sta si dosti povedati. Marjan ima dve dobri lastnosti, obvlada perfektno vse glavne evropske jezike in zna se ljudem približati.

Medtem sva zavila z Mihelo na majhen ledenik in iskala smer po slabo zaznavni stezi. Značilnost Dolomitov je v tem, da tečejo do gorskih postojank ali avto-ceste ali vsaj odlične steze, naprej pa nič več. Ali si najemi vodnika ali pa si toliko alpinista, da se boš sam znašel.

Vsenaokrog iznad kočice se dvigajo navpični vrhovi, same navidez nepremagljive stene. Odločila sva se za najvišji vrh na koncu ledenika. Vzpenjala sva se po strmem snežišču in opazila alpinista, ki je sestopal nasproti. Pozdravili smo se po italijansko. Videl sem, da ga italijanščina muči še bolj kakor mene, zato sem ga vprašal, ali govori morda nemško. Bil je Avstrijec in povedal nama je vse, kar naju je zanimalo. Hotela sva ravno v steno, toda zvedela sva, da je laže po snežnem kuloarju in šele nato v steno. Medtem naju je dohitel Marjan. Zelo strmo snežišče je prešlo v steno. Navezali smo se in dosegli v eni uri v lahki plezi (+ II) vrh, 2830 m. Odprl se nam je čudovit pogled na morje ostrih vrhov, daleč pod nami zelenkastomodro jezero pri Auronzi, bele ceste in zeleni gozdovi. Ura je bila tri popoldne. Temne megle so obetale zopet dež. Sestop po skali ni delal težav, v kuloarju sem razpel vrv v vsej dolžini in uporabljal kot zadnji gorjačo namesto cepina, ki jo je privlekel Marjan do vrh kuloarja. Onadva sta se mi spodaj smejala, ko sem zabijal predpotopno orodje v sneg, toda smešno ali ne, cel sem pa le prišel dol. Poznam zahrbtnost strmih snežišč, da bi tvegali!

Pri sestopu smo opazovali vrhove v okolici kočice. So alpinistično izredno zanimivi in kar za en teden bi imel dosti dela, da bi vsaj glavne obdelal. Malo nad kočico, ki stoji šele eno leto, vidiš lahko, kako enostavno so rešili vprašanje pitne vode. Preko ledeniške kotline so speljali s stene v steno okoli 300 m dolgo jekleno vrv, na njo pritrdili gumijasto cev in tako zajeli ledeniško vodo, ki se steka tik nad kočico v rezervoar.

Malopred temo smo se vrnili v taborišče, skuhali večerjo in modrovali. Na piko smo vzeli Cristallino, vrh v skupini Monte Cristallo. Vzhodna stena je tako vabljiva skala pred nami, da smo se odločili zanjo. Vreme je napravilo reprizo, ponoči je zopet grozilo popolno uničenje sveta. Jutro, ki je sledilo nevihti, je bilo tako čisto umito, kakor je to možno samo v gorah. Iznad 2600 m je padel sneg. Meglice, ki so bile vrhove, so bile snežno bele, pravi kontrast tistim temno sivim, polnim vode. Najlejša priložnost za barvne posnetke, ki je nisem zamudil.

Na hitro smo skuhali, pospravili in odšli navzdol proti Misurini, od tam po cesti proti severu. Marjan se je prvi naveličal ceste in predlagal, da jo zastavimo kar čez gozdni greben, da bi prerezali ta nizki gorski greben in prišli čimprej v dolino potoka Popene. Pri tem podvigu smo pošteno nadržali. Strmo pobočje nad cesto, mokra trava, nobene steze. Celo uro smo taval po mokri gozdni podrašti, na tihem kleli svojo nespamet in gledali lepo cesto daleč pod seboj.

V dolini Popene smo sledili kratek čas potoku, nato zavili okoli drugega grebena naprej proti severu. Nismo še bili pod vpadnico Cristalline. Našli smo staro vojaško pot iz prve svetovne vojne in sledili tej poti. Končno smo le dosegli dolino, ki je držala strmo navzgor pod steno Cristalline. Vsa dolina je prekopana z rovi in zaklonišči. Svet je nevaren zaradi plazov, zato so imeli vojaki iz prve svetovne vojne vse rove pokrite s hlodi, ki še sedaj počasi gnijejo.

Vzpon do pod stene je po tej poti zelo prijeten in kakor se ozreš, imaš pod seboj tri Cine in vso sosesčino. Nismo šli popolnoma na severno stran. Stena, ki smo jo vzeli na piko, leži bolj vzhodno kakor severno. Imeli smo sonce in v hladnem dopoldnevu ni bilo odveč.

Ta vzhodna stran ni težavna, komaj druge stopnje. Niti navezali se nismo. Čakal sem, kdaj bodo nastopile težave, toda prej smo dosegli vrh, preden so se pojavile. Razgled je nepopisen. Največ pozornosti smo posvetili Monte Cristallu, ki smo ga nameravali obiskati naslednji dan, v soboto. Ta preko 3200 m visoka grupa sestoji iz več posameznih vrhov, na enega izmed njih je speljana celo žičnica iz Cortine.

Pod nami se je dvigal v ostenje Monte Cristallo strm ledenik in v samem ledeniku smo opazili, pri sestopu po južnem grebenu, malo jezerce zeleno-modre barve. Iz jezera se je dvigal led v zanimivih plasteh: led in plast grušča, zopet plast ledu in plast grušča. Tako smo našli kakih 10 plasti v višini ca. 15 m.

Vsa južna stran Cristalline in ves greben sta razkopana od utrd in zavetišč iz prve svetovne vojne. Spustili smo se do najnižjega sedla med Cristallino in Monte Cristallo. Tu sem ugibal, kam naj krenemo po množici steza med podrtimi utrdami. Precenil sem teren in se odločil za grapo s sedla. Malo niže pod sedlom v strmi gruščnati grapi sem opazil ročno bombo. Znamenje, da tu nihče ne hodi. Izognili smo se bombe v spoštljivem polkrogu in nadaljevali po grapi. Svet preide počasi v prepadne strmine. Iskal sem prehode, da ne bi puščali klinov v steni za spuščanje in našel na levi strani stezo. Po tej smo se spustili v dolino Popene. Cristallino je visok 2780 m. Nisem mogel mimo misli na uboge vojake, ki so se borili več let na tej višini tudi v mrzli zimi, v burji in viharjih in spomladanskih plazovih.

Nismo sledili dolini Popene, prečkali smo jo in se spustili čez Misurinski greben v Misurino, se prebili med množico izletnikov umazani in raztrgani nazaj proti taborišču. Tu te nihče začuden ne gleda, čeprav prideš iz skala ves razcapan, tu so tega navajeni.

Ta dan smo hodili ves dan, pot je bila dolga in noge so bile težke. Nič ni kazalo na dež ponoči, zato nas je zbudil zjutraj, v soboto. Zalostno je v šotoru, če si želiš na turo in si priklenjen na mesto. Zakuril sem pod drevom ogenj in ker ni premočno lilo, smo se držali kar ob njem. Mihelo je prišlo domotožje, kar domov bi šla. S težavo se je sprijaznila z mislijo, da bomo šli naslednji dan, če ne bo vremena. Z nočjo je pričelo neznosno liti. Šele v nedeljo pozno popoldne je dež prenehal, sneg je padel še niže kakor v petek. Vse dopoldne smo sušili opremo pri ognju in pospravljali. Šele ob dveh smo bili pripravljeni za odhod. Namenili smo si ogledat še stene Treh Cin ob blizu. Cesta je zelo strma in fičko je bil otovorjen že za povratek domov, zato smo šli peš na pot. Pri koči Auronzo je taborilo večje število alpinistov raznih narodnosti, pravi Babilon. Videl sem šotor, ki je dobesedno plaval v vodi. Šla sva na sedlo in naprej po poti ter si ogledala silne stene treh Cin.

Škoda, da so bile stene do polovice v megli. To so res navpične in še več kot navpične stene, kar grize te, da bi se spoprijel z njimi. Ni čudno, če je toliko alpinistov tu in če si obljubiš, da boš še prišel.

PLANINSKI AFORIZMI

Pred petdesetimi leti je vladala zlata epoha alpinizma. Danes živimo v železni.

Izučil se je ključavničarstva, ima torej vse pogoje, da napravi kariero v alpinizmu.

Razvoj v alpinizmu nezadržno napreduje. Za superdirettissime v desetih letih ne bodo niti gore več potrebne.

dr. Arnošt Černik, Praga

Prvič čez steno

Joža Čop mlajši

Že več let hodim s starši v Vrata, kjer imajo alpinisti tečaje in tabore. Tam sem veliko izvedel o alpinizmu. Tudi pri vajah na malem Triglavu sem bil alpinistom velikokrat v nadlego. Zadnja leta pa sem že z njimi de'al vaje. Že lansko leto sem imel željo priti čez steno, pa ni in ni bilo dovoljenja. Oče me zelo trdo drži. Čeprav vedno doma in v Vratih pripoveduje svoje doživljanje v gorah, o tem, kako je s svojimi plezalskimi prijatelji in tovariši preplezal mnoge stene, vrhove in grebene in o tem, kako je bilo njegovo življenje najlepše, kadar je bil v gorah, zame vedno govori, da sem še veliko premlad za to reč.

Nič ne morem za to, če me gore navdušujejo in vlečejo k sebi. Sem 12 let star, o gorah pa že nekaj vem.

Tretjega avgusta sva s Trčkov Jožico odšla na Kredarico, kjer sva se dogovorila, da bova šla naslednji dan plezat Zimmer-Jahnovno smer.

Ob štirih zjutraj smo odšli iz Šlajmerjevega doma Jeseničanka Jožica Trček, Tržičana Perko in Noč pa jaz. Sonce je že kukalo izza Cmira in osvetlilo vrh Stenarja. Do vstopa smo bili kar brž, ni mi delal težav. Najprej je plezala Jožica, potem jaz, za mano pa Tržičana. Plezali smo počasi in varno. Za nami je bila naveza čeških alpinistov. Na nemškem turncu smo se malo ogledali. Če sem pomislil na globino, mi ni bilo vseeno. Zmeraj bolj sem se bližal izstopu, ker pa sem bil že prejšnji dan na Kredarici, sem v nogah čutil utrujenost.

Zadnji del je šel bolj težko. Ko sem za Jožico prišel pod previsni izstop, sem bil malo premajhen, da bi dosegel običajne oprimke. Malo je bilo treba poskočiti. Vrv se je napela, pa je tudi šlo.

Ko smo izstopili, smo si podali roke in odšli proti Kredarici. Ob petih popoldne smo se javili vodju tov. Marjanu Perku.

Zvečer pri tabornem ognju sem bil krščen z vrvjo čez zadnjo plat. No, tudi to sem prestal. Marjan Perko pa mi je obljubil vponko. Če bo obljubo držal, ne vem. Takih plezalnih vzponov, kot je bil prvi, pa si želim še veliko.

Hribi še beli so, rože še ne cveto ... (Simon Jenko)

Foto inž. Franc Koroščin

Smuk na plazu

Joža Vršnik

V mojih otroških letih smo mali paglavci nosili hlače, ki so se odpirale spredaj in zadaj. Iz zadnje odprtine je pogosto »gledala« srajčka in večkrat je bilo treba požreti zbadljivo vprašanje: »Ali platno prodajaš?«

Ko sva z bratom Lojzom končala prodajo platna, sva se poleg drugih koristnih umetnosti pridno učila krpiti čevlje (na ledu), hlače pa kar na več načinov.

Nekega dne je zapadlo za kak komolec na debelo južnega snega. Z Lojzom sva ga pridno

gazila in dospela kakih 100 m od hiše na kraj njive, kjer je strm breg, kakih 20 m do plota ob potoku. Hitro sva pogruntala ta pravo. Kot starejši sem imel to prednost, da sem vsako narobečnost smel napraviti prvi. Usedel sem se na sneg na vrh brega, razkoračil noge, da sem zajel več snega in se odrinil z rokami. Tako sem sprožil snežen plazič, ki je rastel pod menoj in za menoj in me hitro ponesel do plota, kjer se je ustavil kot kup snega dovolj velik, da zakrije odraslega moža. Še toliko bolj pa dva taka orjaka, kakor sva bila takrat z Lojzom. Ko sem se vračal po strmini navzgor, sem ves vesel pripovedoval Lojzu, kako me je lepo neslo, pa tudi to, da me je plaz lovil za noge tako, da sem mu jih komaj izmikal. Skupno sva ugotovila, da se je treba nagniti nekoliko nazaj, dvigniti noge, da jih sneg ne doseže, pa tudi glavo dvigniti toliko, da vidiš okrog sebe in da se ti sneg ne usiplje za vrat.

Nato sva se usedla na sneg oba in se vozila na plazu, dokler so zdržale hlače. Posnela sva dosti snega po strmini. Nehala sva šele, ko sva opazila, da se voziva po goli in mokri koži. Bilo je nebeško. Malo manj nebeško pa je bilo pozneje v sobi, kjer so mati »krpali«

najine hlače z brezovim sukancem in to kar na najini podlogi.

Po nekaj dneh mučnega kašlja je zadevica utionila nekam na dno spomina. Za dolga leta. Ko je nedavno (po ne vem kakem vplivu) spet priplavala na površje, sem se domislil, da bi otroška iznajdba mogla biti koristna alpinistom in smučarjem, ki imajo opraviti s plazovi v gorah. Res je velika razlika med plazom v gorah in plazičem na njivah, brez neke podobnosti pa ni. Če snežni plaz s človekom zdrvi čez steno, o izidu ni veliko uganjanja. Primer Romih, dne 1. 5. 1960, pa izpričuje, da more človek na plazu zdrsniti čez steno visoko nad 100 m in spodaj pristati živ. Večkrat pa se zgodi, da plaz obtiči na položnejšem terenu, ne da bi zdrsnil čez steno. Če bi se pravočasno zavedel, da je na plazu velika (če ne največja) nevarnost v tem, da človeka vzame za noge in ga potegne v globočino, bi bil morda Ivo Reya še živ.

Bivak

Tone Grušovnik

Po počitku pri Robanu hitimo mimo Kota. Kolena se zagrizajo v strmino; ker drsi, napredujemo bolj počasi. Pot je strma, ovira nas visok sneg, treba se je navezati na varovalno vrv. Najprej se navežem jaz, nato Vili, za njim Franci in na koncu Janez.

Napredujemo hitreje kot v začetku, čutimo, da se bliža večer — nihče nima ure. Varovalna vrv beži vse hitreje skozi roke, še bolj pospešimo korak. Teren postaja lažji in končno smo pri izstopu. Pot je tukaj lažja, čeravno gazimo sneg čez kolena. Mračno je. Odločimo se za pot, katero le slutimo, vidljivost je zelo slaba in tudi markacije so pod snegom.

Čez kake pol ure hoda se izlušči iz teme in megle na nasprotni strani hriba nekakšno zidovje. Napotimo se tja in ugotovimo, da so to ruševine nekdanje Kocbekove koč. Vsi smo izmučeni, zato se po posvetu pred zidovjem odločimo za bivakiranje. Stopimo v prostor, ki naj bi nekoč predstavljal vežo. Snežna preproga se nežno vda pod premočenimi čevlji. Napotimo se dalje in stopim v večji prostor. Sprva ničesar ne vidim, vendar, ko se oko prilagodi temi, opazim v snegu nekakšne svetlejšje lise. Ozrem se kvišku — presenečenje, oblike me medla svetloba, ki prihaja skozi ostanke strehe. Iz kota, kjer bi bili najmanj izpostavljeni neljubim pošiljkam snega in vetra, potegnemo sneg. Na srečo najdemo nekaj starih hlodov in se »udobno« namestimo. Prva misel, ki nas prešine, je, da

bi se ogreli s kakšnim čajem ali ognjem. Privlečem na »dan« gorilnik in preostali špirit. Janez in Franci gresta pogledat, če je možen kak prehod čez Korošico. Hitro se vrneta. Megla postaja vse gostejša. Tačas mi uspe zagreti v menažiki nekaj vode za čaj. Toda glej, gorilnik sabotira in noče goreti. Mučim se na vse kriplje, a ne preostane nam drugega, da spijemo le toplo vodo. Tudi trhle deske ne gore, čeprav jih cedimo, kot bi jih imeli za zobotrebce. Miroljubno izložim svoj nahrbtnik, slečem premočene pumparice, te nadomestim s trenerko in vtaknem noge v nahrbtnik. Začne me tresti, natakнем si rokavice in kapo, pa nič ne pomaga. Čeprav imam rokavice, me v prstih prav pošteno ščiplje, zato potegnem z ene roke rokavico, vzamem medlo gorečo svečo in jo na ta način ogrevam. Enako napravim z drugo roko. Tačas se Vili ubada s cepljenjem tresk, nanje izlijemo preostali špirit, toda noče goreti. Nekdo najde nekakšno »skledo«, vanjo položimo treske in papir. Janez z malo upanja prižge papir, in ta začne počasi goreti, z njim pa tudi treske. Vsi skočimo na noge, jaz seveda iz nahrbtnika. Začnemo iskati nože ter cepiti treske. Takoj smo zabili v zemljo debelejši treski, nekje smo staknili žico in se začnemo kuharsko usposabljam. Najprej skuhamo plininski cvet, bil je nekoliko voden, vendar smo ga s slastjo popili. Nato se pogostimo še z argo juho in čajem. Ob ognju napravimo tudi nekakšno rampo, kjer sušimo mokre dele obleke. Po večerji se dogovorimo, da bomo držali vso noč ogenj in zato je potrebna straža. Prvi je bil na straži Vili. Zavil sem se v odejo, noge vtaknil v nahrbtnik in legel na gredo ob ognju. Uspelo mi je za nekaj časa zadremati. Iz spanja me prebudi krepak Vilijev udarec in glas. Skočim na noge. Ne zavedam se takoj, kaj se zgodi, vendar mi Vili v roke že tišči cepin. Kar v nogavicah stopim k nekdanjemu vhodu, med potjo se mi noge močno majejo. Najprej ne vidim nič, vendar ko oči bolj napnem, vidim nekakšne sence, ki se premikajo. V tem prideta tudi Franci in Janez in precej plašno pogledujeta v smeri senc. Kasneje se pomirimo. (Zjutraj se je izkazalo, da so bili gamsi.)

Naslednji stražar sem jaz. Še vedno včasih pogledam na snežno odejo okrog ruševin. Megla se dviga in to izkoristim za opazovanje. Smo v nekakšni vrtači, povsod okrog pa skale, pokrite s snegom. Za menoj nastopita stražar še Janez in Franci. Proti jutru precej resno zavija okrog zidovja in tudi »streha« nam ne prizanaša. Ogenj ne zaleže mnogo, zato tudi ne moremo zaspati. Mraz neznansko pritiska. Na eni strani ti je vroče, da bi se spekel, ker si preblizu ognja, na drugi strani pa te zebe. Franci je zaradi mraza in strahu kuril pravi kres in zato tudi končna bilanca bivakiranja: zažgane odeje, čevlji, nogavice, vetrovke, strt cepin. In seveda nepozabni spomini na minulo noč.

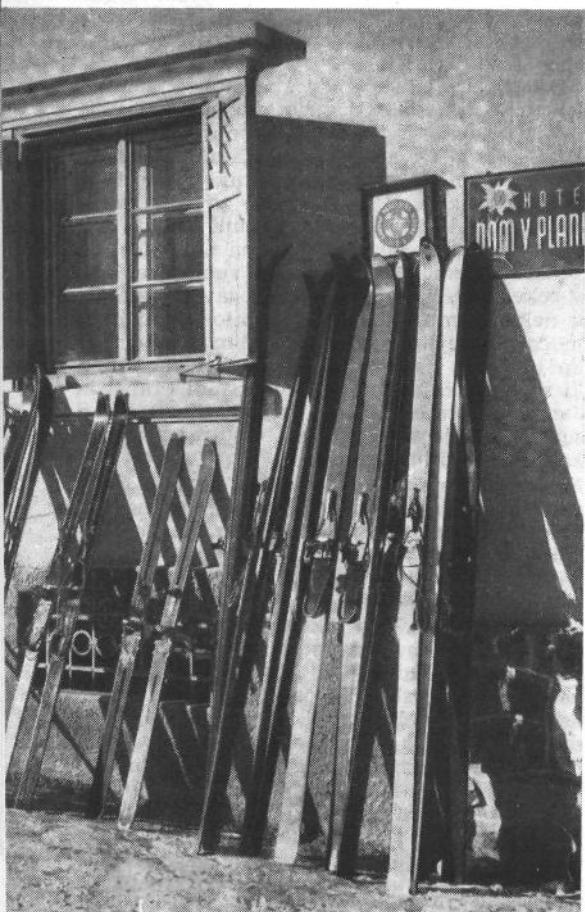
Naslednji dan je zelo gosta megla, sneži. Še zadnji pogled na edinstven bivak, nato pa nove stopinje v sveži sneg.

Pesem martuljskih slapov v objemu megle

Vidic Stanka —
Prešeren Marica

Tihožitje v Planici

Foto J. Dolničar

Nič kaj lep dan se nam ni obetal. Nebo je bilo sivo, prepređeno z zastori megle, ki jih je veter vrtil ob vrhovih gora. Zavedali smo se, da ne bomo mogli občudovati prelivajočih se jesenskih barv in ponosnih Julijcev, ki so tako čudoviti, ko se iskrijo v soncu. Čeprav nas je vreme pustilo na cedilu, sta nas veselo razpoloženje in želja po novih doživetjih spremljala vso pot skozi samotni gozd. Tla je prekrivala debela preproga usahlega, mokrega listja in z mladostno lahkoto smo stopali po njej. Nič razen naših korakov in razposajenega smeha ni motilo jutranje gorske tišine. Steza je bila ponekod položna, drugod pa je bila spet strma in kamnita. Zdaj pa zdaj smo se ustavili. Pogled nam je silil nazaj v dolino, kjer so se martuljske domačije stiskale ob vznožju gora. Nenadoma pa nas je vznemirilo oddaljeno grmenje.

»Ali ga slišiš, strička? Že poje svojo pesem. Še nekaj korakov, pa se nam bo razkrilo njegovo kraljestvo,« mi je rekla prijateljica.

In res se nam je kmalu razkrila bajna lepota tega skrivnostnega paradiža, v katerem je kraljeval grmeči slap, padajoč v globino ves bel, iz njega pa so se dvigale mehke meglice in ga ovijale kot kraljevski plašč. Na dnu so se slapove vode umirile, lagodno so skakale naprej v strugi od skale do skale ter po številnih zavojih iskale prehod skozi dolino. Posedli smo ob robu gozda in občudovali ta planinski svet prelestne lepote. Res škoda, da ni nad vsem tem sijalo sonce. Potem bi se slapove meglice zapletle v sončne žarke in zablesteli bi zlati biseri, ki bi letali po zraku in padali v smrt. A kljub temu je bilo lepo, čeprav brez sonca in brez zlatih biserov.

Drugi martuljski slap nas je prav tako prijazno sprejel. Če si splezal na kakih 10 metrov visoko, precej strmo skalo, si prišel ravno ob vznožje slapa. Priznam, da se nisem počutila ravno prijetno, ko sem lezla tja gor, kajti ves čas sem se bala, da ne padem v naročje večnosti. Kar oddahnila sem se, ko sem prilezla na vrh. Tu je bilo bučanje slapa tako močno, da smo se komaj slišali med seboj. Zdelo se mi je kot pesem, ki poje o visokih planinah, o zelenih tišinah nad smrekami in jelkami, o svojih bratcih in sestricah, ki izvirajo iz zemlje, mrzli kot led, čisti kot biserna solza in jutranja rosa.

Pod slapom so si vode izkopale veliko jamo, se vrtele in plesale ter skakale v tolmun. Če sem priprla oči, se mi je zdelo, da me bo vse to bobnenje veličastnega slapa potegnilo s seboj v vrtnec in da se bom prav tako kot kapljica vode razbila ob skalah. Ko sem se zbudila iz teh misli, so vsi ostali že odšli proti bivaku III.

Stekla sem za njimi. Za mnoge od nas je bil bivak nova prikazen. Majhen, kot je, je čepel na majhnem hribu med drevjem in prijateljica mi je začudeno rekla: »... in tale pločevinasti 'pokrov' naj bi bil bivak! Le kako naj pridem notri?« V mislih sva izbirali primernega kandidata, ki bi svojo trdo glavo vsaj enkrat koristno uporabil in nam napravil vhod. Kot da bi prof. Klinar bral najine misli, se je pošalil: »Vesta, če hočeš noter,

se vležeš pod bivač in toliko časa žgečkaš, da se obrne.« Ta šala naju je tako prevzela, da sva se v smehu usedli pred bivač in nisva mogli več naprej. Pridružili so se nam še ostali, in ko smo nekaj časa tako sedeli, se je priklopalo iz meglice še sonce, kot bi hotelo videti, kaj nam je. Nikoli ne bom pozabila tistega veličastnega prizora, ko se je preko meglenega oceana razlila bleščeča kopel in ko so se visoki vrhovi Julijcev zableščali v novem soncu, polnem življenja in prostosti. Čisti in neskončno vabljivi so se vzdigovali pred nami Kukova špica, Široka peč in Mali Oltar ter se bahavo šopirili s svojimi snežno-belimi stenami.

Ko smo se naužili tega neusahljivega vrelca lepote, smo se tiho spustili v dolino. V naših srcih je našlo svoje mesto nekaj čudovitih podob, ki smo jih odkrili pri bivaču in mar-tuljskih slapovih.

Vtisi iz zasavske planinske transverzale Kumrovec — Kum

Jože Kozar

Rad bi nekaj napisal o vtisih s poti po zasavski planinski transverzali Kumrovec—Kum. Mogoče bom s tem pritegnil še več planincev v Zasavje.

Že dolgo so me prijatelji planinci nadlegovali, češ pojdi na »zasavsko«, ne bo ti žal. Tako sem se v začetku julija res odločil.

Že takoj po prvih urah me je Zasavje prevzelo. Komaj sem čakal, da sem lahko spet šel na pot. Tako sem opravil zasavsko planinsko pot Kumrovec—Kum, s presledki, v štirih dneh.

Vsi, ki so prehodili zasavsko transverzalo, so dajo, da je v nekaterih krajih preveč — v drugih pa pomanjkljivo markirana. Posebno pomanjkljivo je označena od Sv. Gore do Bohorja, kjer moraš včasih prehoditi počez in podolgem lep kos gozda, da bi ti zagledal znamenja. — Ponekod drugod pa manjkajo na križiščih, da se komaj znajdeš. Pohvalil pa bi predvsem markiranje od žel. postaje Jevnica do Janč.

Zasavje je polno raznolikosti in lepote. Zdaj greš skozi vas, se vzpenjaš po pašniku ali senožeeti, prideš v gozd pa spet po obronkih na vrh. Po gozdovih se ponekod vijejo bistri potočki — naenkrat pa jih zmanjka in hodiš po krajih brez vode. Prijetno šumenje povečini bukovih gozdov spremlja cvrčanje in petje ptičjih družin.

Iz temnega gozda, v katerem zdajci zagledaš srno, ki te nič kaj preveč boječa opazuje, prideš na gozdni obronek, pod katerim se razprostira senožeet, še kakšna kmetijska zraven, razgled v dolino, okolje tako raznovrstno in pisano, popolno, da se nehote ustaviš in uživaš ob pogledu na vse to ter vdihuješ vonj pokošenega sena. Ko hodiš po Zasavju, srečuješ mnoge spominske plošče padlim v NOB, hodiš po poteh XIV. divizije, lahko obiščeš tudi »Partizanski dom pri Brkotu«.

Mislil, da je krajev s tako prijaznimi ljudmi, kot so Zasavci, bolj malo. Zmeraj so pripravljeni svetovati, kje lahko greš po bližnjici, če pa rečeš, da ne boš šel po bližnici, ampak po markirani poti, se malce začudijo.

Vedno se bom spominjal pogovora z ženo, ki je grabila seno. Po pozdravu me je vprašala, odkod in kam grem. Da, iz Ljubljane, rečem. Ona pa: »Joj, kaj vas je pa tako daleč prineslo.« Razložil sem ji, da grem iz Kumrovca do Kuma.

»Pa dobite za to kaj plačano?« jo je spet zanimalo. Sploh se ni mogla sprijazniti s tem, da grem samo zaradi užitka in lepote, ki jih nudijo njihovi kraji.

»Veste, sem že dolga leta v teh krajih, pa tega nisem opazila, veste, človek je vsak dan tu in je navajen. — No, pa srečno in na svidenje,« je zaključila.

Na svidenje, res!

Alpe — enkrat drugače

Albin Černač

Pravzaprav sem jih zagledal prvič v Torinu. In to na barvni razglednici, ki sem jo kupil sredi živahnega mesta. Premišljeval sem, ali naj jo pošljem domov in se tako tolažim, češ, saj so že za mano, ali pa znancu v Anglijo, ki je Alpe sicer že videl, saj se je dan na dan navduševal nad njimi v blejskih »Toplicah«. No, končno sem jo namenil za predhodnico. Naj bo vsaj nekaj na oni strani, če bom že sam obupal neke pod tisočaki.

V lepo urejeni slaščičarni sva si s sopotnikom, ob pogledu na tiste zavite črte, ki so na zemljevidu označevale cesto preko gora in pa številke ob njih, dajala duška ter si gasila žejo s coca-colo, s pumo in sadnimi sokovi. Seveda sva bila s svojimi slavniki in kratkimi hlačami tu nekaj posebnega in zato predmet opazovanja dveh čednih Italijank, ki sta, po vsej verjetnosti, v odmoru med službenim časom, hiteli s skromnim kosilom. Ker pa sva se zavedala resnosti položaja, se nisva

pustila zbegati, ampak sva se kmalu za tem znašla v gostem cestnem prometu.

To popoldne je bil cilj Susa. Ko sem si med mimoidočimi izbiral žrtev, sem opazil policaja. V tistih nekaj trenutkih sem se skušal spomniti kaj primernega, pa mi ni šlo preveč po volji. Pritisnil sem na zavoro in v zadnjem trenutku spremenil »bon giorno« v »bon jour« ter ga povprašal, če se strinja. V presenetljivo čisti francoščini mi je, dokaj preprosto in učinkovito, opisal pot, mimo značilnih mestnih točk, do tam, kjer naj zopet vprašam za Suso. To sem tudi storil, pa za čudo, brez uspeha. Čeprav sem sistematično nadlegoval ljudi, vse od navedenih pešcev pa tja do tistih v fiatih večjih števil (pa ne registrskih), ni bilo prireditelne odgovora. Za Suso ni vedel nihče. Zato sem uporabil še zadnjo možnost in vprašal kratko ter jedrnato po »via« Francija. Tako je šlo veliko lažje in končno sva, preko mnogo križišč in mimo velikega števila semaforjev, le zagledala kašipot za Suso. Po lepi, široki cesti, sva ob razsvetljenih šotorih na zelenem pasu sredi cestnih trakov, potiskala pedale proti zapadu. Ob pogledu na živobarvne platnene strehe se mi niti niso preveč cedile sline, saj je bil dvojček »Planica« še vedno privezan na prijateljevem »Diamantu«, ki je vozil spredaj. Raje sem se oziral po lepih stavbah na obeh straneh ceste, ki jim ni in ni hotelo biti konca. Zaman pa sem se oziral naprej, po Alpah. Pogled je zastirala megla, ki je bila tedaj, sredi julija, bolj podobna sopari. Za Rivolijem pa sva izpod topolov na trati ob cesti ob srebanju »arge« in sočnem domačem pršutu zagledala obrise kopastih hribov, ki so se v megli zdeli kot osamelci. Malo naprej onstran Fiatovih obratov, pa se je nebo zjasnilo in zvedave oči so imele prosto pot. Ob bistri rečici sva vozila po soteski, ki so jo, zlasti na levi strani, spremljali strmi, z iglavci porasli griči, sem ter tja obraščeni s skalnimi goličavami, marsikateremu pa je prav na vrhu čepel pravi pravcati kamniti grad iz bajke. Pozneje so se griči nekoliko razmahnili, tako da sem kar svobodneje zadihal. Vse do takrat, ko sem pred seboj nadomada zagledal Alpe in to čisto blizu. Leva pobočja so se svetila v žarkih popoldanskega sonca, v senčnih predelih pa je bilo videti sneg v modrozeleni barvi, ki je ležal nad temnimi skalami in sivimi pobočji. Po enolični padski nižini res prijetna sprememba. Pa sem skoraj podzavestno kaj hitro pozabil na vso to lepoto in s pogledom iskal med vrhovi nizkega sedla. S tega vidika stvar ni bila tako privlačna. Postala je celo še manj privlačna, ob vse močnejšem nasprotnem vetru, ki je zapihal v pozdrav z gora. In ker se navadno v podobnih trenutkih nesreče nekaj reče, sem si žalostno zabrundal »Que sera, sera«, da bi slučajno ne bilo kaj drugega, bolj folklornega. Kmalu je veter spominjal že kar na burjo in »Rog« ni hotel naprej, pa čeprav sem ves čas iskal zavetje za tovariševim hrbtom. Enkrat ali dvakrat sem se celo ustavil, da sem pošteno zajel sapo. Seveda si tega nisem priznal, ker sem radovedno opazoval okusne ali pa

Nova Staničeva koča z Begunjskim vrhom

samo povprečne obcestne reklame, ki so vabile smučarje in ostale goste v ta ali oni kraj. Sicer pa se tega ne spominjam preveč dobro, kar utrujenemu človeku niti ni škodi v zlo. Čim sva se približala Susi, sem postal boljše volje. Vselej se mi na potovanju razpoloženje popravi na bolje, če le zagledam naselje. To je nekako tako, kot če utrujenim vojakom na maršu zaigraš koračnico. Vsaj jaz si ne znam drugače razlagati.

Susa je čisto in prijetno mestece, stisnjeno pod strme vrhove. Vojvodinec bi jo seveda imenoval vas, toda planinci smo navadno skromni in širokogrudnejši ljudje, posebno, kadar so v vprašanju gore. Nekaj zato, ker nisva imela opravkov, nekaj pa zaradi tega, da bi se to popoldne povzpela čim višje, se nisva ustavljala. Morda je bil temu kriv tudi tisti tesnobni občutek, ki se nas polasti pred pomembnimi doživljaji ali pa spoštovanje do gora, dejstvo je, da sva čisto pozabila na razglednice. Počasi sva križarila po ulicah in si ogledovala mesto, spotoma pa že sledila smeri napisa »Moncenisio«. Sicer drži levo iz Suse cesta še preko drugega prelaza, Monginevra, ki je nekoliko nižji. Midva sva se odločila za strmejšo pot, preko Moncenisia, ki naju bo prej pripeljala na vrh, pa tudi do Pariza sva imela bližje po tej strani.

Foto Jurij Zupan

Na tihem sem še vedno upal, da se bo dalo voziti, vsaj s »ta prvo«. Pa me je hitro minilo, ko sem zavil za 90° v levo proti vrhovom in se znašel, takoj za zadnjo hišo, pred strmim klancem. Za začetek nič kaj vzpodbudno. Vse od Trsta sem sama ravnina, tako rekoč brez treninga za strmino, tu pa naenkrat tak vzpon. Ker sva imela s seboj precej prtljage, ni bilo ravno prijetno vleči kolesa navkreber. Cesta se je trdovratno dvigala, brez ene same položnejše police, ki bi se lahko zvozila. Za amaterja moje vrste dovolj vzrokov za pesimizem! S ptičje perspektive sva se še enkrat ozrla na mesto. No, nisva se dolgo vzpenjala, ko naju zvabi trata s potokom. Kuhala niti nisva, pač pa se pošteno osvežila v potoku in kmalu zaspala. Zjutraj naju je dvignilo šele sonce, ko je segrelo šotor in naju tako zbudilo. Na cesti je bilo že vse polno avtomobilov, ki so, z več ali manj uspeha, merili moči z naravo. Nama pa se ni kar nič mudilo. Kronika ve povedati, da sva se jim pridružila šele ob osmih. Še sreča, da sem pozabljiv in ne držim v glavi vseh domačih rekov!

Ko sem se razhodil, niti ni bilo tako hudo. Cesta je odlična. Asfalt je raven in popolnoma brez lukenj kot le malokje pri nas. Na levi je cesta vsekana v skalo, kadar se prilepi v pobočje, desno pa se spušča dolina. Ob cesti

teče ves čas močan potok kar po kanalu, tako da za hlajenje motorjev ni problema. Seveda to za naju nima uporabne vrednosti; mislim namreč na tisti čas. Srečava še nekaj značilnih visokogorskih hiš, strnjenih v vas, potem pa ovinek levo, desno, prav tako kot pri vsakem pohodu čez vzpetine. Dobre tri kilometre sva se le peljala. Bolj za spremembo in ne zaradi časovne stiske. Seveda sva bila v očeh avtomobilistov nekaj izjemnega in marsikatera roka se je dvignila v pozdrav, da o prijaznih pogledih, pa najsi so izražali občudovanje ali pomilovanje, in ljubkih nasmehih nežnega spola niti ne govorimo. Moram priznati, da sem celo nekajkrat dvignil slamnik. Ne vem, ali zaradi vročine ali je bilo v zraku nekaj čisto drugega. S tem vprašanjem se nisem ukvarjal.

Na carini sva mislila najprej po lepi domači navadi na »dva deci«, v lepo urejeno gostilno s teraso, da bi nama šla italijanščina lažje od jezika. Prijazni carinik pa nama je le zaželel srečno pot in pokimal, naj nadaljujeva. Za bližnjim ovinkom sva se založila s potrebnimi stvarmi v trgovini, kjer si dobil vse, kar si lahko vprašal. Res, da sva ob pogledu na sosednji 3500 m visoki Rocciamelone popila tudi nekaj toplega čaja, toda za zalogo sva kljub temu vzela pletenko vina. Zaradi

stiske s prostorom je visela kar na zadnjem delu sedla. Malokdo je vozil mimo, da se ni obregnil vanjo. Kakšna nevoščljivost! In ker nisva hotela razburjati duhov (šoferjem), sva jo kar prehitro izpraznila. Ravno ob pravem času, da sva se razgovorila z uslužbenci na mejnem prehodu, ko so nama pregledovali potne liste. Tudi Francozi niso bili najbolj navdušeni, ki so videli platnice rdeče barve, kar je pomenilo kup formalnosti, preden je bilo zadoščeno predpisom. Tudi ta čas sva porabila za razgovor. Niso se čudili najinemu podvigu, saj so poznali Jugoslovane kot dobre kolesarje. Vsaj na »Touru«, ki se je vršil tiste dni, so bili navdušeni nad enim, katerega ime so odlično izgovarjali, midva ga pa žal nisva poznala. Še srečno pot in bila sva na vrhu, toda le za dobrega pol kilometra. Iznajdljivi Francozi so zajezili potok, ki teče nekaj sto metrov po ravnem svetu ter zgradili majhno elektrarno, da imajo električno energijo kar pri roki. Zraven pa še lepo jezero, za pašo oči in rib. Prijetno s koristnim! Midva pa sva imela opravka še z visoko steno, ki sva jo po mnogih opravih le premagala, da sva bila končno na vrhu. Več kot dva tisoč metrov nad morjem, med tritisočaki, ki so se zdeli le navadni hribi. Bili so porasli s travo in prav nič skalnati, niti na vrhu ne. Le sem pa tja so bili pokriti s snegom, tako, da tudi sveže vode ni manjkalo. Živina je veselo mukala in zvedavo opazovala cesto ter živ-žav na njej. Vreme je bilo še vedno sončno, že od jutra brez oblaka, le nad Padsko nižino je bilo obzorje zamegljeno. Zopet pa se je pojavil veter.

Moncenisio je vas, ki jo sestavlja nekaj hiš več kot barov in hotelov, ob precej velikem gorskem jezeru. Veter pa nama je preprečil, da bi plavala, nekaj lučajev proč od snega. Za jezerom je še majhen vzpon in pred seboj sva imela zopet serpentine, to pot navzdol, ki pa jih prihraniva za pozneje, ter se ustaviva. Pod nama leži ozka dolina, ki pa je ne vidiva. Pogled se namreč ustavi tostran na nizkem gozdu onstran pa na snegu. Od najine desne proti levi se vleče gorska veriga, pokrita z debelo plastjo snega. Tako blizu se zdi, da bi moral stegniti samo roko, če bi si hotel vzeti snega. Le tu in tam moli iz bele odeje strm greben ali skala. Vsepovsod se dvigajo v nebo strmi, ostri vrhovi štiritisočakov z Mont Blanc na čelu. Očaka samega sicer ne vidiva, toda skoraj bi si ga predstavljala. Ker je pol-dan že mimo, se spraviva kar nad čaj. Leževa v travo in strmiva v vrhove. Pa naju zmoti kolega, ki na dirkalnem kolesu nič manj založen s prtljago od naju, lovi sapo proti vrhu. »Forza, forza«, saj je vrh tu, ga potolaživa, pa le vzdihne sunkovito in se vkljub štirim morda celo petim križem mladeniško nasmeji. Čakala sva utrujenega tovariša, da bi mu ponudila čaj. Ni ga bilo. Niti spodaj niti naslednjega dne ga nisva srečala.

Po strmih vijugah je šlo hitro navzdol. Niti »spacek« si ni bil na boljšem, če sva se primerjala, kdo je hitrejši. Komaj sva se privadila hitrosti in strmim zavojem, že sva mo-

rala krepko stisniti zavore, da sva se po mostu zgodovinske vrednosti zapeljala v prvo francosko mesto Lanslebourg. Bilo mi je kar všeč. Čeprav majhno, ima precej turistov, večinoma oblečenih za gore. Te vrste opreme tudi po izložbah ne manjka. Midva pa seveda najprej poiščeva menjalnico, da se spoznava z novimi franki.

Desno po dolini, dobrih 50 km od tu, leži Val-d'Isère, smučarski raj francoskih reprezentantov. Pa nisva bila namenjena tja, Zavila sva levo ob rečici Arc in se počasi spuščala ob njej. Zopet imava močan nasproten veter. Reka kmalu preide v slikovit kanjon, na nekaterih mestih precej globok. Komaj je še prostora za cesto. Soteska je vsa porasla z lepim gozdom. Desni breg je nekoliko položnejši in včasih vidiva nad glavami snežne vrhove. Žičnic je precej. Tu na levi strani za prevoz lesa, na desno na zelenih pobočjih pa najbrž služijo smučarjem v zimskem času. Onstran reke zagledava mogočno staro trdnjavo. Ko se ji približava, vidiva, da je zgrajena na samem robu globokega kanjona. Res nekaj edinstvenega. Če ne bi bilo vetra, bi postal kar romantično razpoložen.

Ko se soteska malo razširi, je prostora tudi za železnico. Tu leži Modena z precej industrije. Vso pot naprej leži ob cesti vse polno tovarn, največ cementa in dušika. Pa tudi elektrarn ne manjka. Kanjona ni več in tudi bistre reke ne. Tovarniški odpadki so spremenili vodo v sivo gmoto. Pogosto prečkajo sotesko ogromni daljnovidni, z oporniki na dveh sosednjih hribih. Vrhovi so vse nižji in položnejši. Na Alpe spomnija le še pogled nazaj na gore, pokrite s snegom in ožarjene s soncem.

Nekaj misli o gorniški terminologiji

Dr. Vladimir Škerlak

I

Pri gorniški terminologiji je problematičen celo naziv. Terminologija ali izrazoslovje pomeni namreč nauk o izrazih. Vendar v praksi, kadar govorimo o terminologiji, ne mislimo toliko na nauk kakor na skupnost izrazov. V tem smislu bomo uporabljali besedo tudi v tem članku.

Ko se lotevamo poskusa, da uredimo slovensko gorniško terminologijo, se moramo jasno zavedati, da je glavni namen tega dela:

ustvariti jasnost pojmov. V vsakdanji govorici namreč ni nič hudega, če ima ista beseda več pomenov, toda v strokovnem izražanju mora veljati načelo: ena beseda — en pomen. Le pomislimo na opise alpinističnih vzponov! V teh prav tako ne sme biti dvoumnih izrazov, kakor jih ne sme biti v kakem tehničnem poročilu, v zdravniškem izvidu ali pravnem zapisu.

Navajamo kot primer tri besede, katerih pomen v vsakdanji govorici ni jasno opredeljen.

a) Greben. Ta tvori v ožjem pomenu besede zidu podoben vzvišen del pogorja, na primer, greben Rinka—Skuta ali greben Rokav—Škrlatica. Govorimo in pišemo pa tudi o osrednjem grebenu Savinjskih Alp, to je, o skupnosti vrhov, grebenov in drugih tvorb od Kočne do Ojstrice — tu ima beseda »greben« drug pomen; naš alpinizem piše o severozapadnem, o južnem »grebenu« Kočne, čeprav ta zemeljska tvorba ne veže dveh vrhov, temveč se spušča od vrha v dolino.

b) Skala. Po Prešernu je Ajdovski gradec »trdnjava, zidana na skalo sivo«; v tem pomenu uporabljajo besedo tudi drugi pisatelji. Po Tumi in po skalaški terminologiji, vsebovani v Našem alpinizmu, pa je skala tisti del pečine, ki se je odtrgal od celote.

c) Gora. Ta temeljna beseda gornišтва pomeni v ljudski govorici včasih vsak vzvišen del zemeljske površine. Vesela gora, Žalostna gora, Trška gora, Šmarna gora spadajo po tem pojmovanju v isto skupino kot Razor in Škrlatica!

Taki primerov je še zelo veliko. Obstoj tako različnih pojmovanj pa ustvarja potrebo, da te pojme za *strokovne* namene razčistimo in jih natanko opredelimo. Ustvariti je torej treba gorniško strokovno izrazoslovje. Poudarjamo: gorniško, ne samo alpinistično, ker alpinistike v tej zvezi ne moremo izločiti iz gornišтва kot posebne naloge in ni mogoče potegniti jasne meje, ob kateri bi mogli reči: do tod sega alpinistična terminologija, kar je dalje, je splošno gorniško izrazoslovje.

Rekli smo, da je ustvaritev jasnosti naš *glavni* namen. Iz tega pa se takoj vidi, da ta namen ni edin. Delati moramo namreč tako, da se jezikovni zaklad ob razčiščevanju pojmov še poveča, nikakor pa ne smemo poskušati, da bi pretvorili živi jezik v mumijo. Iz tega sledi, da ustvarjanje gorniške terminologije ne more imeti značaja enkratne akcije, temveč moramo od časa do časa dopolnjevati zbrano gradivo in ga po potrebi tudi spreminjati.

Strokovnega jezika ne more ustvariti ena sama oseba. Posameznik sicer lahko zbira izraze in jih pojasnjuje, ne more jim pa dati obveznega, »uradnega« značaja. Izrazoslovje more postati obvezno samo po sklepu take organizacije kakor je Planinska zveza. Zato je brez dvoma samo PZS pristojna za to, da sprejme in izda slovensko gorniško terminologijo. Posamezniki imajo pravico in tudi kulturno dolžnost, da pri zbiranju in urejanju snovi sodelujejo.

II

Kot vsak družben pojav, tako je tudi ustvarjanje izrazoslovja pogojeno od vsakokratnih razmer. Pionirja slovenske gorniške terminologije dr. Henrik Tuma in Rudolf Badjura sta morala dotlej malo znano snov še zbrati in jo iz ljudske govorice prenesti v knjige. Najpomembnejše delo te vrste je gotovo Ljudska geografija Rudolfa Badjura. Toda Badjura in dr. Tuma nista edina pisatelja na tem področju. Njuno delo nadaljujejo in dopolnjujejo vsi sodelavci Planinskega Vestnika ter vsi pisatelji, ki obravnavajo gorniško tematiko. Zato je treba snov za slovensko gorniško terminologijo zajemati iz del teh piscev.

Pisec tega članka je prebral vse Planinske Vestnike od leta 1932 do danes in izpisal iz njih značilne gorniške izraze. Teh je 540. To število pa, seveda, nikakor ni dokončno, kajti ni zapisal takih izrazov, katerih pomen je nesporen, npr. kamen, trava, drevo, vrh, klobuk, srajca, dež itd., čeprav jih gorniški pisatelji večkrat uporabljajo. Dalje ni zapisal raznih izrazov, ki jih sicer gorniki v govorici uporabljajo, npr. označbe za posamezne vrste vetra, za gorske rastline in živali, ker jih pri alpinističnih pisateljih ni zasledil. Izpisoval pa je sprva le tiste besede, ki naj bi tvorile temelj za novo zbirko alpinističnih vzponov. Prav gotovo pa spada v gorniško izrazoslovje veliko več besed, kakor jih uporabljajo alpinistični pisatelji, zato bo treba doslej zbrano snov dopolniti. Po dopolnitvi bo število gesel gotovo naraslo na tisoč in več.

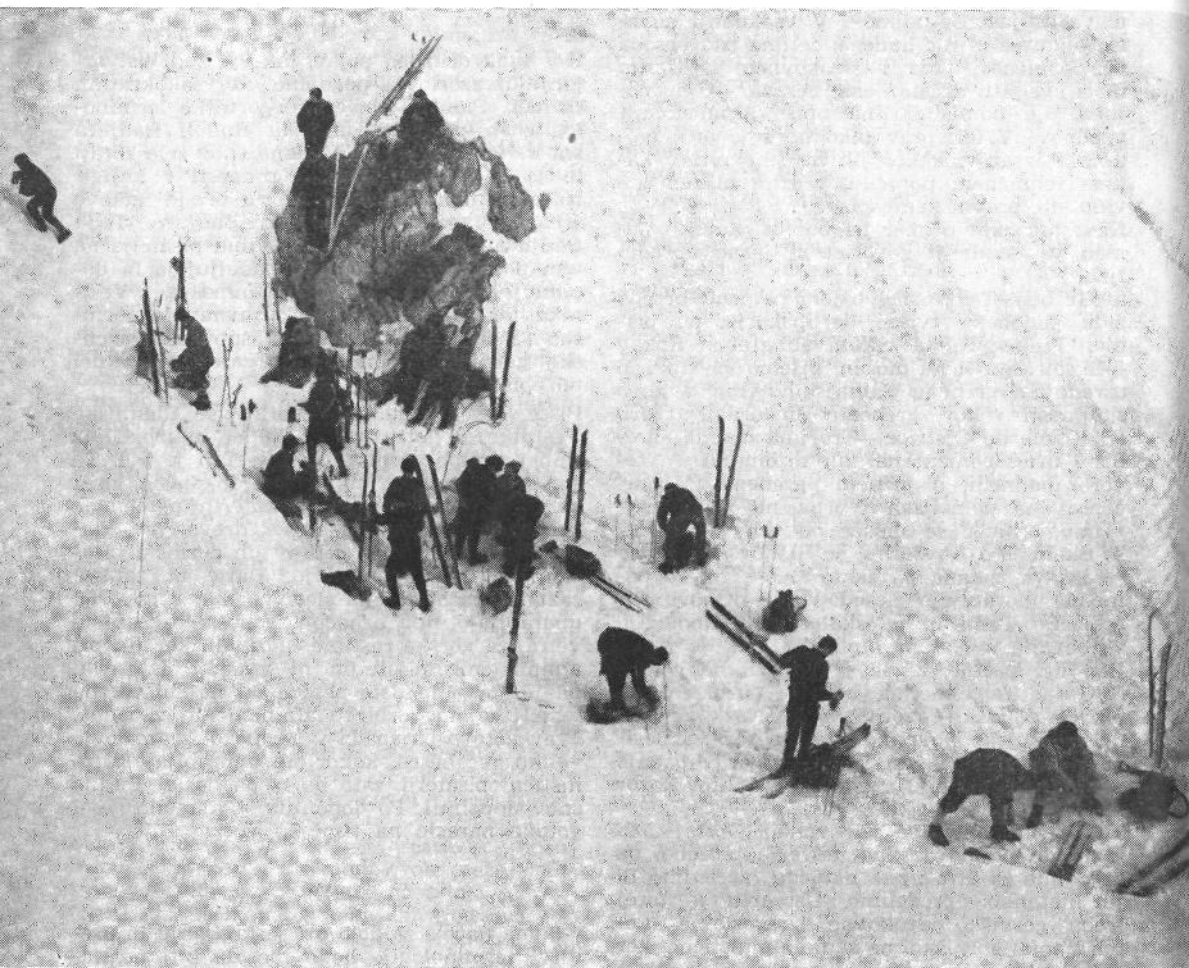
III

Glavna načela za delo pri sestavljanju in ureditvi terminologije bodo morala biti po našem mnenju naslednja:

A) Izrazi morajo biti jasni. Lahko bo sicer ostalo za isti pojem več izrazov, toda en izraz ne bo smel imeti več pomenov. Tako bo treba, med drugimi, natančno opredeliti izraze, kot so: greben, skala, gora.

B) Pri opredeljevanju pojmov bo treba uporabiti kriterije, ki jih daje narava sama. Za razmejitve pojmov grič, hrib, gora, torej ne bo mogoče uporabiti takih od človeka danih meril, kot so višina v metrih, stopinje v kotih, temveč morfološka. Npr.: hrib sega do gornje gozdne meje, gora nad njo; razlika med skrotjem in steno ni le v stopnji strmine, temveč predvsem v obliki zemljišča itd.

C) V zbirko bodo morali biti vzeti načeloma le slovenski izrazi. Iz tega pa ne sledi, da bi uganjali purizem in preganjali tujke za vsako ceno. Npr.: nihče ne uporablja slovenskih izrazov preduh ali dimnik, temveč vsak alpinist govori in piše »kamin«. Ta izraz bo moral za sedaj kar ostati. Prav tako nima pomena, da preganjamo rusko besedo »zastrug«, pač pa bi mogoče francosko besedo »serak« lahko nadomestili s slovensko.

Odmor in priprave

Foto inž. Franc Koroščin

Posebno pozorni moramo biti glede nemških besed, ker je teh največ. Pa tudi tu se ne moremo postaviti na ozko stališče, da moramo »germanizme zatreti kot sramoten pojav«. Nekaterе besede nemškega porekla kot »graben« in »grapa« so namreč v splošni rabi in tudi ni nadomestila zanju. Drugače je s spačenko »lašta«. To besedo ljudstvo sicer uporablja, toda v več pomenih. Ne glede na to, da je grda in nejasna, ta tujka ni potrebna. Slovenski izrazi okrajek, polica in sklad so lepi in smiselno jasni.

Ali bomo besedo »lopa« (Laube) mogli nadomestiti s »klonico«, je še vprašanje.

Drugače je z besedami, ki so po obliki slovenske, v resnici pa so le prevod nemških izrazov, npr. sedlo, gorska veriga, gorska vrsta, rebro. Kogar ti izrazi motijo, naj pove boljše; toda naj ne navaja besed prevajal, greben, rob, vrata, ker imajo ti izrazi drug pomen.

Č) Kakor nasproti tujkam, tako moramo biti previdni tudi do novih izrazov, ki jih predlaga domač pisatelj. Na primer, za najnižji del doline ni ljudskega izraza. Tuma in Badjura sta različnega mnenja; eden predlaga besedi vhod, vstop, drugi ustje; menimo, da se je treba pri tem ravnati po ljudski logiki. Če imenuje ljudstvo najvišji del doline njen konec, mora biti najnižji predel doline *začetek* doline, ne pa vhod ali ustje.

D) Previdnost do novih izrazov pa ne pomeni, da se jih moramo na splošno braniti. Nasprotno, treba jih bo še precej tvoriti, to je, sedanjo terminologijo dopolniti.

Poglejmo na primer plazove. Plazišče, plaznica in plazovina so izrazi, katerih pomen v ljudski govorici ni popolnoma ločen. Za gorniške potrebe pa so nujni izrazi za naslednje pojme:

Za točko, kjer se je plaz utrgal; za progo, po kateri se je plaz premikal, za točko, kjer se

je plaz ustavil; za gmoto, ki se je nabrala na koncu plazju; za zemljišče, po katerem se pogostokrat premikajo plazovi.

E) Razen uvedbe nekaterih izrazov bo treba že doslej rabljenim besedam podrobneje določiti uporabo, na primer po snovi, na katero se nanašajo. Tako poč, razpoka, zev. Poč naj bi bila samo v kamenini, razpoka na snežišču in ledeniku (ledeniška razpoka), ob dotiku med kamnom in snegom pa zev (robni zev).

F) Nova terminologija bo morala rešiti nekatera sporna vprašanja, zlasti med Tumovim in Badjurovim pojmovanjem, npr. kaj je višje, skok ali prag; kaj je prični sneg itd.

G) Gorniška terminologija ne bo smela vsebovati tistih besed, ki izražajo kmetovo subjektivno razmerje do gorskega sveta, na primer »grd«, »grintav« in podobno.

H) Temelj za terminologijo mora tvoriti živi jezik, deloma pogovorni, zlasti pa tisti, ki ga uporabljajo gorniški pisatelji takrat, ko ne stremijo za posebnimi literarnimi učinki. Na primer izraza »snežnik« pogovorni jezik gornikov ne pozna. Zato ga ne bi kazalo prevzeti v zbirko izrazov.

I) Končno naj še enkrat razglasimo potrebo po enotnosti gorniške terminologije. Izrazi, ki jih uporabljajo alpinisti, in izrazi, ki jih uporabljajo drugi gorniki, morajo biti isti. Jezika obeh skupin morata biti usklajena. Ni mogoče, da bi določeno zemeljsko tvorbo drugače imenovali tisti, ki po njej hodijo, kakor tisti, ki jo samo ogledujejo.

Terminološko delo pri Planinski zvezi Slovenije naj bi torej bilo usmerjeno po naslednjih načelih:

1. načelo jasnosti; 2. načelo naravnih kriterijev; 3. načelo smotrnosti pri uporabi tujk; 4. načelo kritičnosti do novih izrazov; 5. načelo dopolnitve sedanjega besednega zaklada; 6. načelo razločevanja po snovi; 7. načelo avtoritativnosti; 8. načelo izločitve subjektivnega razmerja; 9. načelo živega jezika; 10. načelo enotnosti gorniškega jezika.

IV

V knjigi Naš alpinizem so izrazi opredeljeni večinoma s tem, da je dodana nemška beseda. Ta metoda pa za današnji čas ni primerna, ne glede na to, kateri je tisti tuji jezik, s katerim poskušamo pojasniti slovenske izraze. Če želimo ustvariti jasnost pojmov, moramo uporabiti definicije. Marsikod bo zelo koristno, če bodo definiciji dodani primeri (npr.: za kamin — Brinškov kamin, za vrata — Bohinjska vrata med Toscem in Vernarjem). Ponekod bo treba dodati še risbo.

V

Koristno in potrebno bo zbirko slovenskih gornških izrazov dopolniti z izrazi v drugih jezikih. Pri tem mislimo zlasti na srbohrvatske besede, ker je kar gotovo, da tudi na tem

jezikovnem področju še ni enotne gornške terminologije, slovenska spodbuda za to delo torej ne bo odveč. Razen tega bo treba zbirko dopolniti še z izrazi iz jezikov drugih alpskih narodov; seveda ne z avtomatičnim prepisovanjem iz priročnikov, temveč z uporabo istih metod kakor za sestavo slovenske zbirke izrazov.

VI

Objavljamo ta članek z željo, da bi se oglasilo s pripombami čim več bralcev in piscev. Ustvarjanje slovenske gornške terminologije naj bo res kolektivno delo.

Ludvik Zorzut

Ljubček,
vrni se

Ste slišali, planinci vi,
kaj se zgodilo je te dni?

Je vzel slovó,

se vkrcał je za Indijo.

Kdo? On?

Da, on — Slovencev kan,

drugače naš navadni član.

Da, on — Slovencev bej.

Jo! — Cenelej!

Kaa! —

V Bombaj?

Nazaj, nazaj!

Tam tisoč je in ena noč

sanjavih, suhoparnih

in nevarnih,

tu pa — en sam je vinotoč.

Tam maharadže zapeljiva hči,

tu Póhorka z nedolžnimi očmi.

V Bombaj?

Nazaj, nazaj!

O, ljubček, slišiš skrbno Domovino?

Prav lepo pokojnino,

hleba belega ti daje.

Le pošlji nam pozdrav planinski

s Himalaje.

Potem pa brž — na zrakoplov,

domov, domov!

Prijatelj, glej, zveste nas, neutolažljive,

ha, — stare ne pozebejo koprive.

Te čakamo — saj veš,

v zatrep, tu v zaklonu,

ljubček, vrni se — na slonu,

vrni se v avionu.

Opomba: Ing. Jožetu Jelencu, odlikovanemu planinskemu starosti, ki je leta 1959 bil v Indiji, a zbira sedaj svoje prezasužene spomine, ta bodeči pozdrav! Njegov pisateljski psevdonim je brati narobe Jelenec (= Cenelej).

DRUŠTVENE NOVICE

IZ DELA PZS

Naj v tej rubriki spregovorimo tudi o delu propagandne komisije v l. 1964. Nizek proračun ji ni omogočil, da bi uresničila vse naloge, ki jih je prevzela v l. 1963, vendar se ji je posrečilo priti do dodatnih izvenproračunskih sredstev, s katerimi se je finansiral in izvedel izpopolnjeni ponatis »Vodnika po slovenskih gorah« (naklada 4000 izv., cena 1350 din, vrednost 4 905 540 din). Izšel je *Seznam planinskih postojank* v nakladi 18 000 izv. (vrednost 432 984 din). Obnovitev filma »Triglavske strmine« je stala 4 500 000 din. V dec. 1964 je šla v tisk knjiga iz programa za proslavo 70-letnice SPD »Gora v besedi, podobi in glasbi«, naklada 800 izvodov, vrednost 1 500 000. Propagandna komisija je sodelovala pri novi izdaji Schönerjevega vodnika »Die Julischen Alpen« z dostavo korektur prve izdaje, z novimi podatki in slikami. Dostavila je istemu avtorju iz Berchtesgadena gradivo za nemški vodnik po smučističnih vseh alpskih področjih. Slovensko gradivo nosi naslov »Zimskošportni kraji v Sloveniji«. Zadnji mesec l. 1964 je pripravljala gradivo za jugoslovansko številko Hiebelerjeve revije »Alpinismus«, ki izhaja v Münchenu v 24 000 izvodih.

Med pomembnejšimi propagandnimi akcijami omenimo izredno uspeša *Avčinova predavanja* v Nemčiji, Italiji in Avstriji, o katerih smo brali v inozemskem dnevnem tisku same superlative. Nemški alpinist Dieter Hasse je predaval o Hindukušu po Sloveniji in v Zagrebu, vodje ekspedicij pa so v organizaciji komisije imeli otvoritvena predavanja o Spitsbergih, Cordilleri Real in Kavkazu v kinu »Komuna« v Ljubljani. Med akcije spadajo še: Predavanja o ekspedicijah 1964 in o drugih temah, ki jih komisija razpošilja po društvi in jim obenem nudi predavatelje; radijske oddaje v okviru turistične oddaje; štafeta mladosti s Triglava do Vinice na Kolpi; fotonatečaj PV za dinamično fotografijo na temo »Človek in gora«; akcija za množični planinski pohod na Triglav za 20-letnico osvoboditve Beograda. (Seveda spada v planinsko propagando še pisana vrsta raznih propagandnih akcij, ki jih je vodila in organizirala samostojno mladinska komisija, pa so odlično opravile svoj vzgojni in propagandni značaj, dalje vrsta akcij, ki so jih samostojno izvedla nekatera večja društva, predvsem Ljubljana-matica in Maribor-matica. Obe ti dve društvi imata vsako

leto na programu tudi propagandno zelo pomembne edicije npr. Ljubljana »Grebenski zemljevid Julijskih Alp«, Maribor »Planine ob meji«).

Mnogo dela je imela propagandna komisija s korespondenco z inozemskimi strankami, grupami in agencijami, ki so se zanimale za Julijce, Grintovce in Karavanke. Ta pismena propaganda ima svojo dokumentacijo v 182 pismih, ki smo jim večinoma priložili naše najboljše turistične prospekte in sem in tja »Vodnik po slovenskih gorah«. Žal smo skoraj vsem korespondentom morali stereotipno odgovarjati takole: »Vodniške literature po naših gorah v vašem jeziku nimamo, zemljevidov nimamo, glede teh se obrnite na Freytag-Berndt und Artaria, Wien, vzemite v roke Kugyja, Chersija, Schönerja«. V l. 1964 je ta korespondenca propagandne komisije zajela Avstrijo, Nemčijo, Madžarsko, ČSSR, Poljsko, Italijo, Francijo, Anglijo in Holandsko. Naše potovalne agencije so deloma to korespondenco pošiljale v rešitev propagandni komisiji.

Težko je izmeriti, kolikšen delež ima to propagandno delo pri obisku naših Alp, ki je razviden iz tabele v PV 1964/12 za l. 1963 (Ažurnejša statistika za obisk je seveda tudi v interesu propagande in jo bo treba v l. 1965 doseči!). Obisk inozemcev je v gorah neprimerno bolj narasel kakor v ostalih turističnih področjih (od l. 1962 na 1963 znaša porast ca. 130 %!).

Prav bi bilo spregovoriti o najbolj nujnih nalogah propagande, vendar preložimo to na drugo priložnost. Opozorim naj le na nove okoliščine, v katerih se razvija planinstvo zadnja leta, ko so ceste povezale v dolino lep procent naših koč, ko nam je nekaj žičnic približalo osrčje naših gora. Treba bo dopovedati množicam, ki bodo in ki so že planile po teh prometnih napravah v hribe, da presedanje iz sedeža na sedež nima prav nobene opravka s planinstvom in njegovimi športnimi, rekreativnimi in kulturnimi vrednotami. To ne bo lahko.

T. O.

SESTANEK LJUBLJANSKEGA KOORDINACIJSKEGA ODBORA NA SLIVNICI

V soboto 9. januarja t. l. je bila v planinskem domu na Slivnici 10. redna seja KO PD ljubljanskega okraja. Navzoči predstavniki PD so soglasno ugotovili potrebo po spoštovanju in realizaciji sklepov iz prejšnjih sej. So PD, ki kljub vabilom na seje ne čutijo potrebe po udeleževanju. Mnogo govora je bilo o koordinaciji akcij PD v proslavo 20-letnice osvoboditve Ljubljane. V ta namen se bodo sestali propagandisti in pripravili podoben program planinskih akcij. Veliko pobud so navzoči sprejeli za delo mladinskih in propagandnih odsekov. Da bi debate na sejah ne bile stereotipne in le šab-

lonsko ponavljanje gradiva iz prejšnjih sej, bo v bodoče vabilom na seje priključeno posebno gradivo o vprašanjih, o katerih naj na prihodnji seji zavzema KO določeno stališče. Tako bi radi dosegli namembnost in funkcionalnost sej KO.

Posebno obširna je bila debata o planinskem gospodarstvu, kadrih, cenah, oskrbi postojank in investicijah. Ugotovljeno je bilo, da še vedno ni izdelan status planinskega gostinca, ki bi po sporazumu z Gospodarsko zbornico imel zagotovljeno delo preko zime v gostinstvu, preko leta pa v planinskih postojankah. Glede finansiranja cen v planinskih kočah je težko postavljati neke splošne norme, ker ima vsaka planinska postojanka kot zaključena gospodarska enota svoje svetle in senčne strani. Prav tako je treba upoštevati dejstva, da do dveh tretjin vseh planinskih postojank v Sloveniji že drži cesta, osebna ali tovorna žičnica ali vsaj kolovoz. Skladno z dostopnostjo postojank je potrebno prilagoditi postojanko okusu publike, ki vanjo zahaja, in povečati kapaciteto po številu obiskov, sicer se utegne zgoditi, da povečanim zahtevam gostov in obisku ne bomo kos, in lahko se pojavi zahteva, da se planinska postojanka prilagodi turističnim ali gostinskim namenom, kar je zlasti možno pri nižinskih postojankah.

Posamezna PD bodo za skupščino PZS pripravila referate o aktualnih vprašanjih iz svojega področja. Prihodnjih se bodo sestali na kamniškem Starem gradu.

Tone Strojín

70-LETNIKI NA TRIGLAVU — POZOR!

V Triglavskem domu na Kredarici (2515 m) imajo posebno vpisno knjigo. Namenjena je podpisom po letih starih — po srcu in planinskih doživetjih zmerom mladih planinskih veteranov.

Devet podpisov skrivajo platnice vpisne knjige, ki je bila ob 70-letnici SPD namenjena tistim, ki so na teme očaka Triglava stopili post iucundam iuventutem v dobi honestae senectutis stari najmanj 70 let. Tri podpise moramo še dodati knjigi veteranov iz Hrvatske, ki so se v minulem letu povzpeli na Triglav, pa za simboličen vpis v knjigo niso vedeli. Koliko je še takih, ki so svoje srce zapisali na teme očaka naših planin, pa triglavska kronika zanje ne ve? Zato naj zvenijo te-le vrstice kot poziv za vpis in v opombo še ostalim planinskim koreninam. Ze vpisanim in registriranim imenom moramo dati poseben prostor tudi v našem glasilu. Naštejmo jih po vrsti:

Lojze Ankon, Jože Selan, Ivo Marsel, Lojze Lombar, prof. Panajot Miodragović, Janko Umnik, Bertelj Medič, Tomaž Jerman, Ivan Lazar, dr. Stanko

Kmet, prof. Stepan Sušnjič, dr. Ivo Lipovščak, Slavko Zrnec. Naj vsi ti in oni, ki še pridejo in se v knjigo vpišejo, prežive še premnog dan v naših gorah!

Tonček Strojín

V PV 1964 je prvi vpisani tov. Lojze Ankon o tej knjigi poročal in ji obenem s posvetilom Planinske zveze Slovenije določil namen. Današnje poročilo tajnika PD Ljubljana-matica naj res služi kot poziv in opozorilo planinskim veteranom (nad 70 let), naj se na Kredarici ne pozabijo vpisati v to lani uvedeno knjigo. Op. ured.

IZ PLANINSKE LITERATURE

DR. ARNOŠT ČERNIK, TRŮNY BOHU. (K nebetyčným štítům Himálaje), Státní nakladatelství dětské knihy, Praha 1964. Ilustracije Jindřich Hegr. Naklada 15 000 izv. Marljivi in razgledani češki planinski publicist dr. Arnošt Černík je v l. 1964 spet izdal knjigo, ki nam dopoveduje, kako v ČSSR cenijo vzgojno vrednost planinskega čtiva za mladino in to za najmlajšo, pionirsko. Knjiga je izšla v reprezentativni obliki, velikem formatu, dobro ilustrirana in opremljena z vsemi ponazorili, da se otroku ponazori himalajski svet. Avtor je jedru knjige dodal še zgodovino češkega planinstva, najpotrebnejšo terminologijo z risbami planinskih pojmov, seznam planinske opreme od nahrbtnika do najnovejših specialčkov, tehniko plezanja, tehniko hoje v breg in po ravnem, itd., do datek pa konča s konstanto, ki velja za vse čase in se je izkazala tudi v vsej zgodovini alpinizma, da je odločilni činitelj za uspeh človeška moč, volja in pamet, oprema pa seveda spada k pametnemu ravnanju, čeprav velja, da je »u rukama Mandušića Vuka svaka puška ubojita«.

Knjigi je dodan še seznam osemstisočakov in njihova himalaistična zgodovina, kar je prispeval Jaromír Čapek verjetno po Dyhrenfurthu, dodan je tudi seznam vseh udeležencev himalajskih odprav, ki jih knjiga obravnava (med njimi seveda zastoj iščemo našo trisrulsko odpravo, ker je avtor segel po vidnejših dogodkih). Med navedeno literaturo najdemo standardna himalaistična dela (P. Bauer, Buhl, G. O. Dyhrenfurth, Eiselin, Eggler, Finch, Franco, Hagen, E. Schneider, Sven Hedin, Herzog, Hunt, Steinmetz), starejše in mlajše dobe, pa tudi pri nas manj

znana himalaistična dela z vzhoda (Dorawski, Praga 1961; Förster-Grassler, Praga 1961, Garf-Kropf, Moskva 1957; Hajdukiewicz, Varšava 1961, Rototaev, Moskva 1958).

Ob obširnem repertoriju himalaistične literature je bila za dr. Černika gotovo težava v tem, kaj naj izbere, da bi bilo čim bolj mikavno, čim bolj vzpodbudno, poučno in vzgojno za mladino okoli 12 let. Imel je srečno roko. Začel je kar z Annapurno, velikim dogodkom, s katerim so pred 15 leti Francozi odprli novo dobo himalaizma, zlati njegov vek, v katerem so kasneje še večkrat uspešno nastopili in to vselej z nenavadno voljo, da prav z alpinizmom v Himalaji izpričajo po-vojni francoski optimizem, moralni »boom« Francije po premagani tragediji v drugi svetovni vojni. Naslednjih 80 strani je posvetil Čomolungmi, Materi zemlje, neverjetno po-učno poglavje z mnogimi redkimi historičnimi podatki. Sledi literarni slavospev na Kraljico gor, Nanga Parbat, z vsemi njenimi grobovi, z Buhlovo epopejo in zgodbo, kako so ga k sebi vrne — njene moči, moči gore, Čogolise. Na vrsti je pošastna Kangčendzonga z vsemi zgodbami, ki se je drže, skratka 240 strani najbolj napetih lokov nad historičnim ne- bom najbolj znanih himalajskih vrhov, po- nazorjenih z dobro izbranimi fotografijami, ki učinkujejo, čeprav papir niti ni najboljši. Pohvaliti je treba izbor črk in zares skrben tisk. Dr. Černik je poskrbel, da bi v knjigi pričaral eksotiko strehe sveta in tamkajšnjega človeka, obenem pa predočil moralne vrline tistih Evropejcev, ki so tvegali vse za to, da bi na zemljevidu zemlje ne bilo več belih lis prav tam, kjer je najbolj zakipela k zvezdam.

Ker se pripravlja izdaja knjige našega himalajca Zorana Jerina »Vzhodno od Kathmanduja«, ne bi bilo napak, če bi se pri njenih dodatkih upoštevale prednosti, ki jih Černikova »mladinska« Himalaja nedvomno ima. Pri foto-opremi je sodeloval tudi Vilém Hel- kel, foto št. 1 sodobne Evrope.

T. O.

GASTON REBUFFAT, ZVEZDE IN VI- HARJI — (Etoiles et Tempêtes). Velike sever- ne stene v Alpah. Ne, ne gre za slovenski prevod, le nemškega sem pred kratkim dobil v roke. Izdala ga je münchenška založba Nymphenburger Verlag, prevedla pa sta fran- coskega prvaka G. O. in Irena Dyhrenfurth že l. 1963. Knjiga obsega 168 strani, obrav- nava Grandes Jorasses (Walker), Piz Badile, oba Druja, Matterhorn, Veliko Cino in Eiger. Je izredno lepo branje o planinski biografiji ene najvidnejših plezalskih in vodniških osebnosti na svetu po drugi svetovni vojni. Ne izpolnjeni biografiji! Je knjiga o Rebuffa- tovi mladosti od Marseilla do njegovih pro- dornih uspehov, s katerim se je v Chamonixu prebil v ospredje vodniške gneče. Misli o vodništvu, o poklicni sreči in naravi tega po- klica se v resnici lepo berejo in smo jih pred leti, ko je knjiga izšla, v »Razgledu po svetu«

že citirali. »Vodnik je zrasel z gorami in nji- hovimi elementi, kakor kmet s svojo zemljo ali umetnik s snovjo, ki jo oblikuje,« pravi Rebuffat, dober pisec, ki se mu ne moreš upirati. Če ga začneš brati, ga ne odložiš, dokler ne veš vsega, kar ti ima povedati.

T. O.

PAULA KOHLHAUPT, ALPENBLUMEN — FARBIGE WUNDER, Belser Bücher 1963, Stuttgart. Avtorica se že dolga leta ukvarja z barvno fotografijo gorskih cvetic v nji- hovem naravnem okolju. Sama botaničarka je dobila pri publikaciji za pomoč še dva spe- cialista za alpsko botaniko dr. H. Gamsa in dr. P. Ozendo. Prvi je sodeloval z znamenitim Hegijem in je od l. 1947 redni profesor za botaniko in rastlinsko geografijo na inns- bruški univerzi. Knjiga vsebuje 122 barvnih fotografij iz višin od 1000 do 2000 m, tekst pa prinaša najvažnejše botanične podatke k slikam, najmikavnejše strani njihovih naj- dišč in njihove vloge v folklori in etnografiji, v stari in novi medicini. Za fotografe je v knjigi mnogo dragocenih tehničnih podatkov, za vsakega ljubitelja narave pa je stran za stranjo podočivetje najmilejših srečanj z ju- nakinjami — cveticami, ki dajejo najbolj gro- bemu skalnatemu obrazu gora in drnatega sveta zanosno lepoto najčudovitejših barvnih soglasij, kakršnih nikjer drugod ne moreš doživeti kot le v gorah.

T. O.

DE BERGGIDS, Tijdschrift van der Konin- klijke Nederlandse Alpen-Vereniging 1964, 6—8. Holandsko planinsko glasilo izhaja še vedno v tradicionalni, ne ravno okusni ob- liki, vendar na sijajnem papirju, ki omogoča lep tisk in solidne ilustracije. V pričujočih številkah je aktualna holandska Himalaja, ekspedicija, pod vodstvom Jana Boona na Loeng Himal 7120 m. Holandci so startali iz Kathmanduja v Garhi, nato v Jagat, Gya- sedlo, Loeng Himal, sestopili pa v Mustang in Pokharo. Ostali članki so posvečeni turam v Švici, en članek pa obravnava »The Cana- dian Rockies«.

T. O.

TO VOUNO (gora), glasilo CAH (Club Alpin Héliénique) 1963-64. Glasilo kaže, da grško planinstvo napreduje ali pa je sredstev za literarno dokumentacijo grškega planinstva iz leta v leto več. Revija izhaja na solidnem papirju, zunanja oprema posnema francosko »La Montagne et Alpinisme«, urednik je znani prof. M. Deffner, člani redakcije pa so Mois- sidis, Dimidis, Tzartzanos in Vassilopoulos. Vsebinsko poleg alpinizma zajema tudi smu- čarstvo in to športno, tekmovalno, ki ga grški CAH intenzivno goji. Na Olimpu imajo, kakor razberemo iz revije, smučarsko šolo. Olimp je sploh glavna tema revije, poleg tega pa je vedno več dokumentov, ki kažejo, da tudi grški alpinisti namerjajo svoj korak v ino-

zemske gore: v Libanon, Afriko, Japonsko, največ pa seveda v Alpe, v katerih bi se radi toliko naučili, da bi dohitevali Evropo. Velik dogodek je bila lanska obletnica Olimpa, o katerem se je revija na široko razpisala. O tem dogodku smo v našem glasilu že pisali.

T. O.

ZEMLJEVIDI, KARTE so v zgodovini planinstva odigrale važno vlogo. »Alpenvereinova« karta je npr. postala v kartografiji pravi pojem. Švicarska kartografija stoji na zavidanja vredni višini najbrž tudi za to, ker so si Švicarji prizadevali dati turistom v roke najodličnejše kartografsko ponazorilo svoje gorate dežele.

Tudi mi smo po vojni izdali dobre karte, ne dosti slabše od Freytag-Berndtovih. Zdaj pa naša planinska kartografija že desetletja in več stagnira, kakor da je ni treba. Če hočemo priti do dobrega zemljevida Julijcev, Grintovcev, Karavank, moramo pisati na Dunaj, iti v Celovec, v Trst, kjer te zemljevide lahko kupimo v vsaki trafiki. Ne moremo verjeti, da je do takega stanja prišlo zaradi kake prepovedi, zaradi državnih koristi, saj poznamo sijajne specialke o našem ozemlju, ki so izšle v Ameriki in je v njih vrisana vsaka naša gorska kmetija. Ali manjka impulza in to od prave strani? Izdelana je bila npr. karta z ledinskimi imeni tržaškega ozemlja, ki so vsa slovenska, pa ni najti založnika, ki bi dragoceni dokument objavil v kartografski obliki. Dragocen dokument v vsakem pogledu in za vsak čas, če tudi gre za pokopano preteklost.

Kartografija je stara stvar. Baje je najstarejša karta babilonska iz l. 3800 st. e. Sledile so karte z upodobitvami mitov o stvarjenju sveta, Egipčani, izumitelji geometrije, so izdelali zemljevide, Grk Anaksimander v 7. st. e. pa je že izdelal svetovno karto, Eratostenes je že izračunal obseg zemlje, dokler ni Ptolomej (l. 87—150 n. e.) postavil temelje geografiji, ki so veljali do 16. stoletja. V srednjem veku so kartografijo spet močno popačili z biblijskimi in mističnimi predstavami, renesansa pa je zaradi razvoja plovbe in trgovine pomenila tudi prerod kartografije. Nastal je na Mallorci »Katalonski atlas«, nadaljnji impulz je bil tisk, l. 1502 pa je Leonardo da Vinci izdelal karto Toscanę, predhodnico moderne karte, ki pa je seveda postala dejstvo šele sredi 18. st. po izumu projekcije (1563), daljnogleda (1600), triangulacije, barometra (1643). Že v 18. st. so nastale prve karte Alp, omogočene zaradi modernega podajanja terena s »ptičje« perspektive. Sicer so že v prejšnjih stoletjih risali karte o Alpah, v Avstriji, v Švici, vendar so te iz 18. st. zares pomembne, tako Petra Arnicha karta Tirolske (1744), Casinijeva karta Dauphinéje. Casini je perspektivno ponazarjanje, ki ga je uvedel Leonardo da Vinci, že zamenjal s šrafitiranjem, s čimer je napovedal topografsko snemanje krajev in

dežel, nalogo, ki jo je izvršilo 19. stoletje. Pri tem je važno vlogo igrala tudi kartografija Alpenvereina.

Avstrijska specialka 1 : 75 000 namreč planincem ni docela ustrezala. Zato so planinski kartografi od l. 1865 do l. 1891 izumili boljše ponazarjanje gorskega terena, s tem pa tudi prispevali k napredku splošne kartografije. Že v tem času je s sodelovanjem švicarskega kartografa Simona (Siegfriedatlas 1866) fotografija panoram z vrhov tvorila osnovo za kartografsko ponazarjanje gorskega sveta. L. 1902 se je AV odločil za merilo 1 : 25 000 in do l. 1918 izdal 11 kart. Med obema vojnama so se te karte izpopolnjevale z vsemi spoznanji in dognanji kartografske tehnike. Fritz Ebster, sodelavec ing. E. Schneiderja, himalajskega kartografa, ki je doma iz Idrije, pa je celo med drugo svetovno vojno na Norveškem vlačil s seboj 70 kg težko kamenito ploščo in v prostih urah risal karto. Ebster in Schneider sta danes svetovna pojma in delata v Himalaji že deset let. Avstrijci so z njima prav toliko, če ne več, dodali k svoji himalajski slavi kakor s svojo maksimalno bero osemstisočakov. Gotovo ni naključje, da so v Avstriji nastale tudi Beranove umetnije, ki jih danes posnema ali vsaj skuša posnemati vsa turistična propaganda, kadar bi rada plastično prikazala relief ozemlja, ki ga ponuja na turističnem tržišču. Znano je tudi tesno sodelovanje med Institut Géographique National in Club Alpin Français, o čemer se lahko poučimo v izčrpni razpravi Pierra Henryja (La Montagne et Alpinisme 1964/6 str. 295 i sl.). Henryjeva razprava nam dopoveduje, kako Francozi cenijo kartografijo za planinske predele in kako skušajo tudi v tem uveljaviti francosko ime.

Planinska kartografija spada torej h kulturnemu programu sleherne planinske organizacije, tudi naše. Naša ima še posebno odgovornost, saj je odgovorna za pravičen, objektivni kartografski prikaz ozemlja, čigar nacionalno individualnost sta hotela dva imperializma zbrisati z obličja zemlje. Ko izdajamo karte, moramo delati tako kot naši sosedje: Vedno bolje, strmo v breg, k napredku!

T. O.

ÖSTERREICHISCHE ALPENZEITUNG 5—8, 1964. Glasilo ÖAC je v teh številkah prineslo marsikaj poučnega iz Zapadnih Alp, lahko bi rekli vse o Aiguille du Géant in vse o gorah v cirku Argentiére. Prav Vanisovo pisanje bo zanimalo Škarjo in njegovo navezo, pa tudi nekatere gorenjske naveze, saj je renomirani Vanis nanovo ocenil Les Droites, Couloir Couturier in druge smeri, poleg nje pa še drugi avstrijski plezalci, ki gredo v Zapadne Alpe z drugimi merili kot tisti, ki so jim Zapadne Alpe bolj pri roki. Pridobitev ÖAZ je stalni poročevalec o ekspedicionizmu Diemberger, specialista za Hindukuš.

T. O.

RAZGLED PO SVETU

DRŽAVNA RAZSTAVA V LAUSANNI (Exposition nationale de Lausanne), ki so jo v l. 1964 šteli med najatraktivnejše prireditve na svetu in jo primerjali z olimpiado in Shakespearejevim letom, je tudi švicarske planinske organizacije postavila pred pomembno nalogo, kako predstaviti planinstvo v sektorju »Šport in telesna vzgoja«. Predstavljal je naslednje teme: Šport, vir in izraz fizične vitalnosti; šport šola življenja; šport kot element družabnega povzovanja; šport kot vir in izraz veselja do življenja, radoživosti. Ta tema je vključevala vrnitev k naravi, fizične in moralne vrline, vrednost naporov, zadoščenje, ki jo nudi izjemna sposobnost, tovarištvo. To temo sta prikazala CAS in CSFA (ženski klub). Vodilne misli planinske teme so bile: Idealna gorska pokrajina; tovarištvo, pomoč; evakuacija ponesrečenca; zaščita in varstvo narave; rezervati; favna (gams, kozorog, svizec); flora; geologija; navezava (fant z dekletom) na vrhu; kočje in reševalne postaje na karti, označene s svetlobnimi točkami.

Razstava je bila urejena tako, da je obiskovalec dobil sintetičen pogled na švicarski šport in telesno vzgojo. Stalno so tudi vrteli film, ki ga je dala na razpolago zvezna gimnastična in športna šola.

PIZ BADILE je zadnje čase stopil nekam v senco, čeprav je dalj časa pomenil vzpon preko njegove severovzhodne stene vstopnico v vrste svetovnih alpinistov. Pokojni Buhl je storil enkratno dejanje, ko je to smer zmagal sam in to za weekend s kolesom (iz Innsbrucka v Švico v soboto zvečer, v nedeljo ponoči nazaj v Innsbruck). Zdaj je našel posnemovalce: Italijanski alpinist iz Lecca, kjer je doma Ricardo Cassin, Aldo Anghileri je to 1000 m visoko steno preplezal v pet in pol urah.

WATZMANN je mogočna gora nad skrivnostnim Kraljevskim jezerom (Königsee) nedaleč od bleščečega alpskega turističnega centra Berchtesgadenu. Prva sta jo preplezala Dunajčana Schück z vodnikom J. Grill-Kederbacherjem (po njem se smer še danes imenuje) l. 1881. L. 1930 so jo decembra prvič pozimi preplezali. L. 1963 je bilo od 26. decembra do novega leta, torej v petih dneh v steni 56 plezalcev in vsi so srečno izplezali. Pravcati množični zimski vzpon! Seveda —

zima je bila kot nalašč za to: malo snega, nič plazov, kamenje primrznjeno, mraz ne prehud, svetle noči, tako da je bilo plezanje možno tudi v luninem svitu, smeri ni bilo mogoče zgrešiti, ko jo je prvi prav prehodil in utrl v srenek. Poročevalci pravijo, da so bile vse naveze disciplinirane, obzirne in da so po pravici naredile nekaj reklame za množični vzpon. — To pa je vprašanje, če ima reklama tu kaj opraviti. Kaj pa, če bi namesto vsega dobrega zima postregla z vsem svojim zlim registrom?

MEDVEDOV PREMALO, ORLOV PREVEČ, tako pravijo lovci in varuhi divjadi v Alpah. Trentinskih medvedov bo kmalu zmanjkalo, baje jih je samo še četvero ali pet. Osnove medvedove eksistence v Alpah so se zožile, volkov in risov ni več. Čeprav je Italija od l. 1951 do 1960 izdala za »medvedjo škodo« 6 milijonov lir, je padlo 17 medvedov in bodo zdaj zdaj izumrli. Tudi medvedje v skupini Brenta se komaj drže. Poslednja pribežališča medveda v Evropi so Karpati, Pireneji, Skandinavija in seveda naše gore. Gustav Renker, znani planinski pisec, reporter iz prve svetovne vojne, po rodu Korošec, zdaj v Švici, je pripisal zadnjega medveda Triglavskemu pogorju, v Trento in Koritnico. Renker je v naših Julijcih mnogo plezal in se za alpinistično dogajanje v njih še zdaj zanima — kljub svojim 75 letom. V avstrijskih Alpah pa so se zadnja leta močno namnožili orli. Naredili so toliko škode, da je zdaj lov nanje odprt.

STEZE, markirane in nemarkirane, so nenedoma spet dobile svojo vrednost v Alpah. Spričo cest, žičnic, vlečnic, sedežnic in drugih potegavščin je bilo zadnja leta gibanje v gorah precej odrinjeno, športna substanca množičnega planinstva pa je s tem resno ogrožena. Prvi so začeli na to opozarjati Švicarji. V l. 1964 je bilo slišati iz več letoviških centrov, da so uredili mrežo izletniških poti, izdali prospekte, vodnike in celo značke za tiste, ki steze prehajajo. Za Švicarji je povzela Avstrija. V Feldkirchenu na Koroškem oznanjajo, da so uredili kar 60 km takih poti in jih opremili s 120 klopami. Tako je zdaj okolica Osojskega jezera in St. Vida na Glini (Ossiacher See-in St. Veit a. d. Glan) en sam sprehodni raj.

RIMLJANI so »foeditas Alpium« (grde Alpe) na več krajih zmagali z dobrimi prometnimi žilami čez prevale in sedla. Eden takih prelazov je radstättski Tauernpass, ki veže salzburško dolino Anize s 1100 m visokim Lungaom in preko tega s Koroško in Italijo. Na prelazu je nastal zimskošportni center Ober-tauern z mnogimi modernimi hoteli. Poseben ambient mu dajejo kamenite priče nekdanje rimske ceste preko tega prelaza. Pred kratkim so našli 6 rimskih milnikov na enem samem mestu, vse iz 3. st. n. e. Najdbo bodo primerno vgradili na prometnem kraju.

PIRELLI, svetovno znana znamka je prodrla tudi v smučarsko opremo — firma Pirelli je vrgla na trg gumijaste smučarske čevlje, po zunanosti elegantne, lahke, lažje od usnjenih. Ker so nepropustni, so bili nekateri v skrbeh zaradi transpiracije. Vendar uporabniki nič ne tožijo, da ta čevlji ne diha, da se noga v njem bolj znoji. Čevlji dobro sedi, posebno v peti, se nogi prilaga in je elastičen, se seveda sploh ne premoči in je izdelan tako, da dobro greje še pri -25°C . Poleg tega ni potreben nobene nege. Stane pa v Avstriji 700 šilingov, kar ni malo. Če pa pomislimo na to, da se ne premoči, bi se kar odločili.

CAF (Club Alpin Français je po številu članstva narasel na 46 000, med temi je 40 % mladine pod 25 leti. Sekcija Francoska Ekvatorialna Afrika je bila razpuščena. Obisk koč pa v istem razdobju ni porastel. V plezalni šoli CAF so našli 28 000 aktivnih dni, v alpinističnih taborih 22 000. Imeli so tudi tečaje za »tout-jeunes« (od 11 let naprej). Našli so 30 000 aktivnih dni v smučarskih tečajih in 4000 dni v smučarskih rallyjih. XIV. Mednarodni smučarski rallyj, ki ga prireja CAF in CAJ, je bil na Monte Rosa l. 1963, l. 1964 na Haute Vésudie. Redakcija najuglednejše planinske revije »La Montagne et Alpinisme« se je odločila, da bo skušala posvetiti sorazmerno enak prostor za ekspedicije, za ekstremni alpinizem, za množično planinstvo, za dokumentacijo francoskih in tujih vzponov, za znanstvene članke, smučarstvo in za kočice. Torej nekako omnibusno načelo, ki je bilo naznanjeno že z združitvijo obeh revij »La Montagne« in »Alpinisme«, v praksi pa to ne gre lahko, saj Francozi ob istem obvestilu sami pravijo, da je njegovo glasilo doseglo prvo mesto na svetu prav s članki o ekstremnih dosežkih v alpinizmu. Zanimivo je tudi, da se redakcija pritožuje

nad literarno jalovostjo smučarjev. CAF se je izrekel zoper gradnjo žičnic na Trélaporte, na Mt. Blanc du Tacul, na Aiguille du Goûter in Dome du Goûter. V Haut Dauphinée organizirajo narodni park. Znani geolog l'Abbé Bordet, o katerem smo pred leti poročali, je vodil dolgotrajno geološko ekspedicijo v območju Annapurne.

In končno med drobtinami s skupščine CAF še to, da je CAF v finančnih težavah: Okrepili so sekretariat, tare jih povišanje cen za tisk in vse druge stvari, tudi zavarovalnina, članarina pa kljub večjemu številu članstva podražitev ne pokriva, ker gre pri porastu članstva večji del za znižano mladinsko članarino.

Pravijo, da se CAF vedno bolj razvija v »klub za usluge«, servisni klub. Manjka mu sredstev, da bi izpolnjeval delovni program, kakršnega ima za vso republiko in po sekcijah.

ANGLEŠKA SMER v Aiguille de Blaitière je postala neprehodna zaradi velikih podorov. Amerikanec J. Harlin, ki že nekaj sezon pleza v Alpah težke smeri, in Pierre Mazeaud sta v zapadni steni Aig. de Blaitière preplezala junija 1964 novo smer, levo od angleške. Ogromen podor so v l. 1964 zabeležili tudi v La Meije, z vrha južne strani vse do zavetišča Chatelleret. Podor je v celoti spremenil profil škrbine Zsigmondy, okoliščine v južni steni so zdaj precej drugačne. Kraljeve oblasti so za l. 1964 odsvetovala plezalcem tudi prečenje la Meije.

AIGUILLE DE VANOISE v masivu Vanoise ima od junija 1964 v severni steni ekstremno težko smer, ki sta jo potegnili vodnika André Bertrand in René Desmaison. Ima več mest VI +, A₁ in je visoka 400 m. V Mont Aiguille sta v 18 urah izvršila prvenstveni vzpon J. P. Paris in Y. Seigneur. Ta vzpon v se-

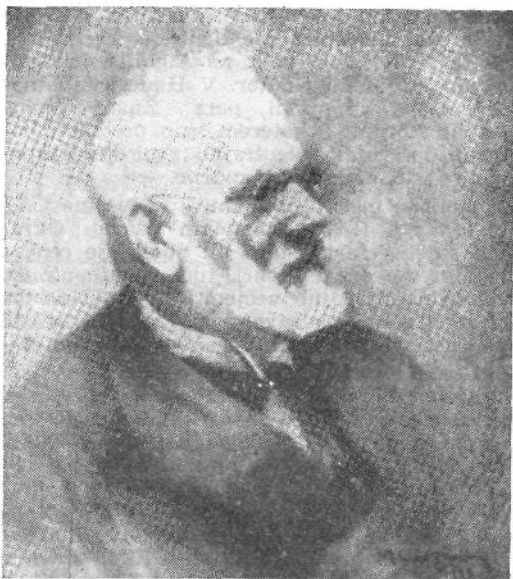
TOM G. LONGSTAFF O JULIJSKIH ALPAH

Dr. Julius Kugy, pesnik teh južnoalpinskih lepotcev in lepotic, je posvetil Triglavu edinstveno knjigo »Fünf Jahrhunderte Triglav« v času, ko je s svojimi zavarovanimi potmi Triglav že postal »lahka modna gora«. Kljub temu, pravi Kugy, je ostal baje-sloven, mračen, skrivnosten, kakor nekoč. Ni samo lep, velik in ponosen vrh, Triglav je čarobno kraljestvo lepote in čudes, še več, prestol bogov, svetel simbol, za slovenski narod sveta gora. Vse, kar je narod v svoji domišljiji pripisal tej gori, je kakor skrivnostna muzija, ki tiho prepaja njene sive stene in sončne boke, zdaj kot nežna melodija z zvenečimi dolgimi akordi zdaj kot skrivnosten glas zvona, ki odmeva v temnih breznihih.

Zahvalim se ti za vse, kar si in kar si mi bil, zahvalim se ti za to, da lahko pripovedujem o tebi,« zaključuje Kugy svoj slavonspev Triglavu. »Klanjam se pred tvojo silo in sijajem, pred tvojim vzvišenim veličastvom. Pozdravlja te moje življenje, moja ljubezen, tebi in tvojemu kraljestvu, od začetka do konca, vroča in zvesto privržena, mogočni, staroslavni vladar in kraj Triglav.«

Kaj je nagnilo lepodušnega Kugyja k tako patetičnemu izrazu občudovanja in čustvene navezanosti na kralja Julijceva, ki jim je posvetil vse svoje alpinistično življenje? Morda je del odgovora v pismu dr. Toma G. Longstaffa iz Londona, ki ga je Kugy objavil v isti knjigi. Težko bi našli boljšega.

Takole pravi Longstaff, alpinist svetovnih dimenzij:

Dr. Julius Kugy 1943

verni steni Mt. Aiguille je, tako pravita plezalca, zadnja velika smer v tej gori v skupini Vercors. Ista dva plezalca poročata tudi o klasični smeri v Paroi de Glandasse, večji del preplezljivi brez umetelnih sredstev.

PIZ PALŮ v skupini Bernina, nekoč bolj slovita gora, je v l. 1964 zabeležila prvi in drugi zimski vzpon v severni steni po takomenovanem grebenu Bumiller. Plezali so Nava, Pizzacolo, Taldo, Calegari in Perejo v februarju 1964. Avstrijci Dreschler, Holzer in Lärcher sta ponovila Ertl — Schmidovo smer

v Ortlerju, prav tako pozimi, Avstrijci so tudi izvedli prvi, drugi in tretji vzpon preko severne stene Gran Zebbru.

GROSSGLOCKNERJEVO severno - zahodno steno sta pred desetletji preplezala Wetzembach in Wien, znamenita naveza. Zdaj je bila ta smer preplezana tudi pozimi, 2. do 4. febr. 1964, uspeh je v ledenem mrazu z dvema bivakoma zabeležila avstrijska naveza Nagy-Thaler.

Zimski vzponi preko slovitih klasičnih in najtežjih smeri izpred vojne so zdaj na dnevnem redu: Rebitscheva direktna smer v severni steni Lalidererspitze v Karwendlu, znamenita poč prav tam, zapadni steber v Totenkirchlu, vzhodni greben v Fleischbanku, vse te smeri so bile ponovno preplezane pozimi 1963—1964. Drugače je z vzhodno steno Watzmanna, ki je od l. 1930 do l. 1960 zabeležila 20 vzponov. Zato pa jo je v pretekli zimi na en sam zimski dan preplezalo 60 plezalcev. Tudi severna stena Dachla je bila v pretekli zimi večkrat preplezana, gostje so bili seveda Avstrijci, ki jim je Gesäuse pravi plezalni vrtec, ne ravno daleč od Dunaja.

DR. TOM LONGSTAFF, najstarejši himalajec na svetu, pravi doyen himalajizma, je 26. junija 1964 v starosti 89 let umrl. L. 1900 je stopil v Alpine Club. L. 1904 je potoval na Kavkaz, kjer je brez vodnika dosegel več prvenstvenih vzponov. L. 1905 je z vodnikom Alexisom in Henryjem Brocherelom odšel v Himalajo, premagal mnoge prelaze in prodril v »notranje svetišče« Nanda Devi. Pri vzponu na Nanda Kot je prišel do višine 6300 m. L. 1907 je predlagal, da bi za 50-letnico Alpine Cluba poskusili priti na Everest. Politične težave so to preprečile. Isto leto je prišel na 7120 m visoki Trisul, prvi doseženi

Vprašujete me, kakšen vtis so name naredili Julijci. Ni mi lahko odgovoriti. Res pa je, da so Julijci, potem ko sem štirideset let oboževal gorski svet — ostali cilj mojega hrepenenja. Bolj kot katerokoli drugo alpsko skupino si želim obiskati nje, bolj jih želim spet videti kakor ledeni Kavkaz, Himalajo, gore v Kanadi in na Alaski, bolj kot nepopisno nežno žolto zahajajoč sončno luč na fantastičnih vrhovih Arktike.

Mislím, da sem na Julijce navezan zaradi njihove čudno skrivnostne posebnosti. Kdo bi spravil v sklad odprto, miru polno južno stran Prisojnika nad Trento z nagrbnčeno divjino njegovih severnih sten? Kdo pogled, ki te iznenadi brez vsakega prehoda na Slemenu? In še drugo presenetljivo nasprotje: izvir Soče — spet v Trenti — in izvir Save v boku Javlovca nad zatrepom Planice, tako sta v osnovi različna, da ne bi mogli sklepati, kako sta si blizu. Ali je še kje v Alpah, tudi v Julijskih, kar bi se moglo primerjati tajinstvenemu čaru Martuljka?

Dvakrat sem prenočil pod pečino Za Akom in se počutil, enak puščavniku, dobro skrit in daleč od sveta. Nič se ne čudim, če je Triglav, ki nad vsem kraljuje, ozalšan z bajkami in pravljicami kakor noben drug alpski vrh, pravi brat Olimpu. Čeprav zdaj v tehničnem oziru ne šteje več, je vzpon po grebenu še vedno veliko doživetje. Razgled, ki sem ga zajel s Triglava po slovenski deželi, po Krasu, Benečiji in Jadranu je bil prav tako lep kot s Cima di Mercantour in še čarobnejši v svoji učinkovitosti. Noben smrtnik ne bi mogel prav preceniti tak večer, kakršnega sem tam gori užil!

sedemtiisoč v zgodovini himalaizma. Spremljala sta ga brata Brocherel. 6000 čevljev so zmogli v enem dnevu in to od zadnjega tabora do vrha! Kasneje se je obrnil v Karakorum, prvi prekoračil prelaz Salto in ledenik Siačen ter mnogo kartiral. L. 1910 je delal vzpone v Britanski Columbiji. L. 1921 je sodeloval pri pripravi za prvo ekspedicijo na Everest, tiste v l. 1922 se je udeležil. Nato je bil v dveh ekspedicijah na Spitsberge, v treh na Grönlandijo in še v eni v Garhval-Himalajo. Bil je visok funkcionar v kraljevi geografski službi in bil za to večkrat odlikovan. L. 1947—1949 je bil predsednik AC, čast, ki »se primerja imenovanju za lorda ali izvolitvi za premier — ministra«. Knjiga »This my voyage« je njegova alpinistična biografija, ki se lahko primerja kvečjemu s Conwayem ali Freshfieldom.

Po postavi ni bil velik, pa dobro razvit. Zunanost ni kazala energij, ki so bile potrebne za tako življenje.

Bil je svetovno znan ljubitelj in oboževalec naših Julijcev. Njegove besede o Triglavu in njegovem kraljestvu so šle po vsem svetu tudi s Kugyjevo knjigo »Petsto let Triglava« in jih radi citiramo. Kaj bi jih tudi ne, saj je Longstaff od blizu poznal gore vseh kontinentov. Na Nanda Devi se bo njegovo ime ohranilo za vse čase, v geografskem pojmu »Longstaff Col«. Na Triglavu je bil l. 1957. Njegove vtise prinašamo pod črto (137—139).

DOLOMITI so v lanskim »lahkim« zimi imeli tudi pogoste plezalske obiske: Prvo zimsko smer so zabeležili celo v Campanile Basso v Brenti in sicer v Grafferjevi smeri, preplezali so jo Mastellaro, Mazzenga in Ribaldone iz Padove. V Catinaccio, Cima Sud dei Mugoni so pozimi zmogli jugovzhodno poč Anghileri, Burini in Cattaneo, eno najtežjih dolomitskih smeri v južnem stebri.

Dr. T. G. Longstaff l. 1964

Marmolade sta preplezala 12. in 13. jan. 1964. Hog in Malsiner. Bivakirala sta pri vstopu, največje težave sta imela z znanim zagvozdanim blokom. Jugovzhodni greben Torre Trieste so uspešno pozimi 1964 načeli štirje mladi plezalci iz Cassinove domačije, sami 17 do 18 letni fantje: Anghileri, Arcelli, Cattaneo, Negri. Carlessova smer v Torre Trieste pa je doživela svoj drugi zimski vzpon.

PILASTRO DA ROZES ima mogočno jugovzhodno steno, v kateri je zelo znana smer Constantini-Apollonio. L. 1963 so v tem ostenju cortinske »veverice« desno od Constantinijeve smeri naredile novo smer in jo imenovala po papežu Pavlu VI. 5. do 7. januarja sta to smer ponovila mladinka Anghileri in Ferrario, oba iz Lecca. Stena je visoka 550 m, v smeri so pustili 350 klinov, primer-

In še eno presenečenje te gorske krajine: Če sestopaš s Triglavske koče na Velo polje, stopaš po tipično tibetanski pustinji. Mogočno vzbočene pečine in izobljene vrtače spominjajo na gola rebra pokrajine na Mesecu: Nobenega drevesa komaj kako rastlinje — nikjer življenja! Nato na Hribarice in spet navzdol k Jezerom, pa si lahko domišljaš, da si nekje v Rocky Mountains v Kanadi. Pustinja, a vendar čudovito lepa; valoviti apneničasti svet je porasel z redkim burjem. Kdo bi pričakoval košček Zapadne Amerike tu v Evropi?

Ves naslednji dan skoraj nisem verjel očem, ko sem gledal s Tičarice proti zapadu. Sledil je grandiozni sestop čez Komarčo, preko stene, iz katere bruha izvir Savice in dere v hudo-urniku vse tja do Bohinjskega jezera. Ne morem pojasniti, zakaj je to jezero name naredilo tak vtis. Ali so to skrite vode Triglava, ki se končno tu le pokažejo?

Naj že bo, da je čar Triglava deloma v njegovi sorazmerno skromni razčlenjenosti, kar vzbuja neutemeljeno misel, da boš vse skrivnosti njegovega sveta do kraja spregledal. Pa to je varljiv sklep. Toda pravi užitek je, v tako zapletenem in težkem gorskem sestavu, v takem blodnjaku izgubiti se, užitek je tu uiti samemu sebi in biti prost.

Drevesa, rože, skale in sneg, vse razkazuje nekaj novega, kar ni moč razjasniti, novo razodetje lepote. V primeri s tem so Dolomiti enostavni. Triglav vlada nad sanjskim svetom, zmagovalec nad časom, poln neslutnih skritih kotov in nepričakovanih prizorov, ki jih oblikujejo tvorbe skalovja in pečin, prizorov, ki se komaj zde resnični.

Res je, ni ga gorstva, ki bi bilo temu enako!

jajo jo direktissimi Brandler-Hasse v severni steni Velike Cine.

V Zapadni Cini so poskusili pozimi ponoviti smer Cortincev, pa se je poskus tragično končal. Poljaka R. Redzivskega je rešila reševalna ekipa šele po treh dneh. Helikopter alpinske brigade iz Bolzana ga je poiskal v steni, 70 m pod vrhom in se pri pristanku oprl samo na eno »nogo«. Drugo ponovitev pa je doživela direktna smer v severni steni Velike Cine, izvršila sta jo znana Bonafede in Menegus. In še v Cimi Una: V severni steni obstoji smer »Mladost«, ki sta jo naredila Steger in Wiesinger. 4. do 6. februarja 1964 so jo prvič ponovili pozimi Hilber, Renzler in Steger.

UŽBA še vedno pridobiva na ugledu in popularnosti. V 1. 1963 je V. Jakovin s tovariši prvi preplezal jugozapadno steno južnega vrha v 12 dneh. Porabili so 150 svedrovcev in 350 normalnih klinov. Rusi so plezali tu tudi s Francozi v mešanih navezah (Baudry iz Pariza in Cretin iz Grenobla).

NEPALSKA GEOLOŠKA ZGODOVINA kmalu ne bo več skrivnost, pravijo Francozi, potem ko je njihov himalajski geolog l'Abbé Bordet izdal o tem knjigo po raziskovanju, ki ga je opravila geološka ekspedicija FFM (Fédération Française de la Montagne). Delala je v dolini Kali Gandaki, poleg Bordeta so bili na delu še l'Abbé Mouterde, Krumenacher in Rémy, sirdar pa je bil Lobsang, brat sirdarja Wangdhija. Njegovi dosežki so važni za stratigrafijo Takhola in vsega Nepala.

DORDJE LAKEA (6998 m) je gora v masivu Ganěš Himala, ki ji je pred 30 leti skušal stopiti na teme Tilman, pa brez uspeha. L. 1964 so Angleži spet poskusili s švicarskimi vodniki, med katerimi je bil tudi M. Darbellay, pa niso uspeli. Zavrnili jih je težaven greben v višini 6300 m in slabo vreme.

ŠIŠA PANGMA (8013 m) je torej res padel v naročje kitajski ekspediciji 10 mož, med katerimi jih je bilo osem l. 1960 na Mt. Everestu. Vodil jih je Hšiu-King, člani so bili Čang-Kuin-ian, Vang-fu-čou, Vu-Čong-ju, Čen-san, Čeng-Tien-biang, Sodnam Doje, Migmar Trash, Doje, Jontan. Bazo so imeli v višini 5000 m, ostale tabore pa na 5300 m, 5800, 6300, 6900, 7500 in 1. maja so postavili tabor na višini 7700 m. Od tu je vseh deset Kitajcev doseglo vrh v 4 urah. Pekinška agencija ni javila nobenih podrobnosti. Zdi se, da posebnih težav Kitajci niso imeli.

UPPER YOSEMITE FALL ima slovito vzhodno steno, 21.—23. junija sta jo preplezala Mr. Cracken in Royal Robbins in porabila 235 klinov. Bek, Kor in Roper pa so 18. do 20. maja 1963 preplezali zapadni greben El Capitana, ki smo ga kot torišče ameriških ekstremistov že nekajkrat omenili.

JUŽNO STENO FOU je opisal John Harlin in opis opremil z nenavadno uspešnimi posnetki plezalskih prizorov v steni, nedvomno višek dinamične fotografije s tovrstno tematiko. Dolomite primerja z Yosémite in začinja z ugotovitvijo, da je masiv Mt. Blanca glede direktissim v zamudi, ker terja od avtorjev direktissim skrajno sposobnost v kopni skali, v snegu, ledu, v tehničnem in prostem plezanju. Južna stena Nore gore je od l. 1952 mikala najboljše naveze, vendar s številnimi lesenimi zagodbami niso prišli dalj od dveh raztezajev v poševni poči, ki veže steno. Pa to niti ni bila prava smer za direktissimo. L. 1961 sta Gary Hemming in Harlin prvič slišala govoriti o Fouju. Ko sta bila onadva v Requinu, sta se Payot in Martinetti dajala s steno Fouja. Amerikanka sta se odločila, da se je bosta lotila. Ko sta jo preštudirala, sta si bila na jasnem, da bo direktna v njej težja od katere koli smeri v Mt. Blancu, težja od Drujev in Capucina. Vzpodbujale so ju izkušnje iz ekstremne plezarije v Yosémite in tamkajšnje umetelne tehnike z najnovejšimi ameriškimi klini iz kromiranega molibdena. Prvi poskus v steni je Harlin naredil v družbi s Konradom Kirchom, pa sta odnehala še pred vstopom zaradi snežne mečave in plazov.

Naslednji dan sta bila na vrsti Hemming in Stewart Fulton, pa je spet zmagalo slabo vreme. Nekaj dni nato je Harlin mislil vstopiti s Frostom, ki se je vrnil iz Himalaje naravnost na mednarodno srečanje ENSA in je velik tehnik à la Yosémite. Še prej je s Fultonom poskusil priti po drugi smeri in sta komaj ušla plazovom, toči in vsemu registru elementarnih sil, s katerimi se je »Norec« branil pred vsiljivci. Po tem poskusu so poskusili Hemming, Fulton, Frost in Harlin ponovno, opremljeni z vsem asortimentom ameriških specialnih klinov, ki se prilagajajo skali in njenim razčlenitvam. Izbili zlahka dobe prvotno obliko, so odporni in se lahko uporabljajo do 200-krat, tanki kot britvica so še za rabo. Neverjetno, ampak tako nam poroča Harlin. Prvi je plezal Frost in bil kmalu v takem previsu, da je vrv kmalu visela 10 m od stene. V poševni poči so bivakirali v stremenih, ujel jih je dež in zjutraj so zatrobili k umiku, pustili pritrjene vrvi in nekaj opreme za prihodnji poskus. Tudi naslednji poizkus je šel dobesedno po atmosferski vodi, čeprav so hitro napredovali po fiksnih vrveh s Prusikovimi zankami. Končno je nastopil dan zmagovitega poskusa, ki se ga je do nenevarnega mesta udeležila tudi Mara, Harlinova žena. Pri tem poizkusu je Frost uporabil najmanjši ameriški klin, komaj 2 cm dolg, sicer pa je imel na razpologo celo »industrijo« železja, s katero je premagal nekaj ključnih mest in prišel do dobrega bivaka pod črnim previsom. Fulton je tedaj preplezal po Harlinovem mnenju najtežje akrobatsko mesto v Zapadnih Alpah. V bivaku jih je dobil dež, zasula jih je toča in preizkušala »nevihta vsega poletja«. Naslednji dan so jih še čakale težave, štirje

previsi VI +, vendar so fotografirali tudi v najtežjih položajih in sicer srednji plezalec, ker je prvi spremljal vrh s Prusikovimi zankami. Dve mesti V sta jim nudili prosto plezanje, kakršnega niso doživeli še nikjer drugod. Ko so plezali proti vrhu, so jih zavile megle, ki so se držale temena Nore gore. »Spreminjali so se kakor življenje, kakor da se norčujejo iz Norca«.

Če pravi Harlin, da ima južna stena Fouja najtežjo smer v Zapadnih Alpah, bo težko najti koga, ki bi mu oporekal. V zadnjih petih letih si je Harlin v tem delu Alp pridobil nesporno avtoriteto.

VISOKO ŠOLO SESTOGRADOV imenuje George Livanos svoja doživetja v Dolomitih, t. j. »Ameriki plezalcev, temu eldoradu šeste stopnje«, ki ga je odkril l. 1951, ko je prvič prišel v koč Vazzoler. Naj povzamemo, kaj pravi: Dvanajst let potem sem prevzel od predsednika Daviesa nalogo, da tu vodim tečaj v najtežjih smereh, da vodim druge. Dobro se mi je zdelo, obenem pa skrbelo, saj sem doslej odgovarjal le zase, vodil le sebe. Priskrbel sem si dva najboljša italijanska vodnika, kar jih je zdaj, Bepija de Francesch in Marcella Bonafede. Prvega smo krstili za »Bika«, zaradi njegove moči in neverjetne odpornosti, drugi pa je upanje italijanskega alpinizma, pravi antipod de Francescha, vendar imata eno skupno lastnost: izjemno sposobnost za plezanje, osebnost. »Bil sem, direktor tečaja,« pravi, »pa mi je bilo ob tem naslovu nerodno.« Plezali so s tečajniki smer Andrich-Tissi v Torre Venezia, Carlessa v Torre Trieste, Valgrande, Solda v Babele, Da Roita v la Busazza, Rattijevo smer v Cima Su Alto, Philippovo zajedo in se končno znašli pred Cima de Gasperi, na katero je že dalj časa mislil zaradi njene klasičnosti in višine (750 m). Toliko gostov naenkrat v tej steni še ni bilo. Vstop je nesoliden, kršljiv, moker, sem in tja snegovi. Šele opoldne so se spogledali s pravo steno, ki se Livanosu zdi podobna velikanskim antičnim razvalinam, nagnjenim nadnje. Plezalski entuziazem mu je kar kopnel, posebno ko je v daljavi videl megle, on, eden od »veteranov Civette« ve, kaj pomenijo. Livanos predlaga bivak, »Bik« pa kot jurišant in »bobneči ogenj« vstopa kot buldozer (s takimi epiteti obklada Livanos de Francescha) in v kratkem preko dveh previsov doseže 100 m višine. Veteran iz Civette pa je slutil prav. Neurje jih je prisililo k bivaku, ki je bil pravi »festival slabega vremena,« son et lumière (grom in blisk), fontane i. dr., borili so se z njim kot »črnci v predoru«, jutranji svit pa jih je našel v podobi pravcati brodolomcev. Šklepetali so z zobmi sredi razmetanega skladišča opreme, preko katere je pljuskalo vso noč. Strategija umika je bila edino pametna in ne ravno lahka, saj je bilo treba spraviti 150 m navzdol šest premražencev in to pod kanonado kamenja, ki je sekal z vrha stene v njihovo smer. 297 takih projektilov je Livanos naštel pred nosom, če mu lahko ver-

jamemo, če pa jih nekaj prištejemo gaskonjskemu ali galskemu pretiravanju, jih še vedno ostane dovolj za dramatično napetost umika. Povrh je bila zraven še Livanosova žena, Sonja. — Kdor se je kdaj spuščal z vrhovo v neurju, bo razumel, kako gre to preko Civettinih previsov, Livanos pa zna to nazorno, plastično pripovedovati in v nobeni vrsti ne manjka tistega »esprita«, ki plezalskemu početju jemlje nimbus izjemnega, prečloveškega naprežanja. Če na koncu imenuje vse to heroizem, zveni to tako, da natančno veš, saj to ni heroizem. In končno »bouquet«, ki so ga dobili že blizu koč Vazzoler: noro nevihto s snegom, drsne drni, nato grmičevje, ki jim premaka hlače — povrh še čestitke v Vazzolerju. Čestitati pa je treba le Bepiju de Franceschu, pravi Livanos.

TONI KINSHOFER se je konec oktobra 1964 smrtno ponesrečil v plezalnem vrtu (Bockgrat v Falkenwandu blizu Baden — Badna), v lahkem svetu, nekako tako kakor Comici, Wellenkamp in prvi samohodec direktne v Veliki Cini. Devet jih je bilo v pečevju III—IV, plezali so po dežju, sami dobri plezalci. Kinshofer je zdrsnil, plezalca za njim je vrv ušla, najbrž je bil prav tako premalo pozoren kot Kinshofer, in ko jo je povzel, je bilo že prepozno. Kinshofer, po poklicu mizar, ki je plezal, kakor da bi se igral, kakor da bi bil brez teže, je zdrsnil preko stene v smrt. V omedlevici so ga pripeljali v bolnišnico, rešiti ga niso več mogli, čeprav je bila akcija izvedena, da hitreje ni mogla biti. Še prejšnji večer so mu izkazali vso čast kot udeležencu v Herrligkofferjevi ekspediciji. Star je bil 30 let in je spadal že več let v prvi razred nemških alpinistov. Jörg Löhne ga je štel za najboljšega moža z Nanga Parbata 1962 (ekspedicija Diamir). Največ je plezal z Anderlom Mannhardtom, med drugimi Bonattijev steber v Petit Dru, v zimi 1960/61 od 6. do 12. marca je bil vodilni mož v zimskem vzponu preko severne stene Eigerja (Kinshofer — Mannhardt — Almburger — Hiebeler). L. 1961 je bil s Herrligkofferjem v Nanga Parbatu. Ko so rešili problem Diamirja, je bivakiral z Lehnerjem in Löwom v višini 7150 m pod škrbino Bazin. L. 1962 je bil z Mannhardtom in Lövom na vrhu Nanga Parbata. Naslednji dan je pod Bazinom zdrsnil Löw in umrl Kinshoferju v rokah. Sam je nato sestopal ponoči do tabora IV in takoj nato še do tabora III, 56 ur na nogah, gotovo dejanje, ki spada k največjim podvigom v zgodovini himalaistike, blizu Buhla. L. 1963 je bil Kinshofer v pobočju Rupal v območju Nanga Parbata. Brez prstov na nogah!

Z AVTOM IN SMUČMI V ALPE se glase naslovi najnovejših vodnikov v raznih jezikih. Ta moderna vodniška literatura obravnava najlepše smučarske predele v Nemčiji, Švici, Avstriji, Italiji in Franciji. Vse je seveda bogato ilustrirano, opremljeno s seznami žičnic, hotelov itd.

ELBSANDSTEIN je zanimivo pečevje ob Labi, imeniten plezalski vrtec za plezalce Vzhodne Nemčije. Bil je dolgo časa skrit, v srednjem veku skrivališče roparskih vitezov, ki so plenili trgovske karavane, ki so hodile iz Češke v Nemčijo. L. 1864 je Elbsandstein stopil v alpinistično zgodovino, ko so preplezali Falkenstein. Smer so ponovili l. 1868 in 1875 in jo imenovali »telovadno« (Turnerweg). Največ je plezalski vrtec pomenil za plezalce iz Dresdena. Tu so se učili od l. 1890 do l. 1910 Oskar Schuster, Friedrich Meurer in H. Sattler, ki so naredili mnoge prvenstvene vzpone v Kavkazu, Alphah in na Norveškem, in vrsta drugih, ki so si naredili ime med obema vojnama. Po vojni je tu začel plezati Dietrich Hasse, eden od štirih avtorjev »direttissime« v Cini.

SUPERDIRETTISIME žal niso samo izraz časa, ampak tudi jezikovne »integracije«, ki se kaže v izvozu in uvozu novih pojmov, ki gredo preko vseh lokalističnih, lokalno patriotskih, nacionalnih in državnih meja. Kakor supermarket si je tudi »superdirtissima« priborila svoj prostor na soncu, če je to prav ali ne za tistega, ki je zaverovan v stare idilne čase in njihove tradicije. Nič ne pomaga očitati, da je izraz tipičen za »južnjake«, ki ne zmorejo brez primitivnih pretiravanj in ki s tem samo dokazujejo revščino svojega besednega fonda. Če to očitajo Nemci Italijanom, je to izjemen, a razumljiv izbruh romantičnih apetitov, ki pa imajo svoje razloge v sodobni antagoniji v gorah. Ta je kljub neokozmopolitizmu v gorah še vedno živa.

NORVEŽANI so bili po dolgi pavzi spet v Hindukušu, kjer so pred poldrugim desetletjem zabeležili upoštevanja vreden uspeh na Tirič-Miru. L. 1964 jih je kakor takrat vodil Arne Naess, člani ekspedicije pa so bili Vigerust in Opdal, uspešna plezalca v zadnjih letih, Høibakk in dr. Kjell Fris-Baastad. To pot so si za cilj izbrali vzhodni vrh Tirič-Mira (7692 m).

AIGUILLE DU GÉANT ima zanimivo zgodovino. L. 1821 je slavní angleški astronom John Herschel kot drugi stal na zermattskem Breithornu in imel Aiguille du Géant za Monte Rosso. Anglež George Gade je bil prvi angleški turist, ki je iz Val Tournanche preko Théodula prišel v Zermatt (l. 1800). Vse naokrog je videl večni led in sneg, veliko neznanke, vabljivo in vzvišeno obenem, morda tudi avanturizem in romantiko: duha nastajajočega alpinizma. 30 let kasneje je na sedlu Théodul J. P. Meynet zgradil zavetišče in ga imenoval »Hotel Bouquetin« (Hotel Kozorog). Postalo je izhodišče za psevdo-Monte Rosso (1851). Bil je čas prvih vzponov na vrhove Alp, nekaj podobnega kakor za Himalajo od l. 1950–1960. 14. julija 1865 je bilo to desetleje končano z Whymperjevim vzponom na Maternhornom in prav letos bomo obhajili 100-letnico te »zmage in poraza« v

Alpah, vendar neosvojenih vrhov je bila še cela vrsta, še za 20 let in več. V osemdesetih letih je T. G. Bornet, predsednik AC dejal članom svojega kluba: »V Alphah, ki so naravni dom našega kluba, je padel zadnji velik vrh Dent du Géant«. Ta vrh je zamikal Mummeryja in vodnika Aleksandra Burgenerja l. 1880. Dva poskusa pa sta propadla že l. 1871 in l. 1875, nato še en italijanski l. 1876. Giuseppe de Filippis je prišel na idejo, da bi z grebena Rochefort na jugovzhodni strani z raketo izstrelili 100 m dolgo vrv preko grebena na severozapadno stran in po tej speljali pot na vrh. Idejo, vredno Julesa Verna, je uresničil Bertinetti l. 1878. Bilo je treba mnogo naporov, pa tudi mnogo denarja, 12 nosačev, 2 muli itd. Pomagali so domačini in angleški lord Wentworth, lafeta z raketo je končno prispela na strelno linijo, vendar 400 m dolga vrv ni šla in ni šla preko grebena, tudi pri tretjem strelu ne, ko je šlo za las. Nenaden sunek vetra čez greben je vrv pognal spet na južno stran. Filipisova ideja je bila pozabljena ali vsaj njegova strelna naprava za vrv.

Mummery je l. 1880 dosegel Grand Chamois. Tudi on je za Dent du Géant zapisal: »absolutely inaccessible by fair means«. Sledi še poskus obeh Knublov, vendar trofeja pripade J. J. Maquinazu iz Val Tournanche, hladnokrvnemu drznemu vodniku, plezalcu prvega reda. 18. julija 1882 sta začela z vzponom, on in Alessandro Sella, 29. julija sta ga imela za seboj, ne brez pomočnikov, saj je bilo treba vrvi, klinov, lestev in brašna. Pomagali so Daniele in Battista Maquignaz, nečakinja in sin Jeane Josepha, Corradino in Alfonso Sella, Alesandrova brata in nečak Gaudenzio Sella, torej dve družini, ki jih je združil »en zob« za skupen cilj. A najtežje je pri vzponu opravil Jean Joseph Maquignaz, ki je malo pod vrhom zaklical: »Viva l'Italia!«, kar ni najmanj značilno za odmeve risorgimenta v alpskem svetu. Stali so na jugozahodnem vrhu (4009 m), na pravi vrh se niso upali, ker je bila ura že preko poldne. Zasadili so italijansko trikoloro, likof pa je bil v Courmayeuru, kjer so vzpon slavili kot častno zadevo Italije. Tri dni nato je Maquignaz peljal na vrh dva italijanska oficirja, nekaj dni kasneje pa še Trombetta. CAJ je Maquignaza vključil v trovezdje z obema Carreloma. Znan je s prilastkom »Le fameux« (Slavni). S svojim nacionalizmom, ki ga težko opredeljujemo kot patriotizem, je v bistvu drugačen, kot so znameniti švicarski vodniki.

22 dni po Maquignazu so bili na Dent du Géantu Angleži, ki jim je pripadlo največ delo v desetletjih odkrivanja Alp. Angleški alpinist W. W. Graham z vodnikom Alphonseom Payot in Augustom Cupelinom iz Chamonixa je bil 20. avgusta 1882 na tem dolgoletnem »kriteriju« pionirskega alpinizma. Graham si je izbral težjo pot kot Maquignaz, sledil je italijanskim poskusom iz l. 1875. Zanimivo je, da se danes Grahamove variante ne ponavljajo. Zdaj je nastalo vpra-

šanje, kdo je bil prvi na vrhu, saj je Graham stopil na škrbino, ki je za 4 m višja od one, na kateri je obrnil Maquignaz. Alpine Journal XI/1882 str. 425 je začel polemiko, ki je marsikaj zmešala, vendar danes vsi prisojajo prvenstvo Maguignazu, ki je utrl pot do vrha najprej sebi, nato svojim pomočnikom in ki si je zapisal v vodniško knjižico še 2. in 3. vzpon. 4. julija 1883 je z vodnikom H. in L. Lanierom bil na vrhu Aig. du Géant J. W. Hartley. Istočasno sta brata Cupelin vodila na vrh Angležinjo F. Main, ki si je vpisala 6. vzpon na ta imenitni vršak. Še v istem poletju je bil izvršen tudi 7. in 8. vzpon.

Prvi nemški opis v DuÖAV je napisal l. 1893 Gustav Becker. Ob koncu pravi s Schopenhauerjem: »Truditi se in se boriti s težavami, je človeku taka potreba, kakor mora krt riti — premagovati ovire je polni užitek bivanja — boj z njimi in zmaga nad njimi osrečuje.« Kmalu nato (18. avg. 1892) je bil Mummery s prijatelji na Aiguille du Grépon brez vodnika in je s tem odprl dobo alpinizma brez vodništva. Tik za njim je bil l. 1892 na vrhu Aig. du Géant Ludwig Purtscheller sam, v resnici veliko dejanje za tisti čas! Peterka, ki piše to zgodovino Aig. du Géant, pravi o Purtschellerju: »Morda prvi samohodec in prvi brez vodnika na vrhu Aiguille du Géant.« Ta pristavek je toliko bolj čuden, ko je ravno Purtscheller v svojih opisih razglašal našega Staniča (v nemški literaturi še danes vselej samo — Stanig) kot prvega samohodca in prvega alpinista brez vodnika. V Aiguille du Géant se je smrtno ponesrečil l. 1895 slavní Emile Rey. Skoraj istočasno, ko je po bleščeči alpski karieri segel po Nanga Parbatu, je zasul plaz še Mummeryja. Aiguille du Géant je še dolgo nato ostal modna gora, »lev med iglami (aiguilles)«, ovesen z vrvmi na mestih, ki jih je na ta način premagal legendarni vodnik Maquignaz. Samo o Mt. Blancu in Matterhornu se je toliko pisalo kot o Aig. du Géant. Pa govorilo še več! Predvsem to, da je ta skalnati zob ves v vrveh in železju, da je to telovadba po vrvi, ne pa hoja, da je prava »akrobatika«, da je to razvrednotenje gorniških idealov. To so govorili tisti, ki so goro prav s temi pripomočki zmogli. Le zakaj se niso pri prvem umetelnem stopu ali pri prvem klinu obrnili, kakor je to storil Mummery, ki na to goro ni mogel ali ni hotel stopiti — brez takih pripomočkov? Ali ni v tem zabavljanju čez razmere v Aig. du Géant nekaj strašno nelogičnega, posebno če to govoré ljudje, ki se vzpenjajo na stotine drugih vrhov z najrazličnejšimi tehničnimi pripomočki?

Ob fin de stèclu sta Italijana Allegro in Dayné prišla na Aiguille du Géant pozimi (12. apr. 1900), isto poletje pa so Avstrijci gori izkazali čast in ji stopili na teme, ne da bi uporabili en sam tehničen pripomoček. Bili so Pfannl, Maischberger in Zimmer, zadnji nam dobro znan po eni od najbolj uhojenih plezalskih potov v severni steni triglavski.

Z vsem tem seveda alpinistična zgodovina Géanta ni končana, kaj bi se moralo napisati o slavní južni steni, v kateri so se dajale najboljše italijanske in francoske naveze! L. 1956 sta E. Frachey in Lonsa izvedla 12. ponovitev smeri, ki sta jo izbojevala znamenita turinska vodnika A. Ottoz in Sergio Viotto l. 1950 in pri tem porabila 66 klinov za 120 m visoko slabo razčlenjeno steno pod vrhom. Dvakrat je bil v njej Rébuffat, sicer pa je niso mnogo ponavljali. Zadnja leta pa je stena skoraj iz mode.

REŠEVANJE IZ ZRAKA je možno v stenah z naklonino 75°. Poskuse dela major Fritz Berger (Gebirgs — Heeresfliegerstaffel VIII) od Bundeswehra s helikopterjem Sikorski tipa 58, ki tehta 4200 kg in ima 1535 PS, doseže brzino 150 km in lahko rešuje še v višini 3500 m. Na levi strani krova ima vreteno s 30 m dolgo vrvjo. V 40 minutah je ta heli v kateremkoli delu nemškega alpskega prostora. Rotor helikopterja s premerom 16 m se približa steni tudi na 2 m! Majhna nerodnost in že je po aparatu, ki stane 1,6 milij. DM. Reševalec se po jekleni vrvi spusti k ponesrečencu, ga posadi v specialne oprte iz pasov in z njim vred ga vreteno oz. vitelj potegne v letalo. V 2 urah je ponesrečenec že v bolnici, 20 ur prej kot s klasičnim reševanjem. V Nemčiji so prepričani, da je to reševanje bodočnosti. Major Hans Hintermeier se tudi posveča temu — bil je pred vojno odlični alpinist in je glavni pobudnik za to, da se tako reševanje pospešuje tudi v civilu. Hintermeier trdi, da bo morala reševalna vrv biti dolga 80 do 100 m, s tako bo možno reševati s helijem tudi iz navpičnih sten.

Kaj pa bi to stalo? Ura leta stane 1200 do 1400 DM, to je ca. četrt milijona dinarjev. Seveda to ne sme igrati vloge, če gre za rešitev življenj. In če že heliji motijo tišino gorskega sveta, naj se odkupijo s tem, da modernizirajo gorsko reševalno službo.

EPIKTET, grški filozof, rojen l. 50 n. e. v Frigiji, je prišel kot suženj v Rim in tu postal kmalu osvobodjenec in učitelj filozofije. L. 94 je moral kot vsi filozofi na ukaz cesarja Domicijana zapustiti Rim in je nato do smrti učil filozofijo v Nikopolu v Epiru. Pravi, da je učil marsikaj takega, kar pride v poštev za alpiniste, čeprav gotovo ni mislil nanje. Npr. »Vse, kar počenjaš, dobro premisli, šele potem se loti dela; če ne boš preudaril vseh možnih okoliščin, boš sicer z navdušenjem začel, pa boš moral delo opustiti in se osramočen vrniti. Če se lotiš naloge, ki ji nisi kos, ne boš dovršil niti te, niti tiste, ki bi jo zmogel.« Torej: Spoznaj meje svojih sposobnosti, katekizem in brevir vsega alpinističnega početja. Ali: »Lahko boš ostal nepremagan, samo ne spuščaj se v boj, v katerem

zmaga ni odvisna od tebe.« To je stoična filozofija, ki velja za vse čase. In še: »Če piješ samo vodo, se ne hvali pred vsakomer, da si antialkoholik. Če uriš svoje telo za napore, delaj to zase in ne za gledalce«. Opozorilo za vse, ki rinejo v kočljivi malin slave! »Išči srečo v samem sebi, samo nekulturen človek pričakuje vse od zunaj«. Ali ni tako s prvim alpinistom? »Dve napaki moraš premagati, domišljevanje, da ti do sreče nič ne manjka, in malodušje, kot da v tem svetu ni mogoče biti srečen«. Res je, grški modrosti je težko kaj dodati, le na drug način lahko ponovimo.

Gorniški izrazi

Dr. V. Škerlak

δ) Svojstva tvorb v steni

Deli stene so položni (:tak del se odseda:), strmi, navpični, previsni ali prevešeni. Previsen je del, katerega nagib je večji kakor 90°; prevešen je majhen del stene, ki moli izrazito nad del, ki leži pod njim.

Nagromaden previs je velik previs.

Stena je vedno pečinasta (:kamenita:).

Odpрта je tista stena, ki nima večjih izboklin in vdolbin.

Stena ali njen del je gladek ali razčlenjen. Vršna stena je najvišji del stene.

Ugreznjen je predel, ki leži znatno nižje od svoje neposredne okolice.

Zlebovi so žmulasti, trebušasti tam, kjer se njihov nagib rahlo zmanjša zaradi žmulaste izbokline.

Grapa je kaminasta, če je strma in sta dva bregova vzporedna.

Grapa je ploščata, če je položna in plitva. Grapast je predel, ki je podoben grapi.

Obokana je polica, nad katero tvori višji sklad streho, toda ne tako izrazito, kakor pri lopi (:klonici:).

Odpóen ali odklan je del pečine, ki jo loči od stene navpična razpoka.

Zaradi posebnega sestava je pečina na nekaterih predelih krušljiva ali drobljiva. Na takih mestih je kamenje naloženo, če je že razpokano in se le zato ni razsulo, ker nobena sila od zunaj ni tega povzročila.

Zaradi toplotnih sprememb, postane pečina ponekod napokana, razzebla.

Kadar je plast kamenine manj odporna in se zato bolj drobi, njegovi deli izpadajo; višji, odpornejši sklad postane s tem izpodjeden. Potem, ko razpadli deli kamenine padejo v nižino, jih voda odnaša in z njimi pokrije del doline. Ta predel postane zaprodjen; prodnate so pa lahko tudi kadunje v steni.

Kadar voda zgledi površino pečine, zlasti v vboklinah, postane ta izprana in izlizana. Kadar pa deževnica raztaplja površino pečine tako, da na njej nastanejo vdolbine, je ta razžrta, včasih tudi luknjičava.

Kadar se raztopljeni apnenec nabira v vdolbinah, voda pa izhlapi, postane ta vdolbina zasigana.

Na osojnih mestih, ki so stalno izpostavljeni vlagi, postane pečina sluzasta, prevlečena z algami in spolzka, drsna.

Odlomi v stenah so največkrat rdeči ali rumeni, zaradi osojne lege, vlage in alg pa postanejo črni.

Ce se na policah nabere zemlja, postanejo te travnate.

Za človeka so nekateri deli stene prehodni, drugi neprehodni, čeprav tudi na prehodnih mestih ne more hoditi, temveč mora plezati. Slepi kot v steni je kot, iz katerega ni mogoče nadaljevati vzpona.

Hudi previsi in zagvozdni bolvani tvorijo velikokrat zapore, ker onemogočajo nadaljnje plezanje v tej smeri.

c) Vršina

a) Pojem in delitev vršine

Vršina je gornji, zaključni del vzpetine.

Vršnja gromada je vršina, ki se po obliki loči od nižjih delov vzpetine kot posebna enota. Vrh (tudi vrhunec) je najvišja točka vzpetine. Teme je ravna površina na vrhu.

β) Oblike vršine

Vršine so po obliki neizrazite ali izrazite.

Neizrazite so zaobljene in uravnane vršine. Izrazite oblike vršine so: stožec, kopa, glava, vršac, vršič, kucelj, kolk, sleme in rez.

Stožec je vršina s trikotnim, pokončnim in okroglim vodoravnim prerezemom.

Kopa je vršina, ki ima obliko poveznjene polkrogle.

Glava se loči od kope po tem, da je površina polkrogle vdrtja z navpično ploskvijo tako, da tvori pokončno »čelo«.

Priostreni vrhovi si sledijo po velikosti od večjega proti manjšemu takole: vršac, vršič, kucelj in kolk.

Sleme je vršina, katere pokončni prerez je trikotnik z nekoliko zaobljenim zgornjim kotom, prečni prerez pa je zelo raztegnjena elipsa.

Rez je pas, v katerem se vodoravno stikata dve zelo strmi pobočji ali dva zelo strma boka.

PROGRAM PREDAVANJ PD LJUBLJANA MATICA
— ZA MESECE JANUAR 1965

6. I.: Franci Savenc, član odprave v Bolivijske Ande, CORDILLERO 1964

13. I.: 1. Miro Cerar, olimpijski zmagovalec, TOKIO 1964;

2. Boris Gregorka, državni trener, TOKIO 1964;

3. Henrik Ūbeleis, športni novinar, TOKIO 1964.

20. I.: Janez Foršek, Kranj, PARIZ PRAZNUJE

27. I.: Dr. Franc Srakar, vodja in zdravnik Jugoslovanske odprave na Kavkaz, KAVKAZ 1964